

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Mgr. Jitka Oliberiusová

PREVENCE RECIDIVY

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: Doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph. D.

Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): březen 2015

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne .....

Mgr. Jitka Oliberiusová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Doc. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph. D. za odborné vedení rigorózní práce, Mgr. Michalu Petrasovi a Mgr. Janu Rutovi z Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR za poskytnutí informací.

Obsah

Úvod	1
1. Pojem recidiva a její pojetí	3
1.1. Pojetí kriminální recidivy – trestněprávní, penologické, kriminologické	4
1.2. Druhy recidivy	8
1.3. Pojetí recidivy v českém trestním zákoníku	13
2. K prevenci recidivy a kriminality obecně	19
2.1. Primární prevence kriminality	20
2.2. Sekundární prevence	24
2.3. Terciární prevence kriminality	27
3. Trestní sankce	30
3.1. Trest odnětí svobody a penitenciární péče	32
3.1.1. Metodický nástroj na hodnocení rizik - SARPO	40
3.1.2. Programy zacházení v ČR	47
3.1. Alternativní tresty	60
3.1.3. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	64
3.1.4. Domácí vězení	69
3.1.5. Obecně prospěšné práce	75
3.1.6. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	79
3.1.7. Peněžitý trest	83
3.1.8. Ostatní alternativní tresty	87
3.2. Ochranná opatření	92
3.2.1. Ochranné léčení	92
3.2.2. Zabezpečovací detence	95
3.3. Alternativy k potrestání a procesní alternativní opatření	98

3.3.1. Alternativy k potrestání	98
3.3.2. Odklony	100
4. Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a postpenitenciární péče	105
4.1. Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	105
4.2. Postpenitenciární péče.....	109
4.2.1. Pojem postpenitenciární péče a její vývoj	109
4.2.2. Náplň postpenitenciární péče.....	114
Závěr	124
Seznam zkratek	128
Seznam použité literatury a pramenů	129
Seznam příloh	138

Úvod

Tématem této rigorózní práce je prevence recidivy, konkrétně kriminální recidivy. Práce navazuje na moji diplomovou práci s názvem Kriminologické aspekty kriminální recidivy, která se vedle prevence recidivy zabírala i dalšími aspekty, zejména příčinami recidivní trestné činnosti.

Problematiku kriminální recidivy lze považovat za velmi závažnou, kdy se jedná o komplexní problém, v němž se prolíná mnoho vědních oborů, a to jak trestněprávních, kriminologických, penologických, ale i například sociálních či psychologických.

I přes závažnost této problematiky není recidivě od 70. let 20. století, zejména v rámci výzkumu, u nás věnována dostatečná pozornost, což má negativní dopad na účinnost preventivních aktivit. S ohledem na změnu režimu a přechod od socialistické společnosti ke kapitalistické lze předpokládat, že se změnila či rozšířila typologie pachatelů, zejména o tzv. nové recidivisty, kteří svou kriminální dráhu zahájili v roce 1990 a později. Z tohoto hlediska tak lze velmi pozitivně hodnotit počín Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který realizoval výzkum recidivy, který završil v roce 2011 vydáním studie *Kriminální recidiva a recidivisté*¹. Jak uvádějí samotní autoři studie, „*poznání osobnosti recidivujícího pachatele, jejího vývoje a vlivu životních podmínek na tento vývoj, tj. etiologie recidivujícího kriminálního jednání a motivace takového jednání je klíčové pro porozumění příčinám trestné činnosti obecně a následně i pro omezování výskytu kriminality snižováním počtu pachatelů opětovně páchající trestnou činností*“². Pro možné účinnější předcházení recidivě jsou tedy další výzkumy nezbytné.

---

¹ MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011

² MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 6

Kriminální politiku lze dělit na dva subsystémy, a to na subsystém orientovaný na prevenci a subsystém orientovaný na represii. Tato práce si klade za cíl poukázat na jejich vzájemné propojení a poukázat na preventivní složku jednotlivých trestních sankcí. Dalším cílem této práce je představit možné preventivní působení v rámci uložených trestních sankcí a po jejich vykonání, zhodnotit tyto aktivity a pokusit se navrhnout jejich zefektivnění. V rámci práce se také pokusím poukázat na možnost preventivních účinků již samotného uložení trestní sankce, a to i u relativně nových trestních sankcí jako je trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na kulturní, sportovní či jiné společenské akce. Cílem práce je také zjistit, zda je pro efektivnější boj s recidivou vhodnější využít uložení trestu odnětí svobody, či naopak jiných alternativních trestů. V rámci jednotlivých kapitol se pokusím rovněž nastínit úvahy de lege ferenda, které by mohly vést ke zvýšení účinnosti preventivních aktivit a opatření a pomoci tak ke snížení stavu recidivy.

Práce vychází z právního stavu účinného ke dni ukončení rukopisu, tedy k 15.3.2015.

1. Pojem recidiva a její pojetí

Recidiva znamená opakování, návrat něčeho. Tento pojem využívá mnoho různých oborů, například právo pro opakované páchaní trestné činnosti týmž pachatelem, medicína pro označení opětovného vyvstání chorobného stavu nebo adiktologie pro znovuupadnutí do závislosti. Pro odlišení od ostatních oborů pracuje kriminologie s pojmem kriminální recidiva, avšak v této práci bude často užit pojem recidiva bez přívlastku.

Kriminální recidiva byla definována Suchým v jeho studii³ jako „stav pachatele, který po předchozím odsouzení k trestu pravomocným rozsudkem spáchá nový trestný čin“. Dle Suchého tak musí být dány dva základní elementy, a to pravomocný odsuzující rozsudek a trestný čin spáchaný po nabytí právní moci předchozího odsuzujícího rozsudku. Tato definice však není komplexní a pojímá kriminální recidivu pouze z hlediska trestněprávního. Vedle tohoto pojetí však lze na recidivu pohlížet z hlediska kriminologického a i z hlediska penologického. Kriminologické pojetí pojmu recidiva je mnohem širší než trestněprávní, jelikož v něm spatřuje opětovné spáchaní trestného činu bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí trestný čin odsouzen, stíhán či zda byl trestný čin vůbec odhalen. Penologické neboli penitenciární pojetí je naopak vymezeno mnohem úžeji. Za recidivu považuje až případ, kdy je tatáž osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody.

V české i zahraniční literatuře je možno se setkat i s dalšími pojmy, které se v souvislosti s recidivou či recidivujícím pachatelem užívají, např. chronický pachatel (chronic offender), zločinec ze zvyku (habitual offender, der Gewohnheitsverbrecher), kriminální kariéra (criminal career), apod.⁴ Tyto pojmy jsou často užívány jakožto synonym

---

³ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie. I.* Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1971, s. 221-222

⁴ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 329

pojmu kriminální recidiva či recidivující pachatel, avšak lze u nich najít patrné rozdíly, kvůli kterým nelze tyto pojmy plně ztotožňovat. Kriminální kariéra je na rozdíl od kriminální recidivy, která je obecným označením pro opakovanou trestnou činnost, spíše označení pro delikventní období jedince zahrnující vývoj recidivní činnosti s viditelným počátkem, trváním a v některých případech i ukončením. Jako chronický pachatel⁵ se označuje recidivista, který s trestnou činností započal již v nízkém věku, zpravidla mezi 6. - 12. rokem. U chronického pachatele se zvyšuje závažnost (často již po 12. roku věku se vyskytují velmi závažné trestné činy) a četnost kriminální činnosti, v jejímž páchání je pokračováno i v dospělosti.

1.1. Pojetí kriminální recidivy – trestněprávní, penologické, kriminologické

O pojmu kriminální recidivy lze smýšlet, jak již bylo uvedeno, ve třech základních pojetích - trestněprávním, penologickém a kriminologickém. Každé pojetí pro označení za recidivní činnost sleduje jiná kritéria.

Pojem kriminální recidiva je nejčastěji používán v pojetí trestněprávním, které splňuje Suchého definici kriminální recidivy. Pro považování osoby za recidivujícího pachatele je klíčová v tomto pojetí právní moc předcházejícího odsuzujícího rozsudku. O recidivu se tak nejedná nejen v případě spáchání dalšího trestného činu před vyhlášením odsuzujícího rozsudku, kdy se bude jednat o druhou formu mnohosti trestných činů, a to o vícečinný souběh, ale ani v případě, kdy pachatel spáchá další trestný čin až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku, avšak před nabytím právní moci. Tuto situaci odborná literatura označuje jako „nepravou recidivu“ či „zdánlivou recidivu“, případně také jako „mnohost trestných činů sui generis“.

---

⁵ MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada publishing, 2013, s. 114

Trestněprávní pojetí recidivy „*lze nazvat úzce legálním, nepostihujícím celou problematiku kriminální recidivy. Legální pojetí nebere v úvahu opakování trestné činnosti bez ohledu na případné trestní stíhání či odsouzení, ani případné střídání trestné činnosti s jinou – trestním právem nepostihovanou - ale jinak protispolečenskou aktivitou.*“⁶ V tomto pojetí není za recidivu považováno ani spáchání trestného činu osobou, která již spáchala trestný čin, avšak v rámci předchozí odsouzení se na ni hledí, jako by nebyla odsouzena⁷. Takovéto nazírání na recidivu neodráží osobnost pachatele, jeho nebezpečnost a nereflktuje neúspěšnost případného předchozího resocializačního působení.

Pojetí penologické, nebo také penitenciární, za recidivu považuje případ, kdy je tatáž osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody. Je proto využíváno ve velmi omezené míře, a to s ohledem na skutečnost, že samotné předchozí umístění ve výkonu trestu odnětí svobody bez dalších znalostí okolností nemá vypovídající hodnotu o osobnosti pachatele a možnosti dalšího páchaní trestné činnosti. Vykonání trestu odnětí svobody může být totiž jak příčinou následné recidivy, tak její prevencí (více k preventivnímu působení trestu odnětí svobody v kapitole 3.1). V penologickém pojetí na recidivu nazírá např. statistika Vězeňské služby ČR.⁸ I přes příliš restriktivní pojetí recidivy v penologickém smyslu se toto pojetí objevuje i v českém právním řádu, a to konkrétně v § 56 TZ, kde je předchozí zařazení do výkonu trestu odnětí svobody v kombinaci s dalšími podmínkami, např. s podmínkou míry zavinění, užíváno jako ukazatel pro zařazení do věznice konkrétního typu - s dohledem, dozorem, ostrahou či zvýšenou ostrahou.

---

⁶ VEJBĚROVÁ, A. *Kriminální recidiva* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. Vedoucí práce Dagmar Císařová. s. 10

⁷ Například v případě upuštění od potrestání dle § 46 TZ, po vykonání trestu obecně prospěšných prací dle § 65 TZ ad.

⁸ Statistika Vězeňské služby v letech 2006 – 2010 opakované věznění nesledovala.

Kriminologické pojetí, které je významné zejména z hlediska boje proti recidivě, považuje za recidivu opětovné spáchání trestného činu bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí trestný čin odsouzen, stíhán či zda byl trestný čin vůbec odhalen. V úvahu na rozdíl od trestněprávního pojetí nebere ani to, zda se na dříve odsouzeného pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. Toto pojetí je velmi široké a o osobnosti pachatele a vývoji jeho další kriminální činnosti vypovídá nejvíce, neboť vychází z faktického stavu. Z tohoto důvodu může být zpochybňována vhodnost pojetí trestněprávního, které pro recidivní činnost stanoví jako předpoklad dřívější pravomocné odsouzení. „Rovněž van Hamel⁹ soudí, že výchozí bod klasické recidivy, požadavek předchozího odsouzení, je sám o sobě nesprávný a že se sluší bojovat především proti „zločineckému sklonu“ pachatele, který se může projevit samotným faktem opětovné trestné činnosti.“¹⁰ Avšak v pojetí kriminologickém není recidiva vždy z prvního pohledu zřejmá a mnohdy je i absolutně neidentifikovatelná. Děje se tak v případech, kdy pachatel za daný trestný čin nebyl stíhán, a zejména v případech, kdy trestný čin nebyl vůbec odhalen. Veškeré statistické výstupy o recidivě v kriminologickém pojetí tak lze činit pouze s dodatkem, že může docházet k velkým odchylkám od reality, jelikož sběr údajů, které jsou v rámci statistiky vyhodnocovány, lze činit pouze pomocí tzv. self-reportů¹¹ a není tak zaručena jejich objektivnost. Přičemž případy neznámých pachatelů a latentní kriminality jsou velkou měrou páčány právě recidivisty a jejich zahrnutí do oficiálních statistik by podíl recidivistů na páčání trestné činnosti značnou měrou navýšilo. Dle Šmausové¹² však existuje proporcionální vztah mezi činy zahrnutými ve statistikách a činy neodhalenými a neobjasněnými, tudíž předpokládá, že by se poměr recidivistů a ostatních pachatelů při zahrnutí latentní

---

⁹ Gerard van Hamel je profesor trestního práva v Nizozemí.

¹⁰ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie. I.* Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1971, s. 188

¹¹ Subjektivní výpověď o sobě samém

¹² ŠMAUSOVÁ, G. Kritická kriminologie. *Kriminalistika*. 1993, č. 3, s. 228

kriminality nezměnil. Tento její závěr však osobně pokládám za chybný a naopak se domnívám, že by podíl recidivistů výrazně vzrostl, jelikož lze předpokládat, že i pachatelé zahrnovaní ve statistikách jako prvopachatelé se již dříve dopustili jiného neodhaleného trestného činu, často méně závažné povahy. Tento můj předpoklad vychází z chronologie vývoje kriminální kariéry.

Z uvedených důvodů je tak trestněprávní pojetí nejvhodnější, i když jak již bylo zmíněno, nezahrnuje veškerou problematiku recidivy. Na rozdíl od penologického pojetí má však relativně dostatečný rozsah, kde nerozlišuje, jaký trest byl za spáchaný trestný čin uložen, a na rozdíl od pojetí kriminologického lze snadno rozpoznat recidivujícího pachatele a zároveň vyloučit případy, kdy nebylo jisté, zda stíhaná osoba byla skutečným pachatelem. V tomto pojetí pracuje s recidivou statistika Ministerstva spravedlnosti ČR a statistika Policejního prezidia ČR, avšak obě v modifikované podobě, kdy statistika Ministerstva spravedlnosti ČR považuje za recidivisty pouze ty, kterým tuto skutečnost při odsouzení přičetli jako přitěžující okolnost, a statistika Policejního prezidia ČR naopak považuje za recidivisty zase veškeré pachatele, proti kterým bylo již někdy dříve zahájeno trestní stíhání bez ohledu na to, zda byli odsouzeni či nikoliv. Oficiální statistika, která by reflektovala recidivu v čistě trestněprávním pojetí, neexistuje, což by ovšem mělo být změněno již jen s ohledem na skutečnost, že na rozdíl od kriminologického pojetí je zachyceno u recidivujícího pachatele v trestněprávním pojetí selhání resocializačního působení a na toto selhání je důležité se zaměřit v rámci dalších preventivních aktivit.

Pro posuzování a hodnocení stavu recidivy je nezanedbatelnou součástí právě uvědomění si, jak daná statistika recidivu pojímá, případnou modifikaci pojetí, nemožnost úplného zahrnutí latentní kriminality a zejména také rozdílnost ve vzorku posuzovaných jedinců. Statistika Vězeňské služby ČR zahrnuje do statistik veškeré pachatele odsouzené k trestu odnětí svobody, statistika Ministerstva spravedlnosti

ČR veškeré odsouzené a statistika Policejního prezidia ČR veškeré osoby, které byly trestně stíhané bez ohledu na jejich následné odsouzení. Různé pojetí recidivy a různé vzorky posuzovaných jedinců tak dávají velmi rozmanité výstupy (viz Příloha č. 1) ohledně stavu recidivy, a jak již bylo naznačeno, je nutné si tyto rozdílnosti uvědomovat a pracovat s nimi i při vytváření a realizování preventivních aktivit.

1.2. Druhy recidivy

Při rozdělování kriminální recidivy vyvstává vedle rozdílného pojetí pojmu recidiva (viz kapitolu 1.1) mnoho dalších otázek, které vznikly postupným vývojem nahlížení na recidivu a její postih a jsou tak řešeny v různých zemích de lege lata i de lege ferenda velmi rozmanitě, a lze je tak využívat jako klasifikační kritéria.

V popředí stojí otázka, zda spáchaný trestný čin musí být stejného druhu, popřípadě stejné povahy. Dle řešení této otázky se systém recidivy rozděluje na speciální a generální. V systému recidivy speciální je požadavek, aby spáchané trestné činy byly stejného druhu či se shodovaly v objektu, proti kterému je čin namířen. Naopak u systému recidivy generální na povaze trestného činu nezáleží.

Z hlediska trestní politiky je vhodnější využívat systém generální recidivy, jelikož opětovná trestná činnost jakéhokoliv charakteru svědčí o nepřizpůsobivosti pachatele a o neúčinnosti předchozího trestu. Za nejúčinnější a tedy nejvhodnější je však nutno považovat využití kombinace obou těchto systémů pro možnost reakce na recidivu dle její závažnosti tak, jak je to využíváno například v právním řádu České republiky. Ustanovení obecné části našeho trestního zákoníku¹³ pracuje s recidivou v generálním pojetí. Jak u možnosti považovat opakování trestné činnosti za přitěžující okolnost, tak u mimořádného zvýšení sazby

---

¹³ Část první – Obecná část zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

trestu odnětí svobody je pracováno s recidivou v generálním pojetí a není tedy vyžadováno spáchání stejného trestného činu či alespoň shodného objektu. Zvláštní část trestního zákoníku je naopak postavena na systému speciální recidivy, kdy u vybraných skutkových podstat figuruje opakování stejného činu jako jedna z možných okolností pro aplikování kvalifikované skutkové podstaty.¹⁴ K boji proti recidivě pak bezesporu přispělo při přijímání současného trestního zákoníku i rozšíření počtu trestných činů, kde je recidiva důvodem pro použití vyšší trestní sazby. Oproti současnosti byla v trestním zákoníku z roku 1961 speciální recidiva užitá pouze u 3 trestných činů¹⁵. I nadále by však mělo docházet k rozšiřování počtu trestných činů, kde by byla recidiva užitá jako kvalifikovaná skutková podstata, jelikož ani v současné době nelze systém speciální recidivy považovat za komplexní, „*když není zcela jasný systém volby těch trestných činů, u nichž je recidiva za okolnost zvlášť přitěžující považována, za to u jiných, mnohdy i závažnějších, nikoli.*“¹⁶

Na základě kritéria kriminální specializace vymezil své dělení recidivy Yoshimasu¹⁷, který klasifikoval recidivu do čtyř kategorií – monotropní, homotropní, ditropní a polytropní. Při monotropní recidivě se pachatel dopouští opakovaně téhož deliktu, např. znásilnění. U homotropní páchá několik stejnorodých činů, např. násilných – vraždu, ublížení na zdraví. Při ditropní nebo také amfitropní recidivě se vyskytují trestné činy ze dvou skupin trestné činnosti, např. majetkové a násilné. A u polytropní recidivy pachatel páchá trestné činy spadající do

---

¹⁴ Např. vražda dle § 140 odst. 1, 3 písm. h) TZ; svěření dítěte do moci jiného dle §169 odst. 1, 2 písm. c) TZ; zpronevěra dle § 206 odst. 1, 2 TZ; obecné ohrožení dle §272 odst. 1, 2 písm. b) TZ aj.

¹⁵ V zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, se jednalo o trestný čin poškozování spotřebitele dle § 121 odst. 2 písm. c), trestný čin pytláctví dle § 178a odst. 2 a o trestný čin krádeže dle § 247 odst. 1 písm. e).

¹⁶ VEJBĚROVÁ, A. *Kriminální recidiva* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. Vedoucí práce Dagmar Císařová. s. 20

¹⁷ Cit. podle KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 330

více než dvou skupin trestné činnosti. V minulosti byla v některých trestních zákonících monotropní, případně homotropní, recidiva spojována s přísnější sankcí¹⁸, a to s ohledem na skutečnost, že takovéto typizované chování, kdy je páčán jeden druh trestného činu, případně činy stejné povahy, může svědčit o zvýšené nebezpečnosti pachatele. Stejným problémem, kterému je nutno se věnovat, je i recidiva polytropní a není tak vhodné omezovat postih recidivy pouze na případ páčání typově stejných trestných činů, jako tomu bylo například v trestním zákoníku České republiky z roku 1950, a nereagovat v právním řádu na nestejnorodou recidivu (tedy ditropní a polytropní), zejména když u konkrétních trestných činů, u kterých je při jejich opakování kvůli zvýšené závažnosti vhodná aplikace tvrdšího postihu, je možno využít systém recidivy speciální a postihovat ji tedy v rámci kvalifikované skutkové podstaty.

K další rozdílně řešené otázce patří přihlížení k délce doby, která uplynula mezi jednotlivými trestnými činy. Systém recidivy je tak možno rozdělit na trvalý a dočasný. U systému trvalé recidivy nezáleží na uplynulém čase mezi jednotlivými trestnými činy. Naopak u systému dočasné recidivy lze při ukládání trestu k recidivě přihlídnout pouze v případě, že trestný čin byl spáchán v určitém období po odsouzení za předcházející trestný čin. Mnoho právních řádů se přiklání spíše k systému recidivy dočasné a některé z nich obsahují i úpravu promlčení recidivy. Tento systém mnohem více reflektuje společenský zájem, jehož požadavek na přísnější represí postupem času klesá. Dopad na pachatele se během času taktéž snižuje, jelikož sám pachatel pozapomněl na dřívější odsouzení a bude se spíše jednat o tzv. pseudorecidivistu¹⁹. Procentuálně se nejvíce případů recidivy odehrává v krátkém časovém

---

¹⁸ Suchý ve své práci Příčiny a prevence recidivy uvádí například trestní zákoník portugalský, italský a španělský. (SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 97)

¹⁹ Opakovaná trestná činnost je u této osoby spíše náhodná a pro společnost není nijak výrazně nebezpečná.

období od odsouzení, případně propuštění, nejčastěji pak do jednoho roku.

Současný český trestní zákoník, stejně jako v případě dělení systému recidivy na generální a speciální, obsahuje obě pojetí. V obecné části trestního zákoníku²⁰, ve které, jak již bylo zmíněno, používá pojmu recidivy ve smyslu generálním, je pracováno pouze se systémem trvalé recidivy a nezáleží tedy na tom, jaký časový úsek uběhl mezi spáchanými činy. Ve zvláštní části trestního zákoníku²¹, kdy je speciální recidiva součástí kvalifikovaných skutkových podstat²², lze narazit na systém trvalé²³ i dočasné recidivy²⁴, u níž bývá nejčastěji použito rozhodné období 3 roky, avšak vyskytuje se i doba kratší, případně i doba formulovaná neurčitě.

Dalším sporným bodem, který je v právních systémech v souvislosti s recidivou pojímán rozlišně, je, zda postačuje za předchozí trestný čin odsouzení, nebo zda za tento čin musí být odpykán trest odnětí svobody zcela či alespoň zčásti. Při požadavku nutnosti odpykání trestu odnětí svobody se pojetí recidivy přibližuje k pojetí v penologickém smyslu. Ve většině právních řádů však postačuje odsouzení bez vykonání trestu odnětí svobody, a to s odůvodněním, že samotné odsouzení by mělo být pro pachatele dostatečnou výstrahou a odrazením od páchaní dalších trestných činů.

V neposlední řadě lze chápání recidivy posuzovat i na základě

---

²⁰ Část první – Obecná část zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

²¹ Část druhá – Zvláštní část zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

²² Za spornou výjimku, kde recidiva je součástí základní skutkové podstaty, je považován trestný čin krádeže dle § 205 odst. 2 TZ. O tom, zda se jedná o základní či kvalifikovanou skutkovou podstatu, se však vedou polemiky a objevují se protichůdné názory.

²³ Např. vražda dle § 140 odst. 1, 3 písm. h) TZ; neoprávněné nakládání s odpady dle § 298 odst. 1, 3 písm. c) TZ; výtržnictví dle § 358 odst. 1, 2 písm. a)

²⁴ Např. krádež dle § 205 odst. 2 TZ (rozhodné období 3 roky); obecné ohrožení dle § 272 odst. 1, 2 písm. b) TZ (rozhodné období – v krátké době); ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 odst. 1, 2 písm. c) TZ (rozhodné období 2 roky)

toho, zda se jedná o trestné činy úmyslné nebo neúmyslné. Pro cíle trestní politiky by do pojetí pojmu recidiva měly spadat pouze úmyslné trestné činy. Reakce na recidivu jsou zaměřeny zejména k potrestání a potažmo nápravě pachatelů trestných činů. Na pachatele trestných činů nedbalostních by však dopad takového trestání mohl mít místo preventivních účinků naopak účinky zcela opačné. Otázka zavinění v pojetí recidivy v právních řádech většinou řešena není, a tak lze mezi recidivisty zahrnovat pachatele jak úmyslných, tak nedbalostních trestných činů. Korektivem pro případné předcházení nežádoucích následků na pachatele nedbalostních trestných činů je v mnoha právních řádech, včetně právního řádu České republiky, volná úvaha soudu, zda recidivu přičítat či nepřičítat k tíži pachatele.

Právní řády se liší i v reakcích na recidivu. Obecně reagují agravační trestu, avšak různými způsoby, případně i kombinací způsobů. Jedním ze způsobů je zvýšení délky trvání trestu, které může probíhat buď v rámci dané zákonné trestní sazby, či navýšením horní hranice beze změny druhu a povahy trestu. Obě tyto odnože zvýšení trestu lze nalézt i v našem trestním zákoníku, a to v § 42 písm. p) TZ jako přitěžující okolnost, která je jakýmsi vodítkem pro soudce při rozhodování o výměře výše trestu, a v § 59 TZ jako možnost pro mimořádné zvýšení trestní sazby při opětovném spáchání zvláště závažného zločinu.

Další možností agravace trestu je obecné navýšení rozmezí trestní sazby. Pokud je tedy za některý trestný čin stanoveno rozpětí trestu odnětí svobody, např. mezi 10 – 15 lety, pak je toto rozpětí v případě recidivy automaticky zvýšeno, např. na 15 - 20 let. Takovéto zvýšení trestu je občas rozšířeno o progresivní nárůst podle počtu předchozích recidivujících jednání. Tento způsob agravace se většinou váže ke konkrétnímu trestnému činu a pojímá tak recidivu jako opakování trestného činu stejného druhu. V tomto ohledu je mu velmi podobný i další způsob, kdy zvýšení trestu za recidivu je součástí kvalifikované skutkové podstaty a možnost navýšení trestní sazby tak záleží na

konkrétním činu.

Kromě různých způsobů agravace trestu z důvodu recidivy lze rozlišovat, zda navýšení trestu je stanoveno obligatorně či fakultativně. Moderní trestní zákonodárství vesměs upřednostňují úpravu fakultativní, kdy soud může reagovat na různé individuální případy způsobem, který je nejvhodnější pro danou situaci.

Český trestní zákoník pracuje jak s fakultativní úpravou, tak s obligatorní úpravou. Zvýšení trestu je přenecháno na úvaze soudce při posuzování polehčujících a přitěžujících okolností, kdy § 42 písm. p) TZ dává soudci výslovně možnost předchozí odsouzení nepokládat za přitěžující okolnost, a u mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody, které je v § 59 TZ formulováno jako možnost navýšit trestní sazbu, nikoliv jako povinnost. Obligatorní úprava je pak viditelná u recidivy, která je přímo součástí kvalifikovaných skutkových podstat, kde se obligatorně stanoví vyšší rozmezí trestní sazby²⁵, avšak skutečně uložená výše a druh trestu nadále zůstává na úvaze soudu.

1.3. Pojetí recidivy v českém trestním zákoníku

V posledních letech se počala ozývat potřeba větší diferenciaci mezi pachateli. Do popředí se dostala myšlenka nekompromisnějšího přístupu k určitým typům pachatelů, u kterých se použití přístupu restorativní justice májí účinkem. Problémy s tímto typem pachatelů a nárůst trestných činů páchaných recidivisty byly podnětem k vytvoření nových trestně-politických konceptů. „*Jedním z nejznámějších z nich, v poslední době vzpomínaným i v České republice, je teorie odstrašení v podobě „Three Strikes and You’re Out“²⁶, v krajní poloze požadující, aby po spáchání třetího trestného činu automaticky soud uložil doživotní*

---

²⁵ Například u trestného činu krádeže dle § 205 odst. 2 TZ či zpronevěry dle § 206 odst. 2 TZ.

²⁶ V ČR znám také pod označením „tříkrát a dost“.

trest odnětí svobody bez ohledu na jeho závažnost a osobu pachatele. Tento koncept bývá považován za problematický v tom, že hrozící fatální trest může pachatele přimět ke kvalitativním změnám při páchání trestného činu. Pachatel, který již nemá takzvaně „co ztratit“, ne snad že by se na trestný čin lépe připravoval, ale spíše zvolí takový modus operandi, kterým eliminuje skutečnosti, které by přispěly k jeho usvědčení a odsouzení. Stejně tak nelze opomenout, že uvedené odstrašení je účinné hlavně zpočátku, tedy v době jeho bezprostředního zavedení, a že se týká omezeného okruhu pachatelů.“²⁷ Tento koncept, který lze nalézt v podstatě pouze v zemích řídících se anglo-americkým systémem práva²⁸, se v České republice pro nedostatečnou podporu neprosadil, a to zejména pro svou tvrdost a naprosto neindividuální přístup k jednotlivým činům a pachatelům.

V umírněnější formě byl v roce 2006 koncept „Three Strikes and You’re Out“ začleněn do ustanovení nyní již neplatného trestního zákona²⁹ rozšířením trestných činů, za které dle úvahy soudu mohl být uložen výjimečný trest odnětí svobody na doživotí v případě opětovného spáchání trestného činu pachatelem. Nový trestní zákoník³⁰ zmíněný koncept také v plné šíři nereфлекtuje, avšak na recidivu reaguje hned v několika ustanoveních.

Významným často aplikovaným ustanovením je § 42 písm. p) TZ, který zahrnuje do demonstrativního výčtu přitěžujících okolností právě recidivu. Ta vystihuje blíže povahu a závažnost trestného činu a také osobu a poměry pachatele, jež odrážejí možnost jeho nápravy. V tomto zapracování je za recidivu považováno předchozí odsouzení za jakýkoliv trestný čin. Není podmínkou, aby se jednalo o stejný druh, a jedná se tak

---

²⁷ CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11, s. 326

²⁸ Výjimku tvoří Slovensko, kde byl institut třikrát a dost zaveden do právního řádu v roce 2003.

²⁹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

³⁰ Zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník

o systém generální recidivy. Tato přitěžující okolnost je zde postavena fakultativně a soud je tedy oprávněn ji dle její závažnosti za přitěžující nepovažovat. Při uvážení, zda v jednotlivých případech recidivu přičítat, je nutno, v souladu s § 42 písm. p) TZ, brát v potaz význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osobu pachatele, míru jeho zavinění, jeho pohnutku a dobu, která uplynula od posledního odsouzení, a jde-li o pachatele trestného činu, který byl spáchán ve stavu vyvolaném duševní poruchou, anebo o pachatele, který se oddává zneužívání návykové látky a spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, či nikoliv a také, zdali započal léčení nebo učinil jiná potřebná opatření k jeho zahájení. Pokud se soud rozhodne, že nebude recidivu pokládat za okolnost přitěžující, musí se s ní vypořádat a odůvodnit, proč v konkrétním případě nespojuje s recidivou stanovené právní důsledky.

Možným sporným bodem u takto pojatého trestání recidivy zůstává institut zahlazení odsouzení (viz § 105 a § 106 TZ) a fikce náhledu na pachatele jakoby neodsouzeného (viz § 46 odst. 3, § 48 odst. 8, § 65 odst. 4, § 83 odst. 4, § 86 odst. 3 TZ). Obecně platí, že se recidiva jako přitěžující okolnost nedá v těchto případech uplatnit, jelikož by pak bylo možno odporovat, že jde o obcházení zákona. Na druhou stranu předchozí spáchání trestného činu, ať již odsouzení bylo zahlazeno či nikoliv, je bezesporu součástí povahy a závažnosti trestného činu a taktéž odrazem osobnosti a dosavadního života pachatele. Předchozí kriminální činnost vypovídá o možnosti nápravy pachatele a o působení trestu na jeho osobu, z čehož vyplývá i pravděpodobná prognóza jeho další kriminální činnosti. Tudíž přes to, že na zahlazené odsouzení nelze nahlížet jako na recidivu ve smyslu § 42 písm. p) TZ, mělo by být recidivující jednání vedle dalších aspektů určující pro stanovení druhu a výměry trestu dle § 39 TZ.

Dalším ustanovením, které obsahuje problematiku recidivy, kdy se

taktéž jedná o systém generální recidivy, je § 59 TZ, který zakotvuje možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody. Soud tak může fakultativně navýšit horní hranici trestní sazby o $\frac{1}{3}$ v případech, kdy pachatel spáchal zvlášť závažný zločin³¹ a pokud má za to, že závažnost takového činu je vzhledem k recidivujícímu jednání a dalším okolnostem vysoká, nebo pokládá možnost nápravy pachatele za ztíženou. Při realizaci takovéhoho zstření trestu § 59 odst. 2 TZ připouští, že je možno překročit stanovenou maximální hranici 20 let u trestu odnětí svobody, a to z důvodu, aby tento postih recidivy byl účinný i proti takovým pachatelům, kterým hrozí za samotný čin tak vysoký trest, že by opakování činu na výměru sankce nemělo vliv, a chyběla by tak odstrašující funkce trestu.³²

Vedle výše zmíněné generální recidivy, jako přitěžující okolnosti a jako důvodu pro mimořádné zvýšení trestu, se v TZ setkáváme i se zapracováním recidivy speciální, a to ve zvláštní části, kde figuruje jako znak skutkové podstaty. Jak již bylo naznačeno, bývá recidiva zakomponována do kvalifikované skutkové podstaty. Jedinou výjimkou by mohl být § 205 odst. 2 TZ, u kterého se vedou spory, zda se jedná o základní skutkovou podstatu³³, či o kvalifikovanou skutkovou podstatu § 205 odst. 1 TZ³⁴. Jedná se však zřejmě o skutkovou podstatu základní, a to zejména s ohledem na dikci § 205 odst. 2 TZ a na ustanovení trestního zákona z roku 1961³⁵, přesněji s ohledem na jeho § 247 odst. 1 písm. e), kde byla recidiva taktéž součástí základní skutkové podstaty. Zákonodárci do nového trestního zákoníku³⁶ definici trestného činu

---

³¹ Zvlášť závažný zločin je dle § 14 TZ úmyslný trestný čin, pro který zákon stanoví horní hranici trestní sazby nejméně deset let.

³² VEJBĚROVÁ, A. Návrh nového trestního zákoníku a recidiva. *Trestní právo*. 2008, č. 4, s. 35

³³ Viz např. ŘÍHA, J. Nové pojetí trestného činu krádeže. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 10, s. 295

³⁴ Viz např. CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11, s. 331

³⁵ Zákon č. 140 /1961 Sb., trestní zákon

³⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

krádeže v podstatě převzali, rozšířili a v případě recidivy považovali za žádoucí zvýšit hranici trestní sazby.

Zahrnutí recidivy do kvalifikovaných skutkových podstat bylo pojato zčásti dle systému dočasné recidivy a zčásti dle systému trvalé recidivy. Dočasná recidiva, a tedy formulace „odsouzení nebo potrestání v posledních ‚X‘ letech“, se do současného TZ promítá hned u několika trestných činů. Mezi ně patří například již výše zmíněná krádež podle § 205 odst. 2 TZ, trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1,3 písm. b) TZ, trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, 2 písm. b) TZ a další.

Systém trvalé recidivy je v TZ vyjádřen pojmem „opětovně“. Trvalá recidiva je v TZ obsažena častěji než recidiva dočasná, lze ji nalézt například u trestného činu vraždy podle § 140 odst. 1, 3 písm. h) TZ, u trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 odst. 1, 2 písm. b) TZ nebo u trestného činu neoprávněného vypuštění znečišťujících látek podle § 297 odst. 1, 2 písm. b) TZ. Vzhledem k formulaci pomocí pojmu „opětovně“ je zde recidiva chápána širěji a spadají sem nejen případy, kdy byl pachatel v minulosti za tento trestný čin již pravomocně odsouzen, ale i případy souběhu trestných činů či nepravé recidivy.

V trestním zákoníku³⁷ se setkáváme i se zapracováním recidivy v užším pojetí, a to v pojetí penologickém. Nejen dřívější odsouzení, ale i na něj navazující výkon trestu odnětí svobody jsou určující pro zařazování do jednoho ze čtyř typů věznic³⁸. Od předepsaného zařazování má díky ustanovení § 56 odst. 3 TZ soud možnost se odchýlit, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude resocializační působení v jiném typu věznice

---

³⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

³⁸ § 56 TZ - věznice s dohledem, dozorem, ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou

účinnější. Do věznice s ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen trest odnětí svobody na doživotí.

Vzhledem k uvedenému je tedy nepochybné, že současný český trestní zákoník³⁹ určitým způsobem recidivu reflektuje. Nepostihuje ji však tak tvrdě, jak činily některé nepřijaté návrhy, zejména již zmíněný návrh „Three Strikes and You’re Out“, proti jehož přijetí byly vyřčeny i takové argumenty, jako je umělost přenosu institutů amerického práva, i když tento koncept se nevyskytuje pouze v právu USA a Velké Británie, ale je obsažen také například ve slovenském⁴⁰ trestním kodexu⁴¹. Vzhledem k faktu, že se recidiva vyskytuje již několik desítek let ve statistikách přibližně ve stejném procentuálním zastoupení, nepovažuji osobně současnou právní úpravu recidivy za dostatečnou. Za podpůrné řešení snížení recidivy vedle zvýšeného důrazu na preventivní aktivity, o kterých bude hovořeno v dalších kapitolách této práce, a navýšení výzkumů o příčinách recidivy, bez nichž lze preventivní aktivity těžko nasměrovat, považuji zpřísnění postihu recidivy, a to jak v rámci právního řádu, tak zejména při jeho aplikaci soudy, čímž by se navýšila preventivní odstrašující funkce trestu.

---

³⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁴⁰ VEJBĚROVÁ, A. Trestní zákon a recidiva. *Trestní právo*. 2008, č. 1, s. 15

⁴¹ Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

2. K prevenci recidivy a kriminality obecně

Prevencí kriminální recidivy je v širším slova smyslu prevence kriminality obecně a jedná se tedy o působení na jednotlivé faktory zapříčiňující kriminální jednání, omezování situačních podnětů, pozitivní ovlivňování potencionálních pachatelů, snahu o vytvoření zábran k páchání trestné činnosti i působení na potencionální oběti s cílem snížení jejich viktimnosti⁴². Prevenci kriminality je tak možné třídit dle mnoha aspektů.

Kriminální prevence je často rozlišována dle svého obsahového zaměření na prevenci sociální, situační a prevenci viktimnosti. Sociální prevence se zaměřuje na sociální kriminogenní faktory a na jejich překonání. V prevenci recidivy má největší podíl, jelikož se zaměřuje přímo na potencionální pachatele a snaží se odstranit či alespoň neutralizovat některé z příčin jejich možného kriminálního jednání. Naopak prevence situační se koncentruje na eliminaci příležitostí ke spáchání trestných činů a v jejím rámci jsou prováděná opatření spíše technického či organizačního charakteru. Spolu s prevencí viktimnosti, která se za použití zjištěných viktimologických dat soustředí na zabránění viktimizace potencionálních a skutečných obětí, mají v prevenci recidivy mnohem omezenější, avšak také podstatný význam. S ohledem na přední roli sociální prevence bude dále v této práci prevence recidivy pojímána, pokud nebude uvedeno jinak, právě ve smyslu sociální prevence.

Vedle členění prevence kriminality dle jejího obsahu je velmi významné rozlišení prevence podle okruhu adresátů na primární, sekundární a terciární.

---

⁴² Dispozice člověka stát se obětí trestného činu

2.1. Primární prevence kriminality

Prevence primární je zaměřena na předem neurčitý počet osob, kdy se může jednat o veškeré obyvatelstvo daného státu nebo jen menšího místa, případně i o demograficky určenou skupinu dle věku, pohlaví, náboženství, etnika či jiného rozlišení, bez ohledu na jejich kriminální potenciál. Cílem primární prevence je pozitivně působit na možné příčiny tak, aby se celkově snížily sociálně patologické jevy ve společnosti, včetně kriminality. Preventivní prostředky primární prevence jsou velmi různorodé. Lze sem řadit činnosti z různých odvětví sociální politiky, zejména rodinné politiky, politiky zaměřené na výchovu a vzdělání, politiky volného času, politiky zaměstnanosti aj. Primární prevence kriminality má svůj význam i pro prevenci recidivní trestné činnosti, a to zejména tím, že může napomoci eliminovat vliv rizikových faktorů, které bývají zařazovány mezi specifické příčiny recidivní trestné činnosti, ať se již jedná o negativní vliv rodiny⁴³, stupeň vzdělání či například pracovní kvalifikaci. Je tak nutno s ohledem na skutečnost, že většina recidivistů započne s pácháním trestné činnosti již v nízkém věku, primární prevenci orientovat především na děti a mládež - identifikovat rizikové jedince s cílem jejich nápravy, příznivě působit na proces socializace a také se pokusit odstranit či změnit negativní sociální struktury, v nichž se jedinec vyvíjí. Pro preventivní působení je důležité si uvědomovat, že na budoucí sklon dítěte ke kriminálnímu jednání mají vliv tři základní sociální systémy v sestupném pořadí dle významu – rodina, škola, trávení volného času.

Prvním systémem, který má zásadní význam, je rodina, v níž se jedinec socializuje, vyvíjí jako osobnost, navazuje první sociální kontakty, utváří si hodnotový systém aj. Je tedy nutné pozitivně působit na rodinu tak, aby plnila veškeré své funkce, zejména funkci socializační

---

⁴³ Za negativní vliv rodiny, jež může být příčinou recidivní trestné činnosti, je možno považovat případy, kdy rodina nesplnila svou výchovnou a socializační funkci, případně fungovala jako rušící prvek, případy kriminálního a antisociálního chování rodičů, případy zanedbávání, zneužívání a týrání a další faktory spojené s rodinným prostředím.

a výchovnou, a to tak, aby nedocházelo k nepřiměřeným zásahům do soukromí rodiny. Nad rámec takovéto pozitivní stimulace rodin je nutno se dále v rámci sekundární prevence více zaměřit na nestabilní, rozvrácené a jinak rizikové rodiny, kde preventivní opatření jsou založena na dobrovolnosti a u nejvíce rizikových rodin i na státním donucení ve formě např. náhradní výchovy, dohledu sociálních pracovníků ad. Pozitivní dopad programů zaměřených na rodinu dokládá například „Yale Child Welfare Research Program“ (Yaleský výzkumný program péče o dítě), jež spočíval v poskytování sociálních služeb, pediatrické péče a psychologického poradenství po dobu 30 měsíců od narození dítěte prvorodičce s nízkými příjmy.⁴⁴

Vedle rodiny má na socializaci jedince značný podíl škola, která by měla fungovat i jako jakýsi regulátor v případě negativního působení rodiny, identifikovat problémové jedince již v rané fázi a snažit se odstranit či aspoň eliminovat společensky negativní situace vyskytující se na školách. Některé školní programy se zaměřují i na následné pracovní umístění po ukončení studia, čímž předcházejí další možné příčině recidivy, kterou je nezaměstnanost. Zaměstnání má vliv na vytvoření pocitu úspěšnosti a posílení sebeúcty, což působí preventivně proti rozvoji sociálně deviantního chování. Jako příklady programů, které bojují proti recidivě, lze uvést Project EASE (Employment Assistance and Support for the Ex-offender – Pomoc v zaměstnání a podpora pro bývalé delikventy) a YES (Youth Employment Services – Pomoc mládeži v zaměstnání). Oba tyto programy zahrnují prvek zaměstnání pro mládež, další jejich obsah je však již rozdílný, což se odráží i v jejich účinnosti. Některé programy v sobě zahrnují i například poradenství či finanční podporu, čímž se zvyšuje jejich úspěšnost.⁴⁵

---

⁴⁴ K dalším programům orientovaným na rodinu více například VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, s. 33-37

⁴⁵ K dalším programům orientovaným na školu a následné zaměstnání více například VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, s. 37-49

Třetím důležitým bodem sociální prevence zaměřené na děti a mládež je organizace volného času. Absence mimoškolních aktivit často spěje k excesu chování, který může vést až k delikvenci či k různému experimentování, např. s alkoholem, drogami aj. Z tohoto důvodu je podstatné nabídnout dětem a mládeži možnost zapojit se do široké škály dostupných mimoškolních aktivit, které by vázaly přebytečný volný čas a pozitivně by ovlivňovaly systém hodnot daného jedince. Tyto mimoškolní činnosti mají oproti jiným preventivním aktivitám, jako je např. školní přednáška, obrovskou výhodu, a to, že „*lákají své mladé konzumenty na věci, které pro sebe subjektivně považují za vhodné, které jsou ochotni uskutečňovat dobrovolně a které do jisté míry váží jejich spontánní pozornost.*“⁴⁶ Problémem však zůstávají děti z problémových rodin, které se vyznačují zejména nízkým vzděláním a nízkou kulturní úrovní, jelikož často formy trávení volného času, které jsou institucionálně organizovány, bojkotují.

Preventivní programy zaměřené na děti a mládež předpokládají dlouhodobější působení, a tak jsou značně finančně nákladné. I přesto je jich po celém světě vytvářeno relativně velké množství. V České republice jsou vedle celostátních programů i programy na úrovni měst a krajů, na jejichž realizaci jsou poskytovány státní dotace⁴⁷, a to i s ohledem na skutečnost, že dle Strategie prevence kriminality na léta 2012 až 2015⁴⁸ tvoří města a obce základní úroveň pro prevenci kriminality a je tak de facto na nich, aby cíle Strategie naplnily. Děti a mladiství jsou navíc opakovaně jednou z cílových skupin, na něž se

---

⁴⁶ VEČERKA, K. Úloha prevence v kontrole kriminality zejména ve vztahu k mládeži. In SCHEINOST, M. et al. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 81

⁴⁷ Více informací k poskytovaným dotacím na preventivní program a k postupu při podání žádosti v Příloze č. 2 - Strategie prevence kriminality na léta 2012 až 2015 - Programy prevence kriminality. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>

⁴⁸ Strategie prevence kriminality na léta 2012 až 2015 - Programy prevence kriminality. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>

Strategie prevence kriminality zaměřuje, a jsou tak podporovány projekty orientované na vyhledávání kriminálně rizikových dětí a mladistvých a na efektivní práci s nimi.

Primární prevence se však nezaměřuje pouze na děti a mladistvé, ale i na další skupiny obyvatelstva, potažmo na celou populaci. Preventivně proti kriminalitě může působit např. hospodářský rozvoj, snížení nezaměstnanosti, zvýšení sociální kontroly odstraněním anonymity v sousedských vztazích a v neposlední řadě samotný právní řád, který by měl vycházet z uznávaných hodnot dané společnosti, postihovat jednání, které jí škodí, být přehledný, jasný a předvídatelný, zahrnovat funkční kontrolní systém a všeobecně být koncipován tak, aby byl co nejvíce respektován společností a aby předcházel právnímu nihilismu.

Jako prostředek primární prevence slouží také média, i když bohužel jejich potenciál pro pozitivní působení proti kriminálnímu jednání není takřka využíván. Vliv médií na člověka je obrovský, ovlivňuje jeho chování, utváří hodnotový systém, vytyčuje jeho názory. V současné době však média působí na společnost spíše negativně, bez ohledu na to, zda se jedná o často diskutovaný vliv mediálního násilí na děti a mladistvé nebo o prezentování postojů k právnímu systému, díky kterým se pak mezi populací rozrůstá nedůvěra k orgánům kontrolujícím dodržování právního řádu a právní nihilismus celkově. Média jsou k prevenci kriminality využívána velmi okrajově a omezují se spíše na pátrání po konkrétních osobách či na prezentování jednotlivých kauz z jednoho úhlu pohledu. O něco aktivnější zapojení médií do prevence kriminality se začalo využívat až v posledních několika letech, kdy započal preventivní projekt Ministerstva dopravy ČR „Nemyslíš-zaplatíš“ směřovaný proti dopravním deliktům. Vedle projektu Ministerstva dopravy ČR započala v roce 2011 kampaň Rady pro televizní a rozhlasové vysílání „Vaše dítě, vaše televize, vaše zodpovědnost“, která je zaměřena na rodiče a upozorňuje na nevhodnost

sledování určitých televizních pořadů malými dětmi, jelikož jsou nejvíce náchylné ke kopírování negativního jednání. Takovéto projekty jsou bohužel finančně náročnější, nicméně další podobné využívání médií by jistě přineslo pozitivní výsledky ve snižování kriminality, zejména u mládeže. I bez podobných projektů by však mohla média sloužit k prevenci kriminality vytvářením pozitivní atmosféry k respektování právního řádu, k posílení postavení trestní justice z pohledu občanů, ke všeobecné informovanosti veřejnosti a k posílení pocitu bezpečnosti vůbec.

Informovanost občanů o trestné činnosti v jejich okolí a o případných možnostech jejich ochrany je pro primární prevenci dalším nezbytným nástrojem. Požadavky na informování veřejnosti, a to nejen odborné ale i laické, se neustále zvyšují a lze tak pozitivně hodnotit rozhodnutí Ministerstva vnitra ČR obsažené ve Strategii prevence kriminality na léta 2012 až 2015 k rozšíření využití médií, a to zřízením nového internetového portálu www.prevencekriminality.cz, kde lze nalézt informace o projektech a dotacích v prevenci kriminality a současně také elektronický zpravodaj „Prevence do každé rodiny“, jež je určen široké veřejnosti. Jeho cílem je dle Strategie prevence kriminality ovlivnit postoje lidí a dosáhnout zvýšení jejich odpovědnosti za vlastní bezpečnost a současně upevnit důvěru občanů v Policii ČR i v obecní policii.

2.2. Sekundární prevence

Sekundární prevence je zaměřena na užší okruh osob, orientuje se na kriminálně rizikové skupiny, tedy na ty jedince, u nichž je zvýšená pravděpodobnost budoucího kriminálního jednání, např. u alkoholiků a narkomanů, nezaměstnaných, dětí dopouštějících se záškoláctví či dětí bez náležitého dozoru aj. Klíčové pro sekundární prevenci je tak identifikování potencionálních pachatelů a následné pozitivní působení dříve než dojde ke spáchání trestného činu.

Sekundární prevence ve smyslu prevence zaměřené na osoby s vysokým rizikem delikventního chování je však některými odborníky odmítána a dokonce považována za jednu z možných příčin následného kriminálního chování. Dle Schneidera⁴⁹ se skupina, na níž je orientována sekundární prevence, delikventního chování zatím nedopustila a ani ho nelze bezpečně předpovídat. Netaktické aplikování preventivních opatření může tyto jedince etiketovat jako predelikventní a naopak tak působit jako jedna z příčin následné trestné činnosti, včetně recidivní trestné činnosti. Pozitivní působení na rizikové jedince má však v prevenci recidivy a kriminality obecně velmi podstatnou roli a nelze ji tedy úplně opomíjet. Důležité tak je při uplatňování konkrétních preventivních opatření zvážit, zda nemohou mít spíše negativní dopad, před kterým Schneider varuje, a užívat pouze propracované a přiměřené metody, u kterých je riziko výskytu negativního dopadu nízké.

Sekundární prevence je realizována různorodými činnostmi, na kterých se podílejí specializovaní sociální pracovníci, ať už se jedná o linky důvěry, výchovné poradce ve škole, protidrogová centra či o práci přímo v terénu, kdy se tzv. streetworkeri⁵⁰ pohybují mezi ohroženou populací v jejich přirozeném prostředí, v ulicích, parcích, klubech, hernách atd., a snaží se kontaktovat negativně ovlivněné jedince, nabídnout a zprostředkovat jim pomoc. Aktivita sekundární prevence by se však měly zaměřovat zejména na vyhledávání potencionálních delikventů již v dětském věku, zejména se tedy soustředit na děti s rozvíjející se disociální poruchou osobnosti projevující se vadou soustředěnosti, hyperaktivitou a problematickým chováním, jako je např. lhaní či agrese. Tyto preventivní aktivity pak bude nezbytné rozšířit nejen na práci s těmito dětmi, ale také zejména s jejich rodiči, kteří často popírají či si vůbec nepřiznávají, že by jejich dítě mohlo mít problém,

---

⁴⁹ In VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, s. 8

⁵⁰ Více k aktivitám streetworkerů např. *StreetWork* [online]. [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=184

který by mohl vyústit až v delikvenci, a zabraňují tak pozitivnímu působení preventivních programů. Pro snížení stavu recidivujících pachatelů a pro celkové snížení kriminality by bylo vhodné vypracovat programy, které by se zaměřily výhradně na práci s takto rizikovými dětmi a jejich rodinou, avšak vzhledem k finanční a časové náročnosti bude zřejmě nezbytné široké zapojení neziskových organizací.

V současnosti je možné k takovému typu projektu zařadit projekt Systém včasné intervence (SVI) pocházející od Ministerstva vnitra ČR, jehož cílem je efektivní spolupráce mezi institucemi, do jejichž působnosti spadá péče o ohrožené děti a jejich rodiny. Tento projekt je založen na 3 pilířích, kterými jsou Tým pro mládež, společný informační systém spravovaný místně příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a nápravná opatření, která tvoří samotný proces pomoci a intervence. Tato opatření jsou jak nařízená, která souvisejí s legislativní působností jednotlivých orgánů, tak dohodnutá s dítětem/mladistvým a jeho rodinou. Tým pro mládež je tvořen zástupci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, Policie ČR, justičních orgánů (soudů, státních zastupitelství, Probační a mediační služby ČR), obecní policie, úřadů práce, zdravotnických zařízení, škol a školských zařízení, nestátních neziskových organizací. Týmy by měly fungovat na obecní a krajské úrovni s nadřazeným Národním řídicím týmem SVI. Náplní práce a současně cílem jednotlivých týmů by mělo být monitorování a operativní řešení problému v jejich regionu, koordinace aktivit jednotlivých subjektů péče o ohrožené děti, vytvoření strategie ochrany těchto dětí, optimalizování sociálních služeb dle potřeby, aktualizování postupů, neustálé vzdělávání v nových přístupech a vzájemné sdílení informací a zkušeností.⁵¹ I u tohoto projektu zůstává bohužel problematická otázka finanční, personální i časová.

---

⁵¹ Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence - Agentura pro sociální začleňování. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>

2.3. *Terciární prevence kriminality*

Terciární prevence je prevencí kriminální recidivy v užším slova smyslu, kdy se jedná o přímou strategii, která je zaměřena na jedince, kteří již v minulosti trestnou činnost spáchali. Recidivní trestná činnost má své specifické příčiny a tudíž v boji proti ní jsou uplatňována specifická preventivní opatření. Terciární prevence v sobě zahrnuje uplatňování trestní represe, jako speciálního preventivního nástroje, a aktivity v rámci postpenitenciární péče, jejichž cílem je zejména dovršení procesu nápravy a resocializace u jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Preventivní opatření uplatňována jak v rámci uloženého trestu, tak po jeho vykonání jsou zaměřována zejména na společenskou integraci a reintegraci pachatelů. „*Společenská adaptace odsouzeného znamená pro společnost určité povinnosti, na druhé straně však jedině ona je zárukou toho, že se odsouzený nedopustí znovu trestného činu a nebude společnosti trvale na obtíž.*“⁵²

Pro předcházení recidivní trestné činnosti je nutno si uvědomovat, že neexistují identické případy trestného činu. Vždy je nutno zohlednit konkrétní subjektivní a objektivní aspekty a dle nich na spáchaný trestný čin reagovat. K účinné prevenci je tak zapotřebí i dostatečná zákonná diferenciacie následků trestné činnosti. Současný trestní zákoník je stejně jako trestní zákoník z roku 1961 založen na systému dvojkolejnosti trestních sankcí – trestů a ochranných opatření.

Tresty jsou reakcí na spáchaný trestný čin a vedle represivní složky, která spočívá v záměrném působení určité újmy pachateli často spojené i s jeho veřejným sociálně etickým odsudkem, má i preventivní funkci. Dle Večerky⁵³ musí trest, aby působil preventivně, splňovat tři předpoklady. Prvním je, že musí být dostatečně přísný, aby eliminoval prospěch z deliktu a trestný čin se tak v porovnání s trestem nevyplatil.

---

⁵² SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 84

⁵³ VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, s. 14

Druhým předpokladem je neodvratnost trestu, kdy nedostatečné uplatňování trestu za určité činy spíše posiluje kladný postoj potencionálních pachatelů ke spáchání určitého deliktu. Třetím předpokladem, který je stejně významným, i když často podceňovaným, je realizace trestu v co nejkratší době od spáchání trestného činu, aby si nejen pachatel, ale i společnost mentálně spojili následnou újmu vyplývající z trestu se spáchaným deliktem.

Oproti trestům ochranná opatření mají čistě preventivní charakter a nejsou tolik závislá na spáchaném trestném činu jako spíše na osobě pachatele a jeho nebezpečnosti. V České republice se ochranná opatření uplatňují především na osobách stížených duševní poruchou, závislých na návykových látkách či alkoholu a mladistvých. Samotné tresty však i u některých jiných pachatelů nejsou schopny plně splnit preventivní funkci a dle Vějběrové⁵⁴ by tak bylo vhodné ukládat ochranná opatření (více k některým ochranným opatřením v kapitole 3.3) i v případě nebezpečných recidivistů, které je nezbytné trvaleji izolovat a kterým by ve specializovaném zařízení, např. ve výkonu zabezpečovací detence, mohla být poskytována odpovídající penitenciární péče. Systém dvojkoľejnosti je tak pro diferenciaci reakcí na spáchané trestné činy, pro ochranu společnosti a pro předcházení recidivě nezbytný.

Předcházení recidivě stojí v popředí zájmu trestní politiky a preventivních aktivit. Dle Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015⁵⁵ jsou mezi cílové skupiny, na které má být zaměřena sociální prevence, zařazeny hned 3 skupiny klíčové pro předcházení recidivní trestné činnosti. První z nich jsou děti a mládež, kde se projekty zaměřují na vyhledávání kriminálně rizikových dětí a na efektivní práci s nimi. Další projekty jsou mířeny na skupinu rodin, u

---

⁵⁴ VEJBĚROVÁ, A. *Kriminální recidiva* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. Vedoucí práce Dagmar Císařová. s. 74

⁵⁵ Strategie prevence kriminality na léta 2012 až 2015 - Programy prevence kriminality. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>

kterých je riziko výskytu kriminálního chování jejich členů, a to zejména na konkrétní a účinnou podporu a sanaci těchto rodin a na spolupráci mezi školou a těmito rodinami. Třetí cílovou skupinou jsou právě recidivisté, u nichž je primární snahou jejich efektivní resocializace. V rámci strategie na léta 2012 až 2015 jsou zahrnuty projekty psychosociální a materiální podpory osob po návratu z výkonu trestu odnětí svobody a projekty spolupráce věznic, sociálních odborů a organizací poskytujících podporu.

Pro prevenci recidivy je nezbytné uvědomovat si potřebu individuálního přístupu k jednotlivým osobám, jež se dopustily trestného činu. Individuální přístup musí být aplikován již během ukládání sankce za spáchaný trestný čin tak, aby neměla opačný účinek a namísto nápravné funkce nebyla příčinou následné recidivy. Takto je nutno přistupovat i při sestavování programů zacházení pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Aby byly co nejúčelnější, je nezbytné přizpůsobit konkrétnímu jedinci penitenciární péči a vnímat individuality i při aktivitách v rámci postpenitenciární péče.

3. Trestní sankce

Trestní sankce neslouží jen jako represe za spáchaný trestný čin a prostředek k zabránění dalšímu páchání trestné činnosti, ale snaží se také výchovně působit, aby vytvořily u pachatele během výkonu trestu dostatečné psychické zábrany k recidivní činnosti a vychovaly ho k vedení řádného života. Výchovné působení trestní sankce je zaměřeno nejen na pachatele trestných činů, ale i na ostatní členy společnosti, má je od delikventní činnosti odradit a spravedlivým ukládáním trestů posílit jejich důvěru a respekt k právnímu řádu. V neposlední řadě má sankce funkci ochrannou. Ochraňuje společnost před pachateli trestných činů, a to jak jejich izolací od společnosti, tak jejich nápravou.

Dnešní společnost má, jak uvádí Mezník⁵⁶, v podstatě 3 možnosti ochrany před trestnou činností, a to vyloučení (izolace), odstranění (prevence) a nápravu (resocializace). Vyloučením pachatele ze společnosti je předcházeno jeho možné recidivní trestné činnosti. Absolutní vyloučení daného jedince je v dnešní době v České republice využíváno jen u zvláště závažných zločinů udělením výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí. Dříve (případně i v současnosti v jiných zemích) bylo absolutní vyloučení uplatňováno trestem smrti⁵⁷ či deportací⁵⁸. Preventivní funkce trestu je spatřována v jeho odstrašující funkci, kdy má zrazovat od spáchaní další osoby se sklony ke kriminálnímu chování. Pro preventivní funkci trestu však dle výzkumů není tak významná tvrdost trestu, ale jeho neodvratitelnost. Je však třeba konstatovat, že hrozba trestem je v rámci prevence kriminality účinnější u středních a vyšších vrstev, které mají vyšší obavy ze společenského odsouzení a z veřejného zostuzení.

---

⁵⁶ MEZNÍK, J.; KALVODOVÁ, V.; KUČHTA, J. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, 1995, s. 5

⁵⁷ Trest smrti je doposud zakotven v právních rádech několika států a v mnoha z nich je aktivně využíván, např. v Číně, Saudské Arábii, Íránu či Spojených státech.

⁵⁸ Deportace byla do 50. let běžně využívanou formou trestu. Například území Austrálie, Guyana, či východní část Ruska byly osidlovány vyhnanci.

Resocializace pachatele je moderním zdůvodněním trestu. Jde o vyjádření potřeby působit na pachatele trestné činnosti tak, aby bylo předejito jeho případné recidivní činnosti. Dle Mezníka⁵⁹ je resocializace zaměřená na to, aby přímým působením na odsouzeného bylo dosaženo změny chování, posílení smyslu pro odpovědnost, vytvoření pozitivních sociálních návyků, etických postojů a vztahu k práci, neutralizování společenské nepřizpůsobivosti a sociální nezpůsobivosti, odstranění škodlivých návyků (alkohol, drogy), vytvoření reálných perspektiv. Teorie resocializace vychází zejména z domněnky, že pachatel má k trestné činnosti identifikovatelné důvody a motivy a že tyto je možné nalézt a odstranit. S tímto názorem se nelze zcela ztotožnit, jelikož veškeré příčiny kriminální činnosti nebyly doposud odhaleny, takže není možné je ani plně ovlivňovat.

Pro prevenci recidivní trestné činnosti je s ohledem na skutečnost, že výkon trestu odnětí svobody může být sám o sobě její příčinou, vhodné a účelné u trestných činů, které jsou pro společnost méně nebezpečné a jsou spáchané prvopachateli, ukládat místo trestu nepodmíněného trestu podmíněný či jiné alternativní tresty⁶⁰. Tento předpoklad potvrzuje i situace v USA, kterou popisuje Protivinský⁶¹ - „V USA se inklinuje k využití věznic více než v jiných zemích, existuje zde málo alternativních sankcí a amnestie se využívá jen k tomu, aby mohlo být přijato do věznic více dalších odsouzených osob. Ve srovnání s jinými průmyslovými zeměmi je v USA trojnásobný počet násilných deliktů a ve výkonu trestu odnětí svobody je čtyřnásobný počet osob. Tím je více než dostatečně prokázáno, že stále větší naplňování věznic nemůže zabránit kriminalitě.“ Přístup k trestání v USA se tedy ukazuje

---

⁵⁹ MEZNÍK, J.; KALVODOVÁ, V.; KUČHTA, J. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, 1995, s. 7

⁶⁰ Zejména pak trest domácího vězení, který nepřetrhá rodinné a sociální vazby pachatele, a nemá tak negativní dopad na jeho osobnost a život po vykonání trestu.

⁶¹ PROTIVINSKÝ, M. Represe a prevence kriminality (názory a zkušenosti z USA, Německa a z České republiky). *Kriminalistika*. 1994, č. 2, s. 174

jako zcela nevhodný, kdy vedle přeplňování věznic dochází k rozvázání rodinných a sociálních vazeb pachatelovou izolací a tak vzniká další možná příčina pro následnou recidivní trestnou činnost. Nicméně u závažných trestných činů a multirecidivistů je nevyhnutelné uložení odnětí svobody formou trestu či ochranného opatření. Tyto trestní sankce působí preventivně již izolací jedince od společnosti a zabraňují spáchání dalšího činu minimálně po dobu výkonu trestní sankce. Vedle toho dávají možnost intenzivněji výchovně působit na pachatele trestného činu.

Při ukládání trestní sankce, ať se již jedná o uložení trestu, ochranného opatření či o jejich kombinaci, je tak nezbytné vždy rozhodovat individuálně, a to s ohledem na spáchaný trestný čin, motivaci a osobnost pachatele a možnosti jeho nápravy tak, aby byla vybrána taková trestní sankce, která bude co nejpreventivněji působit na pachatele daného činu.

3.1. Trest odnětí svobody a penitenciární péče

Trest odnětí svobody je a i nadále bude i přes mnoho výhrad, které jsou proti němu vznášeny, nejvyužívanější trestní sankcí. Trest odnětí svobody je z pohledu zkoumání recidivní trestné činnosti velmi specifický. Na jedné straně se jedná o preventivní opatření, kdy pozitivním působením a výchovou odsouzeného lze docílit jeho nápravy a zamezit tak recidivě po propuštění. Na druhou stranu sociální izolace, kontakt s dalšími kriminálníky a všeobecně vězeňské prostředí může být příčinou následné kriminální dráhy. Pro předcházení negativního vlivu vězeňského klimatu a podpoření výchovného působení na odsouzeného je nutno dodržovat základní zásady, mezi něž řadí Zapletal⁶²:

- zajištění životních podmínek slučitelných s lidskou důstojností a s přijatými sociálními normami,

---

⁶² ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. Praha: Policejní akademie ČR, 2000, s. 86

- snížení na minimum škodlivých účinků vězeňského pobytu a rozdílů mezi životem ve vězení a na svobodě tak, aby vězni neztratili úctu k sobě, k jiným a smysl pro osobní zodpovědnost,
- udržení a posilování vztahů mezi vězni a členy jejich rodiny,
- umožnění vězňům zlepšení jejich znalostí, schopností a odbornosti a tím rozšíření možnosti společenské integrace po propuštění na svobodu.

Tyto zásady plně korespondují s následně uvedenými základními principy zacházení s odsouzenými, a to:

- *„se všemi osobami, jež jsou omezeny na svobodě, musí být zacházeno s ohledem na jejich lidská práva a lidskou důstojnost;*
- *důstojný a humánní výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby lze realizovat pouze ve věznicích, které zajišťují bezpečnost a bezpečí celé společnosti stejně jako vězňům a vězeňskému personálu;*
- *omezení osob vykonávajících trest odnětí svobody nebo výkon vazby mají být uplatňována jen v rozsahu nezbytně nutném k dosažení účelu trestu odnětí svobody a účelu výkonu vazby;*
- *život ve věznici má být v co nejvyšší míře blízký pozitivním aspektům života ve společnosti a sociální realitě, na které jedinec aktivně participuje;*
- *rizika představovaná jednotlivými vězni mají být posuzována přísně individuálně a pouze podle toho má být s nimi jednáno;*
- *výkon trestu odnětí svobody má být plánován individuálně s důrazem na vytváření nejlepších možných podmínek pro reintegraci.“*⁶³

Bohužel mnohdy dochází k nedodržování těchto zásad přímo ze strany pracovníků vězeňské služby. Nejčastěji se jedná o hrubé zacházení a ponižování vězňů. V mnoha případech takové zacházení zanechá v osobách ve výkonu trestu odnětí svobody pocit křivdy, který lze těžko odstranit i za pomoci psychologa a který v těchto osobách

⁶³ *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015.* Praha: Vězeňská služba ČR, 2005, s. 8 - 9

vzbuzuje dojem jakési oprávněnosti k páčání další trestné činnosti. Dle Dusové⁶⁴ tedy „každý zaměstnanec věznic, který vězně jakýmkoliv způsobem svévolně ponížil v jeho lidské důstojnosti, se stává morálně spoluzodpovědným za jeho další trestné činy.“

Vedle negativního vlivu má trest odnětí svobody i vliv pozitivní. Jak uvádí Suchý⁶⁵, „trest odnětí svobody plní důležitou funkci v ochraně společnosti před pachateli trestných činů. Má zabránit pachateli v dalším páčání trestné činnosti, vytvořit u něho dostatečné zábrany vůči další trestné činnosti a záměrným výchovným působením jej uzpůsobit k sociálně odpovědnému životu na svobodě. Prvek výchovy a prvek donucení se při výkonu tohoto trestu prolínají. Jednota represivního a výchovného působení trestu odnětí svobody je plně v souladu s jeho základní funkcí ochrany společnosti.“

Prvek výchovy je klíčový pro resocializaci konkrétního jedince. Lze tak naprosto souhlasit s Černíkovou⁶⁶, dle které je zapotřebí zacházení s jednotlivými vězni individualizovat a současně vytvořit možnost pružného rozmisťování do věznic pro respektování individuálních potřeb, avšak s ohledem na požadavky bezpečnosti a kontroly. Vedle umístění do konkrétní věznic má vliv na výchovnou funkci trestu i umístění v rámci věznic, kdy jsou muži a ženy umístěni odděleně, a dále se zpravidla pro zabránění možných negativních vlivů umístějí odděleně mladiství od dospělých, recidivisté od prvopachatelů, pachatelé úmyslných trestných činů od nedbalostních pachatelů, zvláště bývají umístěni trvale pracovní nezařaditelní, odsouzení s poruchami duševními a poruchami chování a také vězni, jimž bylo současně uloženo ochranné léčení.

Pro možnost co nejefektivnějšího výchovného působení v rámci

---

⁶⁴ In REDAKCE. Jakou šanci mají propuštění vězni. *České vězeňství*, 1996, č. 1, s. 11

⁶⁵ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 128

⁶⁶ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana : terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 57

výkonu trestu odnětí svobody se zpracovává pro každého odsouzeného program zacházení, který je přizpůsoben jak jeho nebezpečnosti, tak možnostem jeho nápravy. Ke zpracování by mělo být přistupováno velmi individuálně a měly by být brány v potaz i okolnosti zdánlivě nesouvisející. Vedle statisticky potvrzených rizikových faktorů příčin kriminální činnosti u daného jedince by měly být zohledněny i například jeho zájmy, oblíbená literatura, hudba, sport aj. Z těchto informací, které jsou spolu ve vzájemné souvislosti, lze dle závěrů britského výzkumu⁶⁷ předpovídat chování⁶⁸ jedince ve vězení a v případě negativní prognózy toto jednání eliminovat pomocí programu zacházení, který je průběžně hodnocen a případně přepracováván. V souladu s tímto programem, který představuje jakýsi plán resocializace konkrétní osoby, je ve výkonu trestu odnětí svobody intencionálně působeno na osobnost pachatele pomocí výchovy, vzdělávání, psychoterapie, socioterapie, terapie alkoholismu a toxikomanie, sexuologické terapie, rodinné terapie aj.⁶⁹

Proces nápravy pachatele trestného činu je dlouhodobou záležitostí. Podstatná je jak účast v programech organizovaných ve věznicích, tak následná postpenitenciární péče, u níž je vhodné, aby byla připravena a naplánována ještě před ukončením výkonu trestu odnětí svobody, a to s ohledem na význam kontinuity v péči. Do programu převýchovy pachatele realizované ve věznicích spadá zpravidla určení způsobu jeho zaměstnávání, účast na pracovní terapii a otázka jeho dalšího vzdělávání. Zaměstnávání ve výkonu trestu odnětí svobody má pomoci vězňům, aby po propuštění byli schopni vydělávat si samostatně na živobytí. Podobný cíl má i otázka vzdělávání a prohlubování kvalifikace, kdy je v mnoha případech vězňům dána možnost absolvovat

---

⁶⁷ CLARK, D. A.; FISHER, M. J.; MCDUGALL, C. A new methodology for assessing the level of risk in incarcerated offenders. *British Journal of Criminology*. 1993, no. 3, s. 436 - 446

⁶⁸ Platnost určité relace mezi chováním ve vězení a určitými rizikovými faktory a faktory zdánlivě nesouvisejícími je dle výzkumu s přesností 65%.

⁶⁹ KOZONĚ, A. Náhlad na prevenciu recidívy jedincov v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. *Justičná revue*, 1992, č. 8 – 9, s. 9

nejrůznější rekvalifikační kurzy. Dle Chloë Chitty⁷⁰ takovéto výukové programy pro zlepšení kvalifikace zlepšují dovednosti vězňů, avšak nejasné nadále zůstává, zda pouhé vzdělávání ve vězení je dostačující pro možné získání zaměstnání po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Je nepochybné, že rekvalifikační kurzy a zvyšování vzdělání zvětšují pravděpodobnost získání zaměstnání po propuštění a celkově pokládají pozitivní základ pro vytvoření pracovních návyků. Vzdělání a kvalifikace není však pro zaměstnavatele jediným rozhodujícím kritériem (viz kapitolu 4.2.2) a v případě požadavku výpisu z rejstříku trestů bude klíčovým typ spáchaného trestného činu.

Pro účinnou prevenci recidivy je žádoucí posuzovat individuálně vhodnou délku trestu odnětí svobody a aplikované nápravné prostředky, které by měly být přizpůsobeny dle psychologické charakteristiky osobnosti. Je proto potřebné vnitřně diferencovat výkon trestu odnětí svobody, a to jak při umístění do konkrétního zařízení a v jeho rámci, tak při zaměření resocializačního úsilí na ovlivnění osobnostních rysů, které jsou jednou z příčin kriminálního chování a jejichž eliminace je pro předcházení recidivy žádoucí. Nelze popřít, že diferencovat umístění je účelné zejména u odsouzených psychopatů a sexuálních deviantů, pro které je vhodnější zařazení do specializovaných ústavů, kde jsou aplikovány navíc specializované medicínsko-terapeutické přístupy. Ve Velké Británii naplánovali v rámci projektu „Secure training order“⁷¹ vyčlenit menší počet permanentních pachatelů pro zvláštní zacházení. Příznivci tohoto programu předpokládají, že by toto vyčlenění mělo účinně působit i na prevenci kriminality mládeže, jelikož celý tento projekt je zaměřen právě na permanentní pachatele, kteří jsou ještě

---

⁷⁰ CHITTY, CH. Dopad nápravných opatření na recidivu: závěry a cesta vpřed. In HARPER, G; CHITTY, CH. et al. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 83

⁷¹ DREHER, G.; FELTES, T.; GRAMCKOW, H. Nové preventivní programy v USA a v Anglii: Staré víno do nových měchů? *České vězeňství*. 1997, č. 1, s. 47

v mladistvém věku⁷² a kteří se již dopustili více než tři trestných činů. Aplikace podobného vyčleňování na základě počtu spáchaných trestných činů není v České republice vhodná, a to hned z několika důvodů, kterými argumentují i další odpůrci projektu „Secure training order“. Prvním problematickým bodem je rozpoznání permanentního pachatele v mladistvém věku. Vývoj kriminální dráhy je v případě mladistvých specifický. U některých je rané páchání trestné činnosti počátkem dlouhodobé kriminální kariéry. U jiných se jedná pouze o mladický exces a jejich kriminální činnost je soustředěna výhradně do mladistvého věku. Pro tyto pachatele by umístění do menších uzavřených zařízení s přísnějším režimem mělo negativní následky. Druhým nezanedbatelným argumentem je otázka peněz, kdy vybudování a provoz dalších specializovaných ústavů by bylo bezesporu velmi finančně nákladné, přičemž tyto prostředky by bylo možno v rámci prevence recidivy využít mnohem účelněji.

Jak již bylo naznačeno, pro zvýšení efektivity penitenciární péče je potřebné individuálně posuzovat vhodné nápravně výchovné prostředky s ohledem na psychologickou charakteristiku odsouzeného. Suchý⁷³ shrnuje, na co je potřebné zaměřit výchovné prostředky u různých osobnostních charakteristik. U odsouzených trpících agresivní paranoiditou je nutné se soustředit na zjištění a odstranění agresivního chování, které je založeno na paranoidním přijímání a zpracování informací z okolního světa. U odsouzených s kognitivní poruchovostí je potřebná spolupráce s psychology a neurology, u osob s duševní poruchou či poruchou osobnosti s psychiatry, u osob s abúzem alkoholu je vhodné protialkoholické léčení či v případě nealkoholové toxikomanie komplexní protidrogová léčba apod. Při přípravě programu zacházení s konkrétním odsouzeným jedincem je nutné vycházet z komplexní zprávy obsahující psychologické, pedagogické i lékařské posouzení,

---

⁷² Projekt je zaměřen na osoby již od 12 let.

⁷³ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 129

zaměřit se na ty faktory, které zejména vedly k páčání trestné činnosti a pokusit se o jejich eliminaci pomocí výchovných aktivit.

Dle Suchého⁷⁴ lze shrnout obecné požadavky na penitenciární péči, které jsou shodné s dnešními požadavky, takto:

- *„prohloubit v nástupních odděleních psychologickou diagnostiku, zejména odsouzených agresorů, alkoholiků, toxikomanů, sexuálních deviantů, odsouzených se zvýšeným sklonem k riziku apod.;*
- *spolupracovat s odborníky psychiatrie, neurologie, sexuologie, etopedie;*
- *důsledně aplikovat v indikovaných případech protialkoholní a protidrogovou léčbu a léčbu sexuálních deviantů;*
- *uplatňovat metody skupinové práce s odsouzenými, ve speciálních případech aplikovat metody penitenciární skupinové psychoterapie, zvláště terapie realitní;*
- *uplatňovat důslednou individualizaci nápravně výchovných prostředků s ohledem na psychologické charakteristiky osobnosti odsouzených;*
- *rozvíjet speciální techniky a strategii odreagování agrese;*
- *rozvíjet techniky modifikace chování včetně behaviorální terapie;*
- *působit k udržování a rozvíjení pozitivních extramurálních kontaktů a vazeb, zejména u prvovězňených odsouzených;*
- *prohloubit systém vzdělávání odsouzených; pro tyto účely provádět výběr a příslušné postgraduální studium pedagogů – učitelů;*
- *provádět světonázorovou, právní a občanskou výchovu, především odsouzených s defektivní sociální autoregulací;*
- *zaměřit zvyšování odborné erudice penitenciárních psychologů zejména v oblasti klinické a sociální psychologie.“*

---

⁷⁴ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 135

Pro sestavení úspěšného programu zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody je důležité aplikovat efektivní opatření a tak je otázka toho „co funguje a nefunguje“ stále zkoumána a vznikají mnohé metaanalýzy a evaluační studie. Velké množství výzkumů bylo provedeno v USA, Kanadě i Evropě, kde v rámci studií byla ověřována efektivita programů dle diferencovaných kategorií odsouzených dle typu spáchaného trestného činu. Někteří autoři sice nedošli k závěru, že by sledované programy měly statisticky významný vliv na snížení recidivy, avšak převládají autoři, kteří potvrdili pozitivní dopad programů zacházení zejména u určitých typů pachatelů. Zkoumání jednotlivých programů přineslo vedle zjištění, že odsouzení, kteří řádně dokončili intervenční program, si po propuštění vedou statisticky lépe než odsouzení, kteří se programu nezúčastnili či ho nedokončili, další poznatky umožňující následné vylepšení a zefektivnění programů. Například výzkumy provedené v Anglii a Walesu zaměřené na programy na potlačování násilného chování⁷⁵ diagnostikovaly problémy programu, a to zejména rychlý rozvoj programů, jejich neefektivní zaměření a vyšší míru zeslabení jejich účinnosti než byla do té doby předpokládána.

V České republice se však bohužel „*ve srovnání s trvalým a občas přehnaným důrazem na celková bezpečnostní rizika ve věznicích s obtížemi prosazují moderní odborné penitenciární postupy běžné ve vyspělých zemích, jako jsou právě na empirickém ověření založené efektivní intervenční programy a postupy cílené na skutečnou reintegraci odsouzených.*“⁷⁶ Pro pozitivní vliv programů zacházení v rámci výkonu trestu odnětí svobody na prevenci recidivy bude nezbytné zahájit systematické výzkumy ověřující efektivitu intervenčních programů, které v současnosti v ČR takřka absentují.

---

⁷⁵ DEBIDIN, M., LOVBAKKE, J. Programy nápravy násilného chování ve vězení a probací. In HARPER, G; CHITTY, CH. et al. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 83

⁷⁶ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 7

Pro efektivnější působení programů je tedy žádoucí individuální přístup ke každému pachateli, kdy je nezbytné vyhodnotit případná rizika a možnosti resocializace. Z tohoto hlediska je tak možné pozitivně hodnotit vytvoření nového nástroje, který i přes nedostatečnou personální kapacitu českého vězeňství umožňuje přistupovat k jednotlivcům individuálně.

3.1.1. Metodický nástroj na hodnocení rizik - SARPO

Osoba, která se ocitne ve výkonu trestu odnětí svobody, je nejprve zařazena do tzv. přijímacího oddělení a po umístění do kmenové věznice do nástupního oddělení, kde je posouzena týmem odborníků (psycholog, sociální pracovník, speciální pedagog). Na základě jejich závěrů dochází ke zpracování komplexní zprávy a následnému sestavení programu zacházení. Zavedením programu SARPO se činnost odborníků spolupracující s osobou ve výkonu trestu odnětí svobody v rámci nástupního oddělení zjednodušila a zefektivnila.

SARPO, neboli Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených, je prediktivní nástroj na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzených ve formě elektronického programu. *„SARPO je jednotný, objektivní, strukturovaný, cílený nástroj hodnocení odsouzených s validizovaným výpočtem statického a dynamického rizika a se zaměřením na identifikaci vybrané trestné činnosti (s násilným, sexuálním a drogovým kontextem). Detekuje riziko újmy (oběť) a rizikové kriminogenní faktory (prediktory recidivy) a obsahuje zhodnocení responsivity odsouzeného (motivace, sebereflexe, schopnost učení). Účelem hodnocení rizik je především predikovat pravděpodobnost opakování trestné činnosti odsouzenými a tomuto uzpůsobit cílené*

zacházení v přiměřené intenzitě.“⁷⁷

Pro jakoukoliv intervenci s pachatelem, zejména pro stanovení programu zacházení, je nezbytné předchozí hodnocení, ze kterého pak může být následně vycházeno. Hodnocení rizik je pro prevenci recidivy nezbytné a tak se ve druhé polovině 20. století začaly justiční a vězeňské systémy ve vyspělém světě zabírat otázkou hodnocení, klasifikace a zacházení s odsouzenými. Nástroje hodnocení prošly několika fázemi, jež Bonta⁷⁸ rozlišuje do čtyř generací. Hodnocení první generace, které bylo založeno na klinicky orientovaném vyšetření, zkušenostech hodnotitele a nebylo strukturované, bylo dle Bonta nespolehlivé, nepřesné a nezohledňující další okolnosti spáchání trestného činu. Druhá generace hodnotících nástrojů objevující se v 80. letech stavěla na statistických metodách, kdy důraz kladla zejména na statické faktory (věk, začátek trestné činnosti, pohlaví apod.). Výsledky těchto nástrojů byly pro predikci přesnější, avšak nebyly schopné k jednotlivým faktorům přiřadit odpovídající intervenční zásah, jenž by vedl k nápravě pachatele. Třetí generace nástrojů v 90. letech začala kombinovat se statickými faktory i faktory dynamické a jejich strukturované profesionálního posouzení, díky němuž byla vedle zjištění rizikových faktorů interpretována jejich závažnost, frekvence a trvání. Díky tomu tak bylo možno nejen stanovit příčiny, ale zaměřit se na pozitivní ovlivňování pachatele. Nejpozději od tohoto momentu „*se již nestačí ptát, zda a v jaké míře je pachatel nebezpečný, ale také proč tomu tak je a co je možné změnit, aby tomu tak nebylo*“⁷⁹. Po roce 2000 se objevují nástroje čtvrté generace, které se v návaznosti na závažnost rizik zabývají i délkou a intenzitou navrhovaných intervenčních opatření.

---

⁷⁷ Zavedení nástroje SARPO do praxe. *Vězeňská služba české republiky* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>

⁷⁸ BONTA, J. Ofender Risk Assessment: Guidelines for Selection and Use. *Criminal Justice and Behavior*, 29, 2002, s. 355 - 379

⁷⁹ PETRAS, M. Predikce kriminality: nový nástroj SARPO 1 na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele. *Trestněprávní revue*. 2010, s. 283

Díky těmto nástrojům je možné stanovit intervenční aktivity dle potřeb konkrétního pachatele a přesněji predikovat jeho další chování a úspěšnost preventivních aktivit. V současnosti jsou ve světě využívány hodnotící nástroje všech čtyř generací, kdy k nejpoužívanějším a z hlediska validity nejpřesnějším patří Psychopathy Checklist – Revised (PCL-R), HCR-20, Violence Risk Appraisal Guide (VRAG) a Level of Service Inventory – Revised (LMI-R)⁸⁰.

V České republice se predikcí recidivy začali zabývat ke konci 60. let 20. století. V průběhu 70. a 80. let vznikla řada nástrojů na hodnocení rizik, avšak ve srovnání se světovými nástroji pro hodnocení rizik vykazovaly jisté odlišnosti. Jiříčka, Petras a spol.⁸¹ upozorňují zejména na to, že tyto nástroje téměř nezohledňovaly možnost nápravy pachatele a zaměřovaly se spíše na oblast statických faktorů. Potenciál dynamických faktorů, i přestože s nimi bylo pracováno, nebyl využit, a dynamické faktory byly pouze promítnuty do statického výpočtu. V případě prognózy recidivy neměl výsledek dopad do penitenciární praxe, kdy na tuto prognózu nenavazoval odpovídající program zacházení a snižování rizika recidivy. Nástroje neopustily akademickou půdu a nebyly tak využity v oblasti soudní či penitenciární a postpenitenciární péče.

Průlomovým nástrojem je program SARPO, který vznikl jakožto společný projekt Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby ČR. V mezinárodním srovnání lze SARPO kvalifikovat jako prediktivní nástroj čtvrté generace. Přípravné práce na projektu SARPO započaly v roce 2003 v rámci twinningu PHARE, jehož se vedle Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby ČR zúčastnili pracovníci Národní Probační služby Anglie a Walesu, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Městského centra sociálních služeb a prevence, Sdružení pro

---

⁸⁰ PETRAS, M. Predikce kriminality: nový nástroj SARPO 1 na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 9, s. 284

⁸¹ JIŘIČKA, V., PETRAS, M. a kol. Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO. *Soudce*. 2013, č. 10 s. 6

probaci a mediaci v justici, Městského soudu v Brně, Státního zastupitelství Praha 4 a Policejního prezidia ČR. V rámci projektu PHARE, který trval do června 2004, byly analyzovány současné systémy a vyhodnocení rizikovosti pachatelů, byla navržena rámcová struktura nástroje přizpůsobená českému prostředí a zaměřena na podmíněné propuštění z výkonu trestu. V září 2004 na tento projekt navázali pracovníci Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby (do roku 2009 se podílel i 1 pracovník Městského centra sociálních služeb a prevence), kteří vycházeli z hodnotícího nástroje Offender Management system, který je využíván vězeňskou probační a mediační službou v Anglii a Walesu. V letech 2004 až 2006, kdy probíhala vývojová fáze nástroje SARPO, spolupracovali s britskými odborníky Národní probační služby Anglie a Walesu a rozpracovali jednotlivé části nástroje SARPO, včetně návrhu prvních sebehodnotících dotazníků. V letech 2006 až 2008 proběhla pilotáž hodnotícího nástroje SARPO. V rámci pilotáže bylo v 16 věznicích a 19 probačních střediscích provedeno celkem 513 hodnocení. Dále došlo k úpravám výpočetních vzorců nástroje pro hodnocení rizik, byly navrženy změny nástroje pro jeho další využití a zejména byla vypracována validizační studie. V další navazující fázi probíhající v letech 2008 až 2009 došlo k vyhodnocení validizační studie, statistické analýze a na základě výsledků i k modifikaci nástroje (například byl vypuštěn index počtu odsouzení, když byla zjištěna nevhodnost jeho zařazení souběžně s indexem Copas rate, který počet odsouzení zahrnuje v sobě spolu s aktuálním věkem pachatele a věkem pachatele v době spáchání prvního trestného činu). Jak zmiňuje Petras⁸², výsledky validizace jasně prokázaly relevanci statických i dynamických faktorů při hodnocení a odhadu rizik selhání a tedy recidivní trestné činnosti. V letech 2009 až 2011 byl v rámci validizační fáze vytvořen elektronický program zahrnující škály dynamických i statických faktorů. Poslední fází před započítáním využívání nástroje SARPO byla aplikační

---

⁸² PETRAS, M. Predikce kriminality: nový nástroj SARPO 1 na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele. *Trestněprávní revue*. 2010, s. 289

fáze v letech 2011 – 2012, v jejímž rámci došlo k dalšímu testování, školení pracovníků⁸³, jež by s programem SARPO měli pracovat, a implementaci programu do věznic. Na počátku listopadu 2012 začaly věznice a vazební věznice program SARPO aktivně užívat.

Program SARPO predikuje recidivu odsouzeného „na základě výpočtu statického rizika z údajů o kriminálním chování, výpočtu dynamického rizika vyhodnocujícího celkem 48 rizik v 7 základních životních oblastech, odhadu způsobení újmy a specifikace potencionální oběti na základě analýzy trestné činnosti a vyhodnocení motivace a sebehodnocení.“⁸⁴

Hodnocení potřeb a rizik pomocí nástroje SARPO je založeno na kombinaci posouzení statických faktorů, dynamických faktorů, riziku újmy, adaptaci ve věznici, protektivních faktorů a sebehodnocení (viz Příloha č. 2 - Nástroj SARPO)

Dle sdělení Mgr. Michala Petruse⁸⁵ z Vězeňské služby ČR je z metodologického hlediska výpočet rizikovosti statických faktorů založen na objektivním výpočtu pomocí vzorce, jež byl v počáteční fázi navržen podle dostupných zahraničních poznatků a modifikován pro české prostředí. Vzorec byl následně na základě analýzy pilotního souboru a vyhodnocení validizace (analýza rizik osob, které v průběhu 2 let selhaly) částečně modifikován. Výpočet je automatický a vzorec je složen z několika dílčích výpočtů. Mezi tyto dílčí výpočty se řadí specifická trestná činnost⁸⁶, copas rate⁸⁷, podíl nepodmíněných

---

⁸³ V roce 2012 bylo vyškoleny ve Vězeňské službě ČR 50 koordinátorů a dále 304 zaměstnanců různých funkcí (vychovatelé, sociální pracovníci, psychologové, speciální pedagogové). Více na: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>

⁸⁴ Co je SARPO. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/co-je-sarpo-1762/>

⁸⁵ PETRAS, M. *Program SARPO* [online] 4.12.2013 13:16 [cit. 2014-04_21]. Osobní sdělení

⁸⁶ Zohledňuje specifickou trestnou činnost v minulosti i současnosti.

odsouzení⁸⁸, věk⁸⁹. Výsledná hodnota statického rizika je převedena na čtyřstupňovou škálu: nízké, střední, vysoké a velmi vysoké riziko. Čím vyšší je hodnota statického rizika, tím větší je pravděpodobnost, že dojde k opakování selhání v podobě recidivy. Prediktivní potenciál statického rizika je velmi silný. Jeho hodnota nás informuje o zátěži, které bude v budoucnosti odsouzený čelit.

K celkovému výpočtu rizikovosti dynamických faktorů (dynamické riziko) Mgr. Petras uvádí, že je dán dílčími výpočty rizika jednotlivých dynamických faktorů, kterých je celkem 7 (bydlení, zaměstnání, finance, rodina a sociální kontakty, vzdělání a výchova, osobnost a chování). Dílčí výpočet je získán kombinací objektivní a subjektivní metody. Objektivní metoda spočívá v identifikaci taxativně stanovených rizik (celkem 48 rizik) v rámci čtyřstupňové škály (0,1,2,3 a chybí). K objektivnímu vyhodnocení každého faktoru se dochází automaticky pomocí vzorce. Takto objektivně vypočítané riziko může být poté korigováno samotným hodnotitelem (subjektivní metoda), který v daném rozsahu (o 1 nebo 2 celé stupně) snižuje, navyšuje či ponechává míru rizika podle vlastního subjektivního odhadu. Tento aspekt výpočtu rizikovosti pomocí kombinace objektivní a subjektivní metody představuje domácí inovaci oproti stávajícím zahraničním nástrojům a na základě analýz jej externí odborníci doporučují využívat i nadále. Výpočet jednotlivých dynamických faktorů však není možný v případě, že počet chybějících odpovědí je u více než poloviny rizik stanovených pro daný dynamický faktor.

Výsledná hodnota dynamického rizika je vypočtena automaticky a

---

⁸⁷ Index, který vyjadřuje intenzitu páchaní trestné činnosti – používá se při výpočtu statického rizika v řadě zahraničních nástrojů.

⁸⁸ Zohledňuje počet nepodmíněných odsouzení z celkového počtu uložených trestů.

⁸⁹ Jedná se o základní demografický ukazatel. Na jedné straně se vyskytuje v podobě věku odsouzeného, kterého dosáhl v době nástupu do výkonu trestu odnětí svobody za aktuální odsouzení, a na druhé v podobě věku, kterého dosáhl v době spáchání prvního trestného činu.

výsledek se zobrazuje stejně jako statické riziko na čtyřstupňové škále: nízké, střední, vysoké a velmi vysoké riziko. Výslednou hodnotu nelze vypočítat v případě, že nedošlo k výpočtu rizika u více než tří dynamických faktorů. Stejně tak nejde stanovit v případě chybějícího výpočtu u dvou nebo tří dynamických faktorů, jsou-li mezi chybějícími faktory současně faktor závislosti a faktor osobnost a chování.

Dynamické faktory postihují základní oblasti života člověka, jejichž fungování tvoří předpoklad pro samostatné a nekrimální soužití ve společnosti. Dynamické riziko tak odráží zátěž, která působí na život odsouzeného a ovlivňuje jej jak ve výkonu trestu, tak zejména po jeho propuštění.

Vedle statických a dynamických faktorů zohledňuje program SARPO riziko újmy. K posouzení rizika újmy sděluje Mgr. Petras⁹⁰, že na rozdíl od statického a dynamického rizika, které jsou vypočteny automaticky na základě vzorce (a případně subjektivně modifikovány), je riziko újmy vyhodnocováno subjektivně na základě kvalifikovaného odhadu pravděpodobnosti způsobení újmy, včetně specifikace potencionální oběti. Podstatou hodnocení je podložen subjektivní odhad rizika, zda může dojít k opakování závažné trestné činnosti, zda může být ohrožena určitá skupina osob, případně konkrétní osoba, apod. Na rozdíl od statických faktorů, jež směřují k pravděpodobnosti opakování trestné činnosti obecně, poukazuje riziko újmy na pravděpodobnost opakování specifické trestné činnosti.

Hodnocení na základě programu SARPO je složeno z mnoha informací o odsouzeném, jež jsou zpracovávány současně několika osobami a zaznamenávány do programu. Výsledkem hodnocení je komplexní zpráva zahrnující komplexní výpočet veškerých rizik a závažných skutečností. Pozitivem programu je převoditelnost závěru do slovního hodnocení tzv. Sarpotextu, a odpadá tak nutnost zdlouhavého sepisování komplexní zprávy, která může být na základě výstupu ze

---

⁹⁰ PETRAS, M. *Program SARPO* [online] 4.12.2013 13:16 [cit. 2014-04_21]. Osobní sdělení

SARPO již pouze doplněna. Výstupy ze SARPO slouží následně jako podklad pro sestavení individuálního programu zacházení.

V současnosti je program SARPO využíván ve všech věznicích a vazebních věznicích v ČR a již proběhla řada školení zaměstnanců věznic tak, aby komplexní zprávy byly zpracovávány již pouze programem SARPO a nikoliv za pomoci staré metody. Je nepochybné, že je v prevenci recidivy velkým přínosem. Program SARPO vychází, jak zmiňují Jiříčka a spol.⁹¹ „z premisy že zájmem společnosti je investovat zvláštní úsilí (intervenční programy) především do těch odsouzených, u nichž má takové úsilí šanci vést ke změně (tj. u ovlivnitelných odsouzených) a kde tato změna povede ke snížení nebezpečnosti pro společnost (riziko recidivy)“. SARPO predikuje rizika, která odsouzenému po návratu z výkonu trestu odnětí svobody hrozí, a je tak základem pro další preventivní procesy, jako penitenciární a postpenitenciární zacházení. Avšak nelze opomíjet, jak zmiňuje Mgr. Petras⁹², že role SARPO je identifikovat rizikové faktory a problémové oblasti, avšak dále již záleží na odbornících, jak s informacemi získaných ze SARPO naloží a zda je efektivně využijí v boji proti recidivě.

3.1.2. Programy zacházení v ČR

Požadavky na programy zacházení jsou v České republice stanoveny alespoň rámcově přímo zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, kdy § 41 odst. 1 ZVTOS požaduje zpracování na základě komplexní zprávy⁹³ o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Zákonem je stanoven

---

⁹¹ JIŘIČKA, V., PETRAS, M. a kol. Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO. *Soudce*. 2013, č. 10 s. 6

⁹² PETRAS, M. *Program SARPO* [online] 4.12.2013 13:16 [cit. 2014-04-21]. Osobní sdělení

⁹³ Dle § 41 odst. 2 ZVTOS je komplexní zpráva shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, případně lékařského posouzení, hodnocení rizik a potřeb a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného; její obsah je důvěrný.

i základní obsah programu, který by měl zahrnovat konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života.

Požadavky na programy zacházení a pokyny k jejich vypracování jsou pak podrobněji upraveny v hlavě čtvrté vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, a další podrobnosti lze nalézt ve sbírkách nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR, sbírkách pokynů ředitele odboru výkonu vazby a trestu a v metodických listech ředitele odboru výkonu vazby a trestu vydávaných Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR.

Dle Biedermanové⁹⁴ nelze pominout tu skutečnost, že až na opravdu nepatrný zlomek doživotně odsouzených se drtivá většina vězeňské populace vrátí zpět do společnosti a je tak nutné klást při sestavování programů zacházení důraz zejména na resocializaci odsouzených, což má zákonnou oporu v § 2 odst. 2 ZVTOS, dle kterého mají být u odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody podporovány takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Požadavkům zaměření na resocializaci odpovídá i členění a cíle aktivit, které mají být součástí programu zacházení.

Jak již bylo nastíněno, je nutné sestavovat programy zacházení, alespoň v jisté míře individualizovaně. Programy se sestavují na základě komplexní zprávy a zaměřují se, jak zmiňuje Černíková⁹⁵, na pozitivní

---

⁹⁴ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 15

⁹⁵ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 152

rozvoj schopností a možností odsouzeného, na jeho zjištěné potřeby a problémy a také na zájmovou a preferenční oblast aktivit odsouzeného. Odsouzenému je nabídnuto i několik variant programu zacházení a může si tak zvolit z nabízených programů či jejich částí, které věznice pokládá za vhodné a které je schopna zajistit. Nevybere-li si odsouzený ani jeden z nabízených programů, podstoupí pouze minimální program stanovený vnitřním řádem konkrétní věznice. Otázkou zůstává, zda ponechání volby programu či odmítnutí nabízených variant odsouzeným neomezuje možnosti preventivního působení. Na jednu stranu by preventivní aktivity, se kterými odsouzený nesouhlasí, mohly být bojkotovány a neměly by tedy žádoucí preventivní účinky, dokonce by mohly negativně ovlivnit ostatní účastníky konkrétní aktivity, a bylo by tak zbytečně plýtváno finančními a personálními zdroji k prevenci, kterých je už tak nedostatek. Na druhou stranu by jejich povinné absolvování mohlo mít preventivní účinky i přesto, že byly zpočátku odsouzeným odmítány. Je tak na zvážení, zda by možnost odmítnout program, resp. jeho část, neměla být v určitých případech eliminována.

Dle § 36 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, se programy zacházení s odsouzenými rozčleňují na pracovní, vzdělávací, speciální výchovné, zájmové aktivity a na oblast utváření vnějších vztahů s diferenciovaným přístupem ke každému odsouzenému. Součástí programů jsou dále také arteterapie, psychoterapie, psychorelaxační techniky, právní a sociální poradenství, protidrogová poradna a komunitní setkání.

Pracovní aktivity

Práce osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody je pokládána za pozitivní prvek výchovy. Pokud je odsouzený do zaměstnání zařazen, kdy jeho zařazení na základě rozhodnutí ředitele

věznice se odvíjí od jeho zdravotní způsobilosti a jeho intelektuálních, profesních a osobnostních předpokladů, je povinen pracovat.

Pracovní aktivity jsou cíleny na vytvoření pracovních návyků u odsouzených, které často před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody postrádali a jejichž absence mohla být jedním z faktorů ovlivňujících jejich kriminální jednání. Mají však i nepostradatelnou ekonomickou funkci. Z výdělku pracovních aktivit hradí odsouzený nejen náklady svého výkonu trestu, ale zejména z nich může hradit výživné a dluhy, které mu vznikly ještě před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody, a odstranit tak jeden z mnoha problémů, se kterými se potýkají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody a které často neumějí řešit (více o problematice zadluženosti v kapitole 4.2.2). Zaměstnanost odsouzených během výkonu trestu odnětí svobody je dle Českého helsinského výboru⁹⁶ jedním z velmi důležitých, téměř nejdůležitějších, faktorů ovlivňujících efektivitu výkonu trestu odnětí svobody. Výkon zaměstnání během výkonu trestu odnětí svobody nejenže snižuje následnou nezaměstnanost, ale také zabraňuje dalším negativním vlivům ve výkonu trestu odnětí svobody, kdy vzhledem ke skutečnosti, že se odsouzení v pracovní době nezdržují v místě ubytování, je snížen vznik případných osobních problémů mezi odsouzenými.

Zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody je realizováno zejména formou zahrnující vnitřní režii a výrobní činnost v dané věznici, provozovny Středisek hospodářské činnosti a zaměstnávání u podnikatelských subjektů. Možnost zaměstnávání odsouzených a tedy i zaměstnanost je však u jednotlivých věznic velmi různorodá. Míru zaměstnanosti může ovlivnit i skladba odsouzených, kdy *„například ve vazebních věznicích jsou zřízena malá oddělení pro výkon trestu, jejichž účelem je umístit do věznice určitý počet práceschopných odsouzených,*

---

⁹⁶ ČESKÝ HELSINSÝ VÝBOR. *Závěry projektu ČHV: Právo na soudní a jinou právní ochranu v detenci – monitoring a litigace 2003 – 2005.* [online] [cit. 2013-11-24] s. 6 Dostupné z: <http://www.helcom.cz/download/sborniky/vezenstviOSI2005/monitoring.doc>

kteří splňují podmínky pro udělení volného pohybu po věznici a jsou tedy zařazeni do práce, konkrétně do vnitřní režie věznice. Takové věznice pak mohou vykazovat 100% zaměstnanost.“⁹⁷ Bezpochyby největší vliv na zaměstnanost budou mít možnosti zaměstnávání dané věznice, tedy zda je ve věznici zřízeno Středisko hospodářské činnosti (v současnosti jsou Střediska zřízena ve 14 věznicích z 35 a v jejich rámci jsou vykonávány zejména drobné ruční práce, kompletace výrobků, pomocné zednické práce, sezónní práce v zemědělství, úklidové práce apod.), zda věznice disponuje výrobními halami a jejich stav, zda se tyto haly nachází ve střeženém prostoru či nikoliv. Míra zaměstnanosti v jednotlivých věznicích je ovlivněna i celkovou mírou zaměstnanosti v daném regionu, nedostatečnou motivací podnikatelských subjektů k zaměstnávání odsouzených a také omezením, které vychází ze skutečnosti, že jsou někteří odsouzení schopni s ohledem na jejich zdravotní stav, manuální zručnost a úroveň jejich pracovních návyků vykonávat pouze určité druhy práce.

Pracovní zařazení ve výkonu trestu odnětí svobody je výrazným prvkem výchovy u méně kriminálně narušených vězňů. Je tak zapotřebí dále usilovat o zvýšení počtu pracovních míst pro odsouzené, kdy Český helsinský výbor shledává překážky zvyšování zaměstnanosti zejména *„v nedostatečné motivaci soukromých podnikatelských subjektů k zaměstnávání odsouzených, v legislativních překážkách (týkajících se např. nestanovení priority pracovišť pro odsouzené při zadávání státních zakázek), v architektuře některých věznic nevhodné pro vytváření vnitřních pracovišť, v nedostatečném přísunu finančních prostředků určených na rekonstrukci výrobních hal nepoužitelných z důvodu*

---

⁹⁷ ČESKÝ HELSINSÝ VÝBOR. *Závěry projektu ČHV: Právo na soudní a jinou právní ochranu v detenci – monitoring a litigace 2003 – 2005.* [online] [cit. 2013-11-24] s. 6 Dostupné z: <http://www.helcom.cz/download/sborniky/vezenstviOSI2005/monitoring.doc>

technického stavu atd.“⁹⁸

Vzdělávací aktivity

Stupeň vzdělání je považován za jeden z mnoha faktorů ovlivňujících pozitivně či negativně sklon ke kriminálnímu jednání. Četné výzkumy potvrdily celkově nízkou vzdělanost odsouzených. Nejvíce odsouzených recidivistů má pouze základní vzdělání či jsou vyučeni, někteří jsou dokonce negramotní (viz Příloha č. 3). Vzdělávací aktivity pro doplnění vzdělání jsou tak pokládány za velmi podstatné. Vedle možnosti absolvování kurzů pro doplnění znalostí základních škol (Vězeňská služba ČR nemá potřebnou akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a absolvování kurzu tak není dokládáno závěrečným vysvědčením) je dána vězňům zejména možnost dalšího vzdělání, kdy je kladen důraz na řemeslné obory, jelikož dle mnoha výzkumů nemá vzdělávání pouze ve všeobecných předmětech výchovný efekt, případně pouze omezený⁹⁹. Tato skutečnost může být ovlivněna také faktem, že s kvalifikací v určitém řemeslném oboru, kterou odsouzený doposud postrádal, může být snáze odstraněn další kriminogenní faktor recidivy, kterým je nezaměstnanost. Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody mají často obtíže s hledáním zaměstnání, avšak jejich šance se s případnou rekvalifikací zvyšují, a to i s ohledem na skutečnost, že zájem veřejnosti o vyučení se v řemeslných oborech stále klesá a řemeslníků je tak nedostatek.

Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody mají možnost doplnění vzdělání studiem Středního odborného učiliště Vězeňské služby ČR, které má akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a

---

⁹⁸ ČESKÝ HELSINSÝ VÝBOR. *Závěry projektu ČHV: Právo na soudní a jinou právní ochranu v detenci – monitoring a litigace 2003 – 2005.*[online] [cit. 2013-11-24] s. 21 Dostupné z: <http://www.helcom.cz/download/sborniky/vezenstviOSI2005/monitoring.doc>

⁹⁹ MEZNÍK, J., KALVODOVÁ V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 47

může vydávat výuční listy. Toto střední odborné učiliště sídlí v Praze a má odloučená pracoviště ve věznicích v Opavě, Pardubicích, Plzni, Rýnovicích, Světlé nad Sázavou, Valdicích a Všehrdech. Lze zde absolvovat učební obory zedník, stavební výroba, malířské a natěračské práce, zpracování dřeva, strojírenská výroba, zámečnická, obrábění kovů, elektrotechnická výroba, výroba konfekce, sadovnické a květinářské práce, provoz společného stravování a provoz domácnosti. Avšak odborné vzdělání je možno získat i na jiném učilišti, například ve věznici Vinařice díky jedinečnému projektu SOU Vinařice¹⁰⁰, kdy učiliště realizuje svojí výuku přímo v prostorách věznice, avšak není součástí vězeňské služby. SOU Vinařice poskytuje výuku a vše, co je s ní spojené, včetně finančního zajištění vyučování. Věznice zaručuje bezpečnost všech zúčastněných, nabízí prostory pro výuku a dodává žáky z řad odsouzených. Celý tento projekt je od svého vzniku v roce 2007 spolufinancován z Evropských fondů a jeho cílem je snížení rizika recidivy lepší uplatnitelností na trhu práce po opuštění věznice. Projekt je vězeňskou službou pokládán za úspěšný a tak každý rok zahájí studium 102 odsouzených.

Odsouzeným je vedle možnosti vyučení v oboru poskytována v individuálních případech možnost středoškolského a vysokoškolského studia, a to v závislosti na osobnostních předpokladech odsouzeného a také na délce výkonu trestu. Středoškolské vzdělání s maturitou si mohou odsouzení doplnit ve věznicích Praha-Ruzyně, Hradec Králové a Ostrava. Vysokoškolské vzdělání je možné ve Vazební věznici v Brně po složení přijímacích zkoušek a úhradě školného a je zabezpečováno Ekonomicko-správní fakultou Masarykovy univerzity v Brně, a dále ve Vazební věznici Praha-Ruzyně ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy.

---

¹⁰⁰ SOU Vinařice. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 3.2.2010 [cit. 2013-11-28]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-vinarice-97/o-nas-1636/duchovenska-sluzba-a-nevladni-organizace-1025/sou-vinarice-1101/>

Vzdělávání odsouzených má velmi pozitivní vliv na prevenci recidivy, a to zejména u mladých odsouzených a prvovězňených osob.

Speciální výchovné aktivity

V rámci programu zacházení jsou zařazeny speciální výchovné aktivity, kterými se dle § 36 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, rozumí individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci, zejména terapeutická (sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie), sociálně právní poradenství a trénink zvládnání vlastní agresivity. Tyto aktivity také napomáhají odstranit již nastíněné problémy, a to zadluženost a problémy s hledáním práce. V rámci sociálně právního poradenství mohou odsouzení konzultovat jakým způsobem umožit své dluhy a zúčastnit se výcvikového programu, jež by měl napomoci při hledání práce po ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

Vybrané kategorie odsouzených jsou zařazeny také do speciálních oddělení, kde jsou v závislosti na typu oddělení uplatňovány specifické metody zacházení, jejichž posláním je co nejvíce omezovat a snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u rizikových jedinců. V českých věznicích existují specializovaná oddělení pro odsouzené s mentální retardací, kteří by byli při společném výkonu s ostatními odsouzenými šikanováni a kterým by se tak mohl zhoršit jejich psychický stav, dále oddělení pro odsouzené s duševní poruchou a poruchou chování a pro odsouzené s poruchou osobnosti způsobenou užíváním psychotropních látek, kde je nutno klást důraz i na problematiku drogové závislosti.

Vedle těchto specializovaných oddělení existují pro jedince, kterým byla vedle trestu odnětí svobody uložena ochranná léčba, specializovaná oddělení pro léčbu protialkoholní a patologického

hráčství a oddělení ochranného léčení protitoxikomanického. Zde je hlavním cílem přehodnocení jejich vztahu k alkoholu, hazardu a drogám za pomoci aktivit, kterými si odsouzení osvojují sebeovládání a zvládání rizikových duševních stavů. Dalším významným specializovaným oddělením je oddělení sexuologického ochranného léčení. Toto oddělení se nachází od roku 1997 ve Věznici Kuřim a jsou zde umísťováni odsouzení s nařízenou sexuologickou léčbou, kdy jim je poskytována penitenciární péče z řad zaměstnanců věznice, kteří absolvují pro prohloubení znalostí speciální kurzy. Dle záznamů Věznice Kuřim je recidiva u osob umístěných v tomto oddělení pouze 5%. Pro zefektivnění boje proti recidivě by tak bylo účelné zřídit více specializovaných oddělení pro osoby, které jsou odsouzeny za sexuálně motivovaný trestný čin, a do těchto oddělení je umísťovat bez ohledu na to, zda jim byla po ukončení výkonu trestu odnětí svobody nařízena ochranná léčba.

Zájmové aktivity

V rámci penitenciární péče o fyzické a duševní zdraví odsouzených je odsouzeným dána možnost zúčastnit se různorodých zájmových aktivit, ať již sportovních, vzdělávacích či kulturních.

Černíková¹⁰¹ zdůrazňuje s ohledem na doporučení Rady Evropy¹⁰², zejména potřebu organizování „*programu tělesné výchovy a sportovních aktivit, které přispívají k redukci psychických tenzí, k regulaci chování, k psychohygieně života vězněného.*“ Stejný postoj zastává Mezník¹⁰³, který uvádí, že „*sportovní programy jsou podle výzkumů hodnoceny jako relativně efektivní s tím, že vedou k sebekázi, jsou pro zejména mladší vězně atraktivní, vedou ke všeobecné pohybové kultuře a mají i příznivý*

---

¹⁰¹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 58

¹⁰² Doporučení Rady Evropy o výchově ve vězení (Strasbourg 1989)

¹⁰³ MEZNÍK, J., KALVODOVÁ V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, 1995, s. 49

vliv na psychiku. Ve vězeních, kde je rozvinuto sportování, je podstatně méně kázeňských poklesků než ve vězeních, kde to není možné.“

Kulturní aktivity v rámci výkonu trestu odnětí svobody jsou velmi často jediným kulturním zážitkem v životě odsouzeného. Zájem vězňů o vystoupení hudebních či dramatických souborů je velmi značný. Cílem nemá být pouze poskytnutí zážitku, ale také snaha motivovat odsouzené k vlastní tvorbě, ať již hudební, dramatické či výtvarné.

Veškeré takovéto aktivity by měly být organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním a znalostmi tak, aby se u osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody rozvíjely vědomosti, schopnosti a zejména sociální dovednosti, které napomáhají v následné integraci odsouzeného do společnosti.

Cílem těchto aktivit je naučit odsouzené trávit volný čas aktivním způsobem, a to nejen při výkonu trestu odnětí svobody pro udržení fyzické a psychické kondice, ale zejména po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pasivní trávení volného času je jedním z dalších významných kriminogenních faktorů. Tyto aktivity tak mají za úkol změnit návyky odsouzeného, aby po propuštění svůj volný čas trávil smysluplně a nikoliv náhražkami jako je vasedávání po hospodách a hernách, konzumace alkoholu, drog, apod. Problémem však zůstávají nejen limitované možnosti jednotlivých věznic, které se odvíjejí od četnosti personálu a prostoru věznice, ale také obtížnost modifikovat trávení volného času v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody, a to zejména s ohledem na absenci rušivých elementů, jako je již zmiňované vasedávání s přáteli u alkoholu, apod. Avšak dle Biedermanové¹⁰⁴ se jedná o problematiku obtížnou, nikoliv neřešitelnou, která vyžaduje nové přístupy a je tedy zapotřebí dalšího progresivnějšího a odvážnějšího zkoumání a následné prosazování těchto technik.

---

¹⁰⁴ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 27

Oblast utváření vnějších vztahů

Extramurální programy jsou orientovány na vytváření a udržení vazeb odsouzených s osobami mimo vězení, s výjimkou vazeb na známé z kriminální subkultury. V této části programu zacházení je stanoven způsob vytváření, udržování a posilování vazeb odsouzených s vnějším světem. Udržování kontaktů má velký vliv na resocializaci daného jedince, důraz je na ně kladen zejména v tzv. výstupních odděleních, kam je odsouzený umisťován zpravidla šest měsíců před opuštěním výkonu trestu odnětí svobody. Umístění na toto oddělení má zabránit utrpení „šoku“.

Budoucí resocializaci ovlivňuje ztráta sociálních rolí, změna společenského statusu a zejména izolace od normálního společenského prostředí. I sami odsouzení, jak zjistil Richards¹⁰⁵ ve své studii, vidí nejzávažnější problém, se kterým se musí vypořádat v rámci výkonu trestu odnětí svobody, nikoliv v suicidálních myšlenkách či v poklesu sebevědomí, ale v absenci kontaktů s rodinou a přáteli, všeobecně ve ztrátě blízké osoby, v pocitu životní prázdnoty, v sexuální frustraci, v postrádání zábavy a vůbec v samotné sociální izolaci. Sociální izolace pak může u různých jedinců vést k depresím, ztrátě pudu sebezáchovy, poruše emocionality, rozvoji antisociálních rysů, zejména agresivity a hostility, a k dalším abnormalitám osobnosti, které jsou možnou vnitřní příčinou následné recidivní trestné činnosti.

Pro předcházení uvedených negativních vlivů je odsouzeným stanovován způsob návštěv, a to s ohledem na jejich osobnost a také na spáchaný trestný čin. Návštěvy jsou tak velmi diverzifikované, od pouhého telefonického kontaktu přes několikahodinové návštěvy manželky v soukromí, až po přerušování výkonu trestu pro možnost navštívení rodiny.

---

¹⁰⁵ RICHARDS, B. The experience of long-term imprisonment. *British Journal of Criminology*. 1978, No. 2, s. 162

Udržování rodinných vazeb je pro předcházení recidivní trestné činnosti velmi významné. Dynamickým prediktorem delikventního chování je rodinný stav jedince. Největší podíl recidivistů tvoří svobodní či rozvedení jedinci žijící bez partnerky či partnera. Také bezdětnost je pro valnou část recidivistů typická. I přesto, že ani rodinný život není zárukou upuštění od delikventního chování a recidivní trestná činnost naopak může vést k rozvratu manželství, je důležité zamezit ztrátě rodinných vazeb během výkonu trestu odnětí svobody.

V rámci aktivit pro utváření vnějších vztahů spolupracují věznice v ČR s neziskovými organizacemi (např. Maltézská pomoc o.p.s.) za účelem snížení pocitu sociální izolace odsouzených prostřednictvím projektů zaměřených na dopisování s vězni. Do programu jsou zahrnuti odsouzení, u nichž je dle jejich osobnostních rysů naděje na pozitivní ovlivnění a zvýšení motivace k resocializaci. Podmínky jsou kladeny i na dobrovolníky, kteří musí mít čistý výpis z trestního rejstříku, musí být speciálně proškoleni, dodržovat mlčenlivost a další podmínky a zásady pro dopisování. V současnosti je projekt Dopisování s vězni pod záštitou Maltézská pomoc o.p.s. realizován v Olomouci a Brně a má 50 dobrovolníků.¹⁰⁶ Pro zmírnění pocitu izolace, který má negativní dopad na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, by bylo potřeba rozšířit počet dobrovolníků pro dopisování, aby se takového programu mohlo zúčastnit co nejvíce odsouzených. K rozšíření jejich řad by mohla posloužit větší propagace a zvýšení povědomí občanů o možnosti ovlivnit resocializaci daných jedinců a přispět tak ke snížení recidivy tímto způsobem.

Nad výše uvedené aktivity by bylo účelné zařadit aktivity, které by korespondovaly s dalšími zásadami zacházení s odsouzenými, které uvedla Rada Evropy ve svém doporučení Rec (2003) 23.¹⁰⁷ Jednou ze zásad je zásada důrazu na odpovědnost odsouzených, kteří by se měli

---

¹⁰⁶ Dopisování s vězni. Maltézská pomoc obecně prospěšná společnost [online]. [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.maltezskapomoc.cz/kdo-jsme-my/nase-projekty/dopisovani-s-vezni/>

¹⁰⁷ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 145

naučit rozhodovat se samostatně a nést za svá rozhodnutí odpovědnost. Pro možnost prosazování této zásady je zapotřebí velká variabilita aktivit a také částečná liberalizace organizace života ve výkonu trestu odnětí svobody. V současnosti je tato zásada alespoň částečně aplikována možností vězňů vybrat si program zacházení z více variant, rozhodnout se pro volnočasovou aktivitu, či uplatňováním systému benefitů a sankcí v reakci na chování odsouzeného v rámci výkonu trestu odnětí svobody.

Další podstatnou zásadou, kterou by bylo vhodné promítnout do programu zacházení, je zásada „normálnosti“, tedy požadavek, aby život ve věznici byl co nejvíce podobný životu na svobodě. Tyto aktivity by tak byly cílené na zvládání každodenních povinností, jako je efektivní rozdělování času, ale i úklid, obstarání jídla apod. Pro možnost zařazení takovýchto aktivit do programu zacházení nejsou však v podmínkách našeho vězeňství zatím vytvořeny předpoklady, a to jak prostorové, tak finanční či personální.

I přes velké množství teoretických koncepcí o vhodnosti programů a jejich individualitě zůstává k zamyšlení, na kolik je možné vhodně zpracovat program zacházení a následně individuálně přistupovat k jednomu každému odsouzenému ve výkonu trestu odnětí svobody. Sociálních pracovníků není dostatek (ke dni 2.3.2015 bylo ve Vězeňské službě ČR 120 pracovních pozic sociální pracovník, 118 psycholog, 193 speciální pedagog, 834 vychovatel a 47 vychovatel-terapeut¹⁰⁸) ani na současnou obsazenost věznic, která činí momentálně 75,80 %¹⁰⁹. Individuální přístup je čím dál více obtížný také kvůli prudkému nárůstu

---

¹⁰⁸ RUT, J. *Žádost o sdělení informace* [online] 2.3.2015 7:14 [cit. 2015-03-05]. Osobní sdělení

¹⁰⁹ Obsazenost je uvedena ke dni 31.12.2013. Skutečnost, že dle tohoto údaje nejsou věznice přeplněné, je dána amnestií Václava Klause, která byla vyhlášena dne 2.1.2013. Do tohoto dne byla kapacita věznic značně přesažena (viz Příloha č. 4) a přetížení věznic lze v blízké budoucnosti opětovně očekávat.

počtu vězňených¹¹⁰, jemuž neodpovídá zvyšování celkového stavu zaměstnanců Vězeňské služby ČR, jejichž počet je již několik let v podstatě konstantní (viz Příloha č. 5).

Pro možnost zefektivnění aktivit mířených na prevenci recidivy v rámci výkonu trestu odnětí svobody je tak nezbytné navýšení personálu, kdy cílem je dosažení poměru 2:1 mezi vězni a personálem věznic. Důležité je i zvýšení kvalifikace personálu, například vybudováním systému jeho celoživotního vzdělání zahrnujícího nejen nástupní kurzy, ale také periodické vzdělávání a atestace vysokoškolsky vzdělaných pracovníků.¹¹¹

3.2. *Alternativní tresty*

Evropské projekty trestní politiky jsou charakteristické snahami o humanizaci trestní justice a snahou o depenalizaci. Z tohoto důvodu se začal prosazovat názor, že je zapotřebí častěji využívat a zdokonalovat alternativní tresty. Již v roce 1976 byla přijata Výborem ministrů Rady Evropy rezoluce – "Některé alternativní tresty k věznění". Od této doby se problematika alternativních trestů začala více diskutovat a bylo započato s hledáním nových alternativ. 6., 7. a 8. kongres OSN, které se konaly v letech 1980, 1985 a 1990, stejně jako Konference Rady Evropy ve Štrasburku v roce 1992, se zabývaly právě problematikou alternativních trestů. Na konferenci OSN v Miláně v roce 1985 byla přijata dokonce rezoluce o snížení vězeňské populace, o alternativách trestu odnětí svobody a o společné reintegraci pachatelů¹¹².

Alternativními tresty jsou veškeré tresty, které nahrazují

---

¹¹⁰ S výjimkou jednorázového poklesu v důsledku rozsáhlé amnestie Václava Klause na počátku roku 2013.

¹¹¹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 68

¹¹² ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, s. 122

nepodmíněný trest odnětí svobody, a tyto lze rozdělit do dvou skupin, a to na alternativní trest s dohledem a bez dohledu. V českém právním řáde lze nalézt a dle materiálů Evropského semináře o alternativách trestu odnětí svobody (Helsinky 26.-28. září 1987) zařadit mezi alternativní tresty nespojené s odnětím svobody, u kterých je vykonáván dohled, podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, domácí vězení, obecně prospěšné práce, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění. A mezi alternativní tresty bez dohledu lze zařadit podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody bez dohledu, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání a ztrátu vojenské hodnosti. Některé alternativy nespojené s odnětím svobody mají povahu spíše sankce vedlejší než hlavní a jsou tak často kombinovány a ukládány společně se sankcí hlavní. V užším vymezení alternativních trestů¹¹³ jsou za alternativní tresty považovány pouze obecně prospěšné práce, trest domácího vězení, peněžitý trest a podmíněný trest odnětí svobody (včetně podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem), pro které je typická jejich neslučitelnost s trestem odnětí svobody¹¹⁴. V boji proti recidivě mají však svůj nezastupitelný význam i tresty, které se s odnětím svobody slučují a pro účely této práce tak budou alternativní tresty pojímány v širším vymezení.

Vliv některých trestů na prevenci recidivy, zejména těch, u kterých je absence dohledu, je omezený a jejich preventivní působení tkví spíše ve skutečnosti, že pachatel za spáchaný čin bude určitým způsobem postižen, avšak nikoliv trestem odnětí svobody, který by byl v daném případě neadekvátní a který může někdy sám o sobě být příčinou následné recidivní trestné činnosti. Některé z alternativních trestů, například obecně prospěšné práce či tresty nově zavedené až s přijetím trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., tedy trest domácího vězení a trest

---

¹¹³ Srovnání např. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014, s. 31

¹¹⁴ U peněžitého trestu toto platí pouze částečně, a to pokud je ukládán dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ.

zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné akce, mají na prevenci recidivy velmi podstatný vliv. Jejich uložení zamezuje působení negativního vlivu trestu odnětí svobody a současně umožňuje pracovat s osobností pachatele, předcházet kriminogenním situacím a zabraňovat přetrhání rodinných vazeb. Jak však uvádí Mezník¹¹⁵ „nevýhodou těchto trestů je vysoká náročnost na jejich organizaci a kontrolu, evidenci, překážkou jsou i obtíže při zajišťování práce pro potrestané a její organizační obtíže.“

S ohledem na skutečnost, že trest odnětí svobody mívá v některých případech spíše desocializační než resocializační účinky, měl by být ukládán pouze jako ultima ratio. V rámci boje proti recidivě by tak mělo více docházet k využívání adekvátních alternativních sankcí stejně jako k využívání dalších alternativ, např. alternativ v trestním řízení či alternativ potrestání (více v kapitole 3.4).

Jak vyplývá ze studií, nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody ztěžuje pachatelům adaptaci na život po propuštění z věznice.¹¹⁶ Uložení alternativního trestu dochází k eliminaci negativních dopadů nepodmíněného trestu odnětí svobody. Další významné přednosti alternativních trestů jsou i dle zahraničních zkušeností spatřovány zejména:

- „v uvolnění místa ve věznicích pro těžší zločince,
- ve snížení nákladů na výkon trestu (i když se oprávněně připomíná, že i administrativní činnosti spojené s organizací a kontrolou prací pro společnost vyžadují prostředky z daní občanů),
- ve větším zapojení veřejnosti do procesu převýchovy a resocializace pachatelů,
- ve zvyšujícím se zájmu občanů o způsoby zacházení s pachateli,

---

¹¹⁵ MEZNÍK, J.; KALVODOVÁ, V.; KUČHTA, J. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, 1995, s. 40

¹¹⁶ *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 9

- *ve vytváření pocitu odpovědnosti za činnost trestní justice ve veřejnosti.* ¹¹⁷

I přes veškerá pozitiva alternativních trestů je zapotřebí mít vždy na paměti, že u některých pachatelů není možné trest odnětí svobody nahradit, a to například s ohledem na závažnost spáchaného činu, na narušenost pachatele či na jeho případnou nebezpečnost, kdy vězeňský pobyt je jedinou možností jejich případné resocializace.

Při ukládání alternativních sankcí k trestu odnětí svobody je, stejně jako při uložení trestu odnětí svobody, nezbytné zohlednit veškeré skutečnosti a zvážit, zda ukládaný trest je adekvátní a současně nejvhodnější pro resocializaci daného jedince. Nevhodně uložený alternativní trest, zejména pokud je uložen opakovaně, může mít negativní následky, může v pachatelích vyvolat pocit jakési beztrestnosti, což vede následně k opakování trestné činnosti. ¹¹⁸

K samostatně uložitelným trestům, které jsou alternativním trestem k nepodmíněnému odnětí svobody, patří dle § 53 odst. 2 TZ, vedle podmíněného trestu odnětí svobody a podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem, tresty domácího vězení, obecně prospěšných prací, peněžité tresty, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, vyhoštění a zákaz pobytu. Vhodnost či nevhodnost jejich uložení je způsobilá ovlivnit případnou recidivní trestnou činnost. Dle soudců a státních zástupců, jak vyplývá ze studie Mgr. Jana Rozuma ¹¹⁹, „záleží zejména při ukládání těchto trestů na individualizování u každého

---

¹¹⁷ ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA V. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy* In Vybrané problémy sankční politiky. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 13

¹¹⁸ SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010 s. 65

¹¹⁹ ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA V. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy* In Vybrané problémy sankční politiky. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 70

pachatele trestné činnosti. Tím je také zajištěna lepší účinnost a vykonatelnost.“

3.2.1. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je jednou z nejvýznamnějších alternativ krátkodobých nepodmíněných trestů, zejména u pachatelů méně závažných trestných činů. Jak uvádí Šámal¹²⁰, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody má dvě alternativy, a to tzv. prosté, upravené v § 81 a násl. TZ, a podmíněné odsouzení s dohledem, upravené v § 84 a násl. TZ. Možnosti uložení jsou vázány na splnění obdobných podmínek, avšak jejich výkon vykazuje významné odlišnosti.

Jak podmíněné odsouzení, tak podmíněné odsouzení s dohledem je možné vyslovit pouze v případě, nepřesahuje-li uložený trest odnětí svobody tři léta¹²¹, kdy rozhodujícím zde není rozsah trestní sazby za daný trestný čin, nýbrž výměra stanovená soudem v konkrétním případě. Uvedeným omezením je zajištěno, že podmíněného odsouzení bude využíváno pouze v méně závažných případech, a to jak typově, tak konkrétně bez ohledu na to, zda se jedná o úmyslný či nedbalostní čin, případně přečin či zločin.

Další podmínkou pro možnost podmíněného odložení výkonu trestu, ať již prostého či s dohledem, je, že vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má soud důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu. Široce nastavená hlediska pro zvážení vhodnosti tohoto trestu dávají možnost k důsledné individualizaci trestu, která by

---

¹²⁰ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1011

¹²¹ Je-li ukládán trest odnětí svobody s podmíněným odkladem trestním příkazem, je jeho výměra dle § 314e odst. 1 písm. a) TrŘ omezena trváním maximálně jednoho roku.

v rámci preventivního působení proti recidivě měla být vždy uplatňována.

Při braní zřetele na osobu pachatele by měl být zohledněn celý pachatelův profil, a to jak jeho psychický stav v době činu, tak jeho dosavadní život v přiměřeně dlouhé době před spácháním činu. Možnost uložení podmíněného odsouzení není, s ohledem k potřebě kompletního zhodnocení profilu pachatele a prognózy jeho dalšího chování, možné bez dalšího striktně vyloučit ani u případné opětovné trestné činnosti. Jak uvádí Šámal¹²², „z dosavadního života pachatele nelze přihlížet jen k některým skutečnostem, ať už svědčí v jeho prospěch, nebo v neprospěch, ale nutno hodnotit dosavadní život pachatele jako celek. Tak např. jen pouhá soudní bezúhonnost pachatele sama o sobě nestačí k závěru o možnosti podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody, jestliže jinak jde o osobu s negativními sklony k narušování občanského soužití, která neplní řádně ani povinnosti vůči zaměstnavateli a rodině, a spáchaný trestný čin je jen vyvrcholením jeho negativního chování. Na druhé straně skutečnost, že pachatel byl již v minulosti soudně trestán, může být z hlediska podmíněného odsouzení vyvážena velmi dobrým hodnocením pachatele z doby po předchozím odsouzení. Recidiva pachatele nemůže být jediným kritériem k rozhodnutí, zda má být uložen podmíněný nebo nepodmíněný trest odnětí svobody. Závěr soudu, že působení na pachatele, aby vedl řádný život, lze dosáhnout i bez výkonu trestu odnětí svobody, musí být v každém případě – rovněž u prvotrestaných pachatelů – opřen o zákonné důvody, musí zajišťovat ochranu společnosti a zákonem chráněných zájmů, přičemž hlediska generální a speciální prevence nutno hodnotit ve vzájemné souvislosti.“

Při podmíněném odložení výkonu trestu lze současně uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které jsou demonstrativně

---

¹²² ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1017

uvedené v § 48 odst. 4 TZ¹²³, a dále se zpravidla uloží nahrazení škody způsobené trestným činem, případně odčinění nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení získané trestným činem. Dodržování omezení a splnění povinností včetně náhrady škody jsou, vedle vedení řádného života, jednou z podmínek pro vyslovení osvědčení pachatele ve zkušební době. Povinnost dodržovat uložené podmínky může být stanovena na celou zkušební dobu či pouze na její část, musí být přiměřená k povaze trestného činu, za který byl pachatel uznán vinným, a nelze jí nahrazovat jiný druh trestu¹²⁴. Soud by měl současně volit pouze taková omezení a povinnosti, které jsou kontrolovatelné prostředky, které mu jsou k dispozici. Kontrola dodržování podmínek je tak možná spíše u podmíněného odsouzení s dohledem. U prostého podmíněného odsouzení je de facto odsouzený ponechán sám sobě a nikdo se více méně nezajímá, jak se odsouzený ve zkušební době chová a jak zmiňoval již Suchý¹²⁵ „i soudem v rozsudku uložené zákazy určitého chování či příkazy k určitému jednání mají jen více či méně formální charakter a rozhodujícím zůstává, zda podmíněně odsouzený není znovu odsouzen za trestný čin, který spáchal ve zkušební době. Jediným nástrojem působení na podmíněně odsouzeného, který má zabránit recidivě, zůstává tak zastrašení, hrozba výkonu podmíněně odloženého výkonu trestu pro případ, že bude opětovně odsouzen. Podmíněné odsouzení bez dohledu není pravým nástrojem resocializace, ale prostředkem, jak se vyhnout škodlivým účinkům trestu odnětí svobody.“

Při podmíněném odsouzení je zamezeno škodlivým vlivům, které by mohly na odsouzeného působit ve výkonu trestu odnětí svobody a v případě prvopachatele, zejména v případě mladších osob, by výkon

---

¹²³ Mezi přiměřená omezení a povinnosti patří například podrobení se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, léčení závislosti na návykových látkách, uhrazení dlužného výživného, zdržení se požívání alkoholických nápojů a další.

¹²⁴ Dle současné právní úpravy je jako přiměřené omezení možno uložit zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, avšak s ohledem na zavedení trestu se stejným obsahem by nemělo toto opatření být ukládáno.

¹²⁵ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 115

trestu odnětí svobody mohl být následným faktorem pro případnou recidivu. Jako u dalších trestů nespojených s odnětím svobody nejsou při podmíněném odsouzení přetřhány rodinné a sociální vazby a je možné šířeji využívat výchovné působení ze strany společnosti. Uložením podmíněného trestu je pachateli dáována důvěra, možnost k nápravě a k odčinění spáchaného činu, kdy hrozba výkonu uloženého trestu odnětí svobody by měla vzbudit zájem pachatele o nápravu vlastním aktivním přičiněním. Současne dáová podmíněný odklad výkonu trestu možnost, aby byl pachatel podroben resocializačním opatřením, avšak více se uplatní v případě podmíněného odkladu s dohledem než u prostého odkladu, kde většinou nebývá kontrolováno ani plnění uložených podmínek.

Jako efektivnější nástroj v boji proti recidivě se tak jeví podmíněné odsouzení s dohledem. Dohled není pouhou kontrolou odsouzeného, ale spočívá zejména v aktivním výchovném vedení a v pomoci pachateli. Dohled je vykonáván probačním úředníkem či asistentem střediska Probační a mediační služby ČR. Obsah dohledu je téměř shodný u všech případů, kdy může být dohled uložen, tedy u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody stejně jako u podmíněného upuštění od potrestání, podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, podmíněného propuštění z ochranné léčby, při nahrazení vazby dohledem probačního úředníka a i v dalších případech.

V rámci realizace dohledu vypracuje probační úředník pro konkrétního odsouzeného a s ním v součinnosti probační program, který se v prvé řadě odvíjí od pravomocného rozhodnutí soudu (uložených přiměřených povinností a omezení), zákonného právního rámce institutu dohledu a dále pak od individuální situace klienta a specifických okolností souvisejících s trestnou činností. Dle metodického postupu střediska Probační a mediační služby ČR v rámci zajištění výkonu dohledu je každý probační program individuální prací probačního úředníka s klientem. Probační úředník v součinnosti s klientem

(odsouzeným) identifikuje a pojmenovává jeho specifické potřeby a zájmy, hledá možnost jejich naplnění a snaží se najít cestu ke změně toho, co je hodnoceno jako negativní, tedy společensky a právně nepřijatelné. Probační program jasně stanoví cíle a dílčí kroky, jejichž naplňování probační úředník kontroluje a současně s jejich naplňováním odsouzenému napomáhá. V probačním programu je také zahrnuta forma a četnost konzultací mezi odsouzeným a příslušným probačním úředníkem a dále jsou zahrnuty i přiměřené povinnosti a omezení, kdy účelem je vést klienta k jejich dodržování. V případě uložení povinnosti absolvovat resocializační program zajistí a zprostředkuje probační úředník kontakt s konkrétním poskytovatelem. V případě souhlasu odsouzeného může být absolvování resocializačního programu zahrnuto v probačním programu, i pokud nebyl uložen jako podmínka v odsuzujícím rozsudku. Probační resocializační programy jsou nedílnou součástí alternativních trestů i alternativ k potrestání v souladu s přístupy restorativní justice. Existence resocializačních programů, jejichž absolvování je možné i mimo výkon trestu odnětí svobody, má velký význam v boji proti recidivě, kdy díky nim je možné na pachatele méně závažných trestných činů výchovně působit i bez nutnosti vystavit je negativním vlivům výkonu trestu odnětí svobody, a tedy dalšímu kriminogennímu faktoru.

Pro efektivnější využití těchto typů trestu odnětí svobody v boji proti recidivě by tak bylo vhodné rozšířit u podmíněného odsouzení ukládání dohledu, čímž by byly posíleny výchovné i donucovací prvky tohoto typu trestu. Možným východiskem *de lege ferenda* by bylo uložení dohledu všem odsouzeným alespoň po určité části zkušební doby. Při rozhodování o podmíněném odsouzení k výkonu trestu by tak byl uložen buď dohled, který by byl stanoven na celou zkušební dobu, či „zkušební“ dohled, který by byl stanoven na dobu 6 měsíců. Tato doba představuje optimální dobu pro možné posouzení nutnosti dalšího působení ze strany probačního úředníka. Po jejím uplynutí by bylo soudem dle zprávy probačního úředníka od dohledu upuštěno, či by bylo vysloveno pokračování dohledu. Je sice nesporné, že u některých

odsouzených není institut dohledu pro jejich nápravu a preventivní funkci trestu potřebný, avšak takovým opatřením by i těmto odsouzeným byla na počátku zkušební doby, tedy po proběhlém trestním řízení, poskytnuta morální podpora a případná pomoc s řešením dalších situací, jako je hledání zaměstnání, problematika zadlužení či domluva s poškozeným na náhradě škody. Bohužel s ohledem na počet ukládaných podmíněných odsouzení (viz Příloha č. 6) by tímto opatřením došlo k zatížení soudů o agendu rozhodování o pokračování v dohledu, ale zejména k zatížení Probační a mediační služby ČR. Za účelem dodržení alespoň současné úrovně poskytovaných služeb by bylo nezbytné rozšířit počet probačních úředníků, což by si vyžádalo nemalé finanční prostředky.

3.2.2. Domácí vězení

S přijetím nového trestního zákoníku, tedy zákona č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.1.2010, byly do českého právního řádu zařazeny další alternativní tresty, mimo jiné trest domácího vězení. Tento druh trestu se na našem území vyskytoval již dříve, kdy ho bylo možné uložit dle zákona č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích.¹²⁶ Trest domácího vězení by měl být zejména alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, kdy je zjevné vzhledem k jeho umístění bezprostředně za trest odnětí svobody, že je považován za druhý nejtvrděší trest. Trest domácího vězení spočívá v omezení osobní svobody, kdy se pachatel musí v daném časovém rozmezí zdržovat v místě svého obydí, ale za stanovených podmínek zůstává na svobodě.

Trest domácího vězení je upraven v § 60 TZ a § 61 TZ. Tento trest může soud uložit až na 2 léta a je možné uložit ho samostatně. Dle § 60 odst. 3 TZ spočívá trest domácího vězení v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydí nebo jeho

---

¹²⁶ KREJČÍŘÍKOVÁ, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení. *Státní zastupitelství*. 2009, č. 10, s. 13

části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání, nebo využití zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku onemocnění nebo úrazu. V době přijetí nového trestního zákoníku bylo znění tohoto ustanovení odlišné, kdy se nejednalo o dobu stanovenou soudem, ale bylo určeno, že je povinen se zdržovat ve svém obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den, a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin. Možnost odchýlit se, zejména kvůli pracovní době, byla sice daná, avšak s ohledem na jasně stanovený časový úsek, respektive jeho délku, nebylo možné uložit omezení, které by přesahovalo v pracovní dny dobu 9 hodin. Vystávaly tak otázky, zda je takto nastavený trest vůbec dostačující, když by dle dikce ustanovení neměla být ani nezaměstnaná osoba v pracovních dnech omezena na svobodě na dobu delší než 9 hodin, když jak uvádí doc. Kalvodová¹²⁷, požadavek respektování zásady zákonnosti hovoří proti možnosti případného zpřísnění. Represivnost tohoto trestu tak byla zcela nedostatečná a novela ustanovení je jednoznačně pozitivním krokem ke zvýšení účinnosti tohoto trestu. Nelze však opomíjet, že s ohledem na možné uložení trestu až v délce dvou let je nezbytné v určitých případech, zejména v důsledku změny zaměstnání a pracovní doby, na tyto změny pružně reagovat. Bylo by tak účelné při výkonu trestu domácího vězení rozšířit úlohu probačních pracovníků, jež by podobně, jako je tomu například v Rakousku, sestavovali časový harmonogram na kratší časové období a ten by tak reagoval na aktuální situaci odsouzeného. Takováto změna určování konkrétní doby, po kterou se má odsouzený zdržovat ve svém obydlí, by ovšem vyžadovala navýšení počtu probačních úředníků.

Podmínkou pro uložení trestu domácího vězení je skutečnost, že pachatel dá písemný slib, že se v soudem stanovené době bude zdržovat

---

¹²⁷ In KREJČÍŘÍKOVÁ, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení. *Státní zastupitelství*. 2009, č. 10, s. 14

ve svém obydlí. Jak uvádí Ščerba¹²⁸, na rozdíl od trestu obecně prospěšných prací, kde soud sice přihlíží ke stanovisku pachatele, avšak není tímto stanoviskem vázán, uložení trestu domácího vězení fakticky souhlas vyžaduje. Není-li totiž písemný slib dán, čímž pachatel de facto vyjadřuje svůj nesouhlas s tímto trestem, nemůže být trest domácího vězení uložen. Zákonný požadavek souhlasu s uložením tohoto typu trestu lze hodnotit z hlediska prevence recidivy zcela pozitivně, jelikož se lze domnívat, že by v případě uložení tohoto trestu přes nesouhlas pachatele, došlo k degradaci jeho účinnosti.

Pokud osoba, již byl uložen trest domácího vězení, poruší podmínky uloženého trestu, a to nejen tím, že se nebude zdržovat ve stanovené době ve svém obydlí, ale i například tím, že nebude plnit další uložené povinnosti a omezení (například nepožívat alkoholické nápoje, případně nebude hradit způsobenou škodu apod.), může soud rozhodnout o přeměně zbytku trestu na trest odnětí svobody.

Naše právní úprava zaznamenala pozitivní změnu i v případě přeměny trestu, a to novelou č. 330/2011 Sb. Před přijetím této novely byla dle ustanovení § 61 odst. 1 při ukládání trestu odnětí svobody určena doba náhradního trestu v délce až 1 rok bez ohledu na to, jakou část trestu domácího vězení odsouzený vykonal, čímž dle Hulána¹²⁹ chtěl tímto zákonodárce pravděpodobně motivovat odsouzené k výkonu trestu v plné výši. Uložení vždy stejné délky náhradního trestu bez ohledu na délku vykonaného trestu však může být pro odsouzené spíše demotivující. Současně maximální výše náhradního trestu v délce jednoho roku byla zcela nedostačující a v naprostém nesouladu s ostatní úpravou, když u méně závažného trestu, kterým je peněžitý trest, byla dána možnost uložení náhradního trestu v rozsahu až 4 roky. Vystávaly tak pochybnosti, že by hrozba jednorozhodného trestu odnětí svobody

---

¹²⁸ ŠČERBA, F. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 86

¹²⁹ HULÁN, P. Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku. *e-Advokacie* [online]. [cit. 2012-12-06]. Dostupné z: <http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/trest-domaciho-vezeni-v-novem-trestnim-zakoniku/>

spolehlivě odrazovala odsouzené od porušování podmínek výkonu trestu domácího vězení. Po uvedené novele bylo přistoupeno k poměrově přeměně trestu, a to jeden i započatý den zbývajících trestu domácího vězení na jeden den trestu odnětí svobody. Dle Ščerby¹³⁰ lze však i u tohoto modelu spatřovat jisté nevýhody, které vyplývají zejména z toho, „že charakter trestu domácího vězení vyžaduje, aby tento trest byl dodržován bezvýhradně jako celek. Odsouzený vlastně dopředu ví, že pokud v rámci domácího vězení (např. jednorozhodného) několikrát poruší svou povinnost zdržovat se ve svém obydlí, hrozí mu jen krátkodobé nepodmíněné odnětí svobody, neboť soud zpravidla nerozhodne o přeměně okamžitě poté, co odsouzený k takovému rozhodnutí zavedl příčinu. Tento systém tak na odsouzeného nevytváří dostatečný tlak, aby svou základní povinnost spojenou s domácím vězením respektoval, tedy aby si občas během výkonu trestu "neodskočil" mimo své obydlí (a to i třeba za účelem nějaké protiprávní činnosti).“ Nevýhody obou způsobů přeměny by mělo odstranit zavedení nového systému, u kterého by v případě porušení podmínek trestu domácího vězení docházelo při rozhodnutí o přeměně současně k určení délky náhradního trestu v zákonem stanovené výši, kdy maximální výměra tohoto trestu by měla činit alespoň 2 roky. Takovýto systém by umožnil zohlednit délku již vykonaného trestu odnětí svobody, závažnost porušení podmínek trestu domácího vězení, osobu pachatele a současně by byl dostatečným prostředkem k odstrašení od porušování podmínek trestu domácího vězení.

Kontrolu dodržování podmínek mají zajišťovat probační úředníci, případně je počítáno s kontrolou kombinací elektronického monitoringu a probačních úředníků. Kontrola za pomoci pouze namátkových kontrol probačních úředníků je však absolutně nedostatečná a v takovém případě trest ztrácí na represivní funkci. Zavedení elektronického monitorování je tak již od počátku zavedení trestu domácího vězení vnímáno jako

---

¹³⁰ ŠČERBA, F. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 3

nezbytnost. Dne 1.7.2012 byl zahájen experiment elektronického monitoringu, který přinesl mnohá zásadní zjištění. Jedním z nich je například důležitost spolupráce probačních úředníků s provozovatelem monitorovacího centra, ale zejména význam šetření probačních úředníků před samotným uložením trestu domácího vězení, kdy bylo s ohledem na rozlišení v obydlí, povinností apod. zjištěno, že „*bez kvalitního procesu předběžného šetření nelze uložit trest či opatření domácího vězení ve spojení s elektronickým monitoringem efektivně. Lidský faktor, především přípravná a ověřovací činnost PMS je naprosto nezbytnou podmínkou efektivního využívání EM¹³¹ ve spojení s trestněprávní sankcí 'domácí vězení'.*“¹³² Bez namátkových kontrol v místě obydlí by ale nebylo možné kontrolovat dodržování ostatních podmínek trestu, jako například zákaz požívání alkoholických nápojů. Dle výsledků experimentu či zkušeností ze zahraničí se systém kombinace elektronického monitoringu spolu s kontrolou ze strany probačních úředníků jeví jako nejvhodnější. Pro zvýšení efektivnosti trestu domácího vězení a jeho širšího ukládání ze strany soudů by tak mělo být elektronické monitorování zavedeno co nejdříve.

Zavedení trestu domácího vězení je vnímáno velmi pozitivně, kdy jsou zmiňovány zejména 3 výhody¹³³. První je ekonomická výhodnost, kdy náklady na výkon trestu domácího vězení jedné osoby vyjdou dle důvodové zprávy na cca 28.572,- Kč¹³⁴ a náklady na výkon

---

¹³¹ Elektronický monitoring

¹³² Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: "Elektronický monitoring odsouzených" *Probační a mediační služba ČR* [online]. [cit. 2014-12-07]. s. 3 Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

¹³³ Srov. NAVRÁTILOVÁ, J. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10 ; ŠEBESTA, K, DRÁBEK, P. Trest domácího vězení – připomenutí v souvislosti s jeho prvním využitím. *ELAW*. [online]. [cit. 2014-12-07] Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/trest-domaciho-vezeni-pripomenuti-prvni-vyuziti-v-praxi>

¹³⁴ Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, Vl.n.z. trestní zákoník – EU. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2014-12-07]. s. 191 Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0>

nepodmíněného trestu odnětí svobody jedné osoby činí dle statistické ročenky Vězeňské služby¹³⁵ za rok 2013 částku ve výši 481.435,- Kč¹³⁶. Takto ušetřené finance by mohly být přerozděleny do jiných oblastí a mohl by tak být například navýšen počet pracovníků pro dostatečné zajištění sociálního působení na pachatele. Druhou zmiňovanou výhodou je alespoň částečné řešení přeplněnosti věznic, která je dlouhodobým problémem. Třetí výhodou, která je pro boj s recidivou nejpodstatnější, je zachování pozitivních rodinných a pracovních vazeb a s tím související snadnější integrace vězně po výkonu trestu do společnosti a dále omezení negativního vlivu vězeňského prostředí.

Současně však nelze při výkonu trestu domácího vězení opomíjet možné negativní dopady. Jak uvádí Navrátilová¹³⁷ „v případě elektronicky hlídaného domácího vězení nedochází k resocializačnímu působení na pachatele. Je zde totiž možný jen minimální kontakt mezi pachatelem a zaměstnancem ústavu pro výkon trestu, tudíž individuální porada a penitenciární péče by byly zajištěny pouze nedostatečně.“ Pro naplnění resocializačního působení trestu je tak nezbytná spolupráce s probačním úředníkem, kdy by bylo žádoucí ukládat ve většině případů mezi omezení povinné návštěvy probačních úředníků. Samotná „Probační a mediační služba vnímá domácí vězení nejenom jako prostředek izolace, ale v kombinaci s uloženými povinnostmi a omezeními současně jako nástroj ke změně postojů odsouzeného, snížení rizika recidivy a způsob vedení k plnění jeho povinností.“¹³⁸

---

¹³⁵ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2013, Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

¹³⁶ Průměrný denní provozní náklad na 1 vězně činil v roce 2013 částku 1.319,- Kč.

¹³⁷ NAVRÁTILOVÁ, J. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 97

¹³⁸ ČADOVÁ, J. Domácí vězení není jen sankce, ale sociální práce. *České vězeňství*. 2010, č. 1, s.17

3.2.3. Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací je alternativním trestem k trestu nepodmíněného odnětí svobody spočívající ve výkonu určité soudem stanovené pracovní povinnosti. Jak zmiňuje Suchý s Válkovou¹³⁹, tento trest je aplikovatelný nejen na prvopachatele, ale i na již dříve odsouzené jedince, a to i s ohledem na skutečnost, že je více punitivní než pouhý podmíněný trest odnětí svobody, zejména pokud s podmíněným trestem nejsou spojena žádná omezení a podmínky. Na druhou stranu, jak zmiňuje Vanduchová¹⁴⁰, objevují se pochybnosti, zda lze obecně prospěšné práce považovat za trest, když práce je významná součást sociálních práv. Avšak u trestu obecně prospěšných prací nemá být jako trest vnímána práce, která tvoří obsahovou náplň, nýbrž trestem je zde zásah do volného času pachatele, stejně jako u dalších alternativních trestů, a současně neobdržení odměny za vykonanou práci. V tomto ohledu se podobá peněžitému trestu, avšak namísto finančních prostředků se jedná o činnost. Práce sama má však i další výchovné prvky a má přispět k posílení sebedůvěry a sociální odpovědnosti pachatele. Trest obecně prospěšných prací je tak vhodnou alternativou, kdy Pfohl¹⁴¹ shrnuje tři podstatné aspekty tohoto trestu hovořící pro jeho využívání, a to aspekt reparativní, kdy trest je jakýmsi zadostiučiněním, aspekt punitivní, kdy je pachateli zasaženo do jeho volného času, a aspekt resocializace, který je zde výraznější než u krátkodobých trestů odnětí svobody.

Trest obecně prospěšných prací byl začleněn do českého právního řádu v rámci reformy trestního práva novelou č. 152/1995 Sb. Podmínky pro uložení byly dle důvodové zprávy nastaveny tak, aby se trest mohl ukládat u méně závažných trestných činů, kde není uložení trestu odnětí

---

¹³⁹ SUCHÝ, O., VÁLKOVÁ H. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4, s. 151

¹⁴⁰ VANDUCHOVÁ, M. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*. 1996, č. 7, s. 397

¹⁴¹ In SUCHÝ, O., VÁLKOVÁ H. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4, s. 151

svobody žádoucí, avšak současně není vhodné uložení pouze peněžitého trestu. Při zavádění obecně prospěšných prací jako alternativního trestu bylo předpokládáno, že bude ukládán zejména za trestné činy vandalismu, výtržnictví a u méně zavážených majetkových trestných činů. Následná úprava trestu obecně prospěšných prací proběhla novelou č. 265/2001 Sb., která zavedla další hledisko při ukládání, vedle zdravotního stavu i hledisko stanoviska pachatele k uložení trestu obecně prospěšných prací. Další pozitivní změnou v úpravě tohoto druhu trestu je účast probačního úředníka.¹⁴²

Ke zvýšenému ukládání trestu obecně prospěšných prací došlo poprvé v roce 2002, kdy novela trestního řádu vyloučila možnost ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody trestním příkazem. Namísto omezení využívání trestních příkazů tak tato změna ovlivnila spíše druh ukládaného trestu¹⁴³, aniž by byla řádně zvažována vhodnost ukládaného trestu, což mělo negativní dopady. Scheinost¹⁴⁴ zmiňuje, že i „v případě recidivistů někdy docházelo k opakovanému ukládání trestu obecně prospěšných prací, přičemž soudy nezkoumaly, zda takový druh trestu byl obviněnému již uložen, resp. zda byl již vykonán. Pravidlem se potom stávalo ukládání trestu obecně prospěšných prací nad maximální výměru stanovenou trestním zákonem v rozporu s ustanovením trestního zákona. Takové nezákonné trestní příkazy byly pak rušeny Nejvyšším soudem na základě stížností pro porušení zákona. Uvedený postup pak měl, s ohledem na zákaz reformace in peius, za následek faktickou beztrestnost obviněných.“ Trest obecně prospěšných prací byl v této době ukládán bez součinnosti s probační službou a docházelo tak nejen k chybnému ukládání, ale i k nevhodnému výběru pachatelů, kterým byl tento trest uložen. Následně pak docházelo k častým přeměnám trestu

---

¹⁴² SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010 s. 58

¹⁴³ Dle § 314e odst. 2 písm.. c) TŘ je trest obecně prospěšných prací možné uložit i trestním příkazem.

¹⁴⁴ SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010 s. 59

obecně prospěšných prací na nepodmíněný trest odnětí svobody a fakticky tak chybné ukládání trestu obecně prospěšných prací vedlo a nadále může vést ke zvýšení vězeňské populace.¹⁴⁵

Aby trest obecně prospěšných prací byl účinný, je nezbytné přihlížet ke stanovisku pachatele k možnosti uložení takového trestu, dle kterého je již možné predikovat, zda daný jedinec uložené obecně prospěšné práce vykoná, či spíše dojde k přeměně tohoto trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody. Současně je u trestu obecně prospěšných prací nezbytná spolupráce s Probační a mediační službou ČR.

Role Probační a mediační služby ČR je při výkonu trestu obecně prospěšných prací, ale i před jeho uložení, klíčová. Probační úředník může již před uložení trestu obecně prospěšných prací tuto možnost s pachatelem trestného činu předjednat, tj. stručně ho seznámit s podmínkami uložení a průběhem trestu, případně se souhlasem osoby, které by mohl být tento trest uložen, zjišťovat další relevantní informace, jako je zdravotní stav, pracovní kvalifikace, časové možnosti pro výkon apod. Po uložení trestu obecně prospěšných prací zajistí probační úředník místo, kde by odsouzený s trestem obecně prospěšných prací mohl svůj trest vykonat, a zprostředkuje uzavření dohody o realizaci výkonu. Probační úředník poskytovateli místa výkonu obecně prospěšných prací předá harmonogram výkonu prací sestavený dle možností odsouzeného a poskytovatele a předá mu informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Stejně tak veškeré podmínky a informace o výkonu trestu obecně prospěšných prací projedná s osobou, již byl tento trest uložen. Probační úředník následně výkon takto uloženého trestu kontroluje, a to nejen zda samotný výkon zahájil, ale rovněž provádí i následnou kontrolu, a to minimálně jednou za dva

---

¹⁴⁵ Pokud odsouzený trest obecně prospěšných prací nevykonává řádně či se mu vyhýbá, může soud dle současného trestního zákoníku rozhodnout o přeměně na trest odnětí svobody či na trest domácího vězení, a to tak, že za každou neodpracovanou hodinu je uložen jeden den.

měsíce, kdy si ověřuje, zda je trest obecně prospěšných prací vykonáván. Je-li zjištěno, že odsouzený bez závažného důvodu uložené obecně prospěšné práce nevykonává dle sjednaného harmonogramu, je mu Probační a mediační službou ČR zaslána výzva k nástupu trestu obecně prospěšných prací. Není-li tato výzva uposlechnuta, může probační úředník či poskytovatel místa výkonu práce podat návrh na přeměnu obecně prospěšných prací na trest nepodmíněný.¹⁴⁶

Z dosavadního vývoje při ukládání trestu obecně prospěšných prací je zjevné, že aby tento alternativní trest měl pozitivní dopad na prevenci recidivy, je nezbytná spolupráce s Probační a mediační službou ČR a její dostatečné personální vybavení. Pro možnost většího využití tohoto trestu je také nezbytné mít dostatek poskytovatelů míst výkonu práce. Probační úředníci sice situaci v regionu mapují za účelem rozšíření základny poskytovatelů, avšak byla by zapotřebí větší informovanost o tomto trestu. Nedostatek poskytovatelů míst výkonu práce je značnou měrou způsoben negativními postoji okolí k výkonu trestu obecně prospěšných prací a jejich nedůvěrou. Jak zmiňuje Šaštinská,¹⁴⁷ „*k úspěšnému výkonu práce je také potřeba pochopení spoluobčanů a určitý stupeň jejich tolerance. Základem je skutečnost, že společnost by měla být informována o tom, že trest obecně prospěšných prací je možné uložit pouze za méně závažné trestné činy místo krátkodobého trestu odnětí svobody a nemůže být uložen ani recidivujícímu vrahovi či těžkému násilníkovi, protože tyto osoby jsou pro výkon tohoto trestu naprosto nevhodné.*“ Bohužel, jak zmiňuje Scheinost,¹⁴⁸ o trest obecně prospěšných prací není v současnosti mediální zájem a současně často bývá zaměňován pojem obecně prospěšné práce za chybné označení

---

¹⁴⁶ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Probační a mediační služba ČR* [online]. [cit. 2014-11-29]. s. 3 Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf

¹⁴⁷ ŠAŠTINSKÁ, M. Obecně prospěšné práce, jejich význam a význam v českém trestním právu. *Juristic* [online] [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://www.trestni.juristic.cz/489620/clanek/trest3.html>

¹⁴⁸ SCHEINOST, M. a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 106

veřejně prospěšné práce a média se tímto tématem zabývají spíše okrajově, když obecně prospěšné práce jsou zmiňovány spíše v souvislosti s jejich uložením u mediálně atraktivních kauz. K větší informovanosti občanů by tak bylo vhodné větší zapojení médií, avšak se správným užíváním termínů, aby společnost byla seznámena s rozdílem mezi obecně prospěšnou prací a veřejně prospěšnou prací.

I přes jistou možnost určité stigmatizace je nepochybné, že trest obecně prospěšných prací má při jeho správném ukládání pozitivní dopady a jeho pomocí lze resocializace určitého jedince dosáhnout úspěšněji než uložením krátkodobého trestu odnětí svobody. Zavedení možnosti uložit trest obecně prospěšných prací jako alternativy k trestu odnětí svobody byla v rámci prevence recidivní trestné činnosti velmi významným počinem, avšak samotná právní úprava není zárukou, že bude dosaženo očekávaného efektu. Účinnost trestu obecně prospěšných prací, a tedy vliv na prevenci recidivy, však bude dále záviset především na vhodném výběru trestaných pachatelů a na práci Probační a mediační služby.

3.2.4. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Druhým trestem, který se nově dostal do českého právního řádu s nabytím účinnosti nového trestního zákoníku, je trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Tento trest byl zařazen na základě iniciativy poslanecké sněmovny v reakci na agresivní chování fotbalových fanoušků, a jak uvádí Scheinost¹⁴⁹, „jde o trest, který omezuje svobodu pohybu pachatele, který je však nutný zejména pro udržení veřejného pořádku, ochranu života a zdraví občanů a jiných hodnot na vymezených územích.“ Trest se zaměřuje na postih specifického druhu kriminality, která je spojena právě se sportovními, kulturními či jinými akcemi, kdy se jedná zejména o výtržnictví a

---

¹⁴⁹ SCHEINOST, M. a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, s. 24

násilnou trestnou činností. S ohledem na rozšíření tohoto druhu kriminality, její specifická a zejména jiný hodnotový systém pachatelů bylo nezbytné pro efektivní předcházení této trestné činnosti zavést specifický druh trestu, jehož preventivní účinek by byl, zejména s ohledem na zmíněný jiný hodnotový systém pachatelů, účinnější než například hrozba trestu odnětí svobody.

Specifická trestu se odráží i v možnostech, kdy je tento trest možné uložit. Dle § 76 TZ je trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné akce možné uložit pouze za úmyslný trestný čin, byl-li spáchán v souvislosti s návštěvou takové akce, při čemž jako samostatný trest může být uložen v případě, jedná-li se o přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, stejně jako vzhledem k osobě a poměrům pachatele, není zapotřebí uložit trest jiný. Specifická toho trestu spočívá ve skutečnosti, že jej není možné uložit za nedbalostní trestné činy. Dalším specifickým tohoto trestu je skutečnost, že může být uložen pouze za trestné činy spáchané v souvislosti s návštěvou takové akce. Při zavedení tohoto druhu trestu vznikaly otázky, zda je tato podmínka naplněna i v případě, nebyl-li trestný čin spáchán přímo na místě konání takové akce, ale například v průběhu cesty či bezprostředně po akci, např. pokud se fanoušci, respektive tzv. hooligans, proti sobě hrajících týmů domluví na organizované rvačce. V tomto ohledu lze souhlasit se Ščerbou¹⁵⁰, dle kterého by omezování možnosti uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné akce bylo možno uložit jen, byl-li čin spáchán přímo v místě konání akce, postrádalo smysl a bylo by to v rozporu s účelem tohoto trestu. *„Soudy by měly zákonnou podmínku spočívající v souvislosti trestného činu s návštěvou určité akce vykládat širěji a sledovat účel trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“*

Vedle samotného zákazu vstupu je odsouzený dle § 77 odst. 1 TZ při výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské

---

¹⁵⁰ ŠČERBA, F. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 87

akce povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví zejména postupovat podle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce sice není sám o sobě schopen zabránit, aby nedocházelo ze strany pachatelů k recidivnímu jednání, zejména k účasti na činech páchaných na místech odlišných od místa konání konkrétní akce (např. již zmiňované organizované rvačky tzv. hooligans), avšak zabraňuje případným dalším trestným činům, kterých by se takto odsouzení mohli dopustit přímo na místě konání takové akce. Kontrola dodržování zákazu může být prováděna zejména uložením povinnosti dostavit se v dobu konání zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky, se kterým je toto opatření předem probačním úředníkem domluveno.

Současně má tento trest pro mnohé pachatele takovýchto trestných činů s ohledem na jejich odlišný hodnotový systém výraznější odstrašující účinek než ostatní tresty, kdy uděleným zákazem přijdou o jednu z ceněných hodnot. Preventivní účinek lze také spatřovat v omezeném styku s podobnými skupinami osob, většinou násilně zaměřených, které k případné trestné činnosti takovéhoho zaměření mohou strhávat.

Pozitivním přínosem v rámci prevence recidivy je u tohoto druhu trestu vedle zamezení kriminogenní příležitosti a eliminace kontaktu s nevhodnými osobami také skutečnost, že pachatelům jsou vedle zákazu samotného uloženy určité povinnosti. Pachatel je tak pod dohledem probačního úředníka, který každému pachateli sestaví individuální probační plán, a může mu být nařízena účast na programech sociálního výcviku a převýchovy a účast v psychologické poradně. Díky tomu je tak

možno pozitivně působit přímo na osobnost pachatele a zabránit případné recidivní činnosti, při čemž je možné vždy přihlídnout ke konkrétním potřebám a osobnosti pachatele.

Nedostatkem tohoto trestu je však nedostatečný sankční mechanismus za porušení trestu, kdy na rozdíl od jiných alternativních trestů zde není stanoven náhradní trest pro případ porušování povinností. Porušení uloženého zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce bude posouzeno jako maření výkonu úředního rozhodnutí a pachatelem tak bude spáchán další trestný čin. Riziko porušení hrozí zejména v případě nedostatečné kontroly výkonu tohoto trestu a je tak žádoucí, aby hlášení se příslušnému útvaru Policie České republiky v době konání akce bylo probačními úředníky ukládáno vždy a aby kontrola probíhala nejen ve spolupráci s příslušným policejním útvarem, ale případně i s organizátory akce, která je odsouzenému zakázána.

I přes veškerá pozitiva tohoto trestu je tento trest, zejména jako trest samostatný, soudy užíván pouze zřídka. Slabé zastoupení mezi ostatními tresty je bezpochyby způsobeno jeho zaměřením na specifické trestné činy a omezenými podmínkami jeho ukládání. Avšak s ohledem na stále narůstající trestné činy, které jsou páchané v souvislosti s konáním sportovních, kulturních a jiných společenských akcí, zejména pak na trestné činy výtržnictví a násilné trestné činy páchané fotbalovými fanoušky, se lze domnívat, že není tento trest v současnosti využíván dostatečně. Zvýšení ukládání tohoto druhu trestu by mohlo napomoci snížit tuto specifickou trestnou činnost. Lze se domnívat, že zvýšené ukládání tohoto trestu a zejména jeho medializace by s ohledem na hrozbu zákazu měla i větší generálně preventivní charakter než má v současnosti. Trestná činnost, proti níž je tento trest zaměřen, představuje, jak již zmínil Ščerba¹⁵¹, závažný aktuální problém a využívání tohoto trestu, respektive širší využívání tohoto trestu, by

---

¹⁵¹ ŠČERBA, F. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 89

„mohlo alespoň částečně přispět nejen k efektivnějšímu postihu této zvláštní kategorie pachatelů, ale též k určitému zkultivování vrcholových sportovních a jiných aktivit.“

3.2.5. Peněžitý trest

Peněžitý trest je jedním z nejstarších alternativních trestů. Prostor pro jeho ukládání byl rozšířen hned jednou z prvních reforem trestního práva, která přišla po roce 1989. Současná právní úprava je srovnatelná se zahraničními úpravami, kde je tento alternativní trest hojně využíván (např. v Německu, Finsku, Francii či Švýcarsku). Peněžitý trest je upraven v § 67 an. TZ. Tento trest je možné uložit, zejména pokud si pachatel trestným činem opatřil nebo se snažil opatřit majetkový prospěch. Bez naplnění této podmínky je možné uložit peněžitý trest také tehdy, je-li to u konkrétního trestného činu stanoveno, a také za jakýkoliv přečin, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele není současně ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody. I přes široké možnosti ukládání tohoto trestu není tento trest jakožto trest alternativní k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v České republice takřka využíván, naopak jeho užívání klesá (např. v roce 1990 byl ukládán v 16 % odsouzených a nyní nedosáhne ani 4 %).¹⁵²

Podstata peněžitého trestu odnětí svobody spočívá v zaplacení stanovené částky státu, kdy újmou je právě odnětí finančních prostředků a s tím spojené nucené vzdání se uspokojení některých potřeb. Dle Meiera¹⁵³ jsou očekávané účinky peněžitého trestu odvozovány od toho, že ve společnosti, v níž hraje významnou úlohu konzumní myšlení a naplňování materiálních tužeb a přání, je jako trest pocíťováno vynucené

---

¹⁵² VANDUCHOVÁ, M. Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 421

¹⁵³ In VANDUCHOVÁ, M. Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 424

zřeknutí se spotřeby a s tím související omezení životního standartu. Současně uložením peněžitého trestu jsou omezeny negativní dopady trestu odnětí svobody či jiných trestů, zejména je zabráněno přetrhání rodinných a sociálních vazeb a jsou, s ohledem na relativní anonymnost výkonu peněžitého trestu, eliminovány i stigmatizační účinky.

Další předností peněžitého trestu, kterou se však vyznačují i jiné tresty, např. trest odnětí svobody, je jeho odstupňovatelnost, která umožňuje zohlednit jak závažnost trestného činu, tak i osobní a majetkové poměry pachatele. Nabytím účinnosti současného trestního zákoníku, který zavedl nový systém určení výše peněžitého trestu, byla odstraněna i namítaná rozdílná citelnost újmy v případě uložení peněžitého trestu chudé a bohaté osobě. Nový trestní zákoník nahradil systém ukládání sankce v konkrétní výši v zákonném rozpětí (dle § 53 zákona č. 140/1961. Sb. se jednalo o 2.000 Kč až 5.000.000 Kč) spravedlivějším systémem, který spočívá ve dvou krocích, a to ve stanovení počtu denních sazeb (dle současné právní úpravy v rozpětí 20 – 730 denních sazeb) a stanovením jejich výše (dle současné právní úpravy může být denní sazba ve výši 100 – 50.000,- Kč). Při určení počtu denních sazeb vychází soud z obecných zásad pro ukládání trestu, zejména přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Naopak pro určení výše denní sazby jsou klíčové majetkové, ale také osobní poměry pachatele, kdy je zohledňován jak jeho příjem, tak případné vyživovací povinnosti apod. Je tak nepochybné, jak zmiňuje Vanduchová¹⁵⁴, že *„tento postup umožňuje, aby při rozdílných majetkových poměrech (vyjádřených rozdílnou výší denních sazeb) byli pachatelé v případě činu stejné závažnosti (vyjádřené počtem sazeb) i přes rozdílně vyměřenou částku postižení stejně citelně. Nezbytné ovšem je, aby majetkové poměry pachatele, byly bezpečně zjištěny.“*

Novela trestního zákona provedená zákonem č. 390/2012 Sb., který

---

¹⁵⁴ VANDUCHOVÁ, M. Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 426

nabyl účinnosti dne 8.12.2012, napomohla odstranit jednu z dalších vytykánych nevýhod peněžitého trestu, kterou bylo hrozící nebezpečí vzestupu vězeňské populace v důsledku přeměny peněžitého trestu na trest náhradní. Před účinností zmíněné novely byl pro případ nevykonání peněžitého trestu určen náhradní trest odnětí svobody, jehož rozsah byl přijetím trestního zákoníku rozšířen ze 2 let na 4 léta, přičemž nepodmíněný trest odnětí svobody musel být v zásadě uložen vždy, pokud nebyl splněn peněžitý trest. Dle současné právní úpravy sice stanoví soudce pro případ, že trest nebude ve stanovené lhůtě vykonán, také náhradní trest odnětí svobody v délce až 4 let, avšak soud má možnost dle § 69 odst. 2 TZ v případě, že nebude ve stanovené lhůtě peněžitý trest vykonán, přeměnit jej na trest domácího vězení nebo na trest obecně prospěšných prací. V trest odnětí svobody je uložený trest přeměněn následně až v okamžiku, kdy není dodržován přeměněný trest obecně prospěšných prací či trest domácího vězení, tedy v případě, že odsouzený nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu porušuje sjednané podmínky jeho výkonu, jinak maří jeho výkon nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává. Možnost uložení i jiného druhu trestu tak může mít pozitivní vliv na formování pachatelovy osobnosti.

Jako další nevýhodu peněžitého trestu je možné spatřovat v riziku, že trest bude plněn třetí osobou namísto pachatele, což by odporovalo účelu trestu, který má postihovat pachatele osobně. Takové situaci není možné se zcela vyhnout, avšak u pachatelů, u kterých je vyšší pravděpodobnost plnění trestu třetí osobou (například mladí delikventi s dobře situovanými rodiči apod.), by bylo vhodné použít jinou alternativu trestu, která by měla výraznější preventivní účinky (například trest obecně prospěšných prací).

Stejně tak je proti peněžitému trestu namítáno, že se nedotýká pouze pachatele samotného, ale může ovlivnit i třetí osoby, a to jak osoby, jež jsou ze strany pachatele vyživovány, tak poškozeného,

kterému se v případě uložení peněžitého trestu snižují šance na vymožení náhrady škody, kterou mu pachatel svým jednáním způsobil. Je sice pravdou, že uloženým peněžitým trestem mohou být třetí osoby dotčeny, avšak je nezbytné si uvědomit, že k takovému zásahu do jejich práv by pravděpodobně došlo i v případě nepodmíněného trestu odnětí svobody. Osoby blízké budou s ohledem na ztrátu pachatelova příjmu (za předpokladu, že nebude ve výkonu trestu pracovní zařazen) zasaženy materiálně možná i ve větším rozsahu než v případě peněžitého trestu a nad to budou zasaženy ještě citově. Nicméně soud by při ukládání peněžitého trestu měl zvažovat i případný zásah do práv třetích osob, kdy má možnost peněžitý trest zmírnit odkladem, povolením splátek či upuštěním od jeho výkonu, a také dbát případných práv poškozeného a v případě, kdy by pohledávka poškozeného byla po uložení peněžitého trestu nedobytná, uložit namísto peněžitého trestu trest jiný.

Při ukládání peněžitého trestu je nezbytné si uvědomit, že jeho preventivní působení je omezeno pouze na stanovenou újmu, kde nenavazují žádná další opatření, která by pozitivně působila na převýchovu pachatele. Preventivní funkce peněžitého trestu je zejména v jeho odstrašující funkci a ve skutečnosti, že jsou eliminovány negativní dopady jiných trestů, zejména nepodmíněného trestu odnětí svobody. Peněžitý trest je tak pro svou povahu považován za mírnou sankci vhodnou zejména v případech méně závažné kriminality.

I přes výše uvedená pozitiva není peněžitý trest českými soudy dostatečně využíván, a to i přes to, že na rozdíl od jiných druhů trestů v zásadě nezatěžuje státní rozpočet, ale naopak do něj příjmy získává. Jak uvádí Vanduchová¹⁵⁵, lze konstatovat, že přednosti tohoto druhu trestu převažují nad nevýhodami, které nejsou zásadního významu nebo je lze minimalizovat. Hlavním argumentem soudců pro nedostatečné využívání jsou špatné majetkové poměry pachatelů, kdy jsou často bez

---

¹⁵⁵ VANDUCHOVÁ, M. Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 432

práce či jinak sociálně slabí. Zůstává však otázkou, zda jsou majetkové a osobní poměry pachatelů zjišťovány dostatečně, či je pro zvýšenou náročnost využíváno spíše jiných alternativ, zejména podmíněného trestu odnětí svobody.

3.2.6. Ostatní alternativní tresty

V rámci boje proti recidivě mají svou neopominutelnou roli i další tresty, jelikož hrozba jejich případného uložení je pro některé pachatele více odstrašující než hrozba trestu odnětí svobody. Zejména u pachatelů méně závažných trestných činů, kterým hrozí případně velmi nízký trest odnětí svobody, není trest odnětí svobody dostatečným odstrašením. Jako citelnější zásah pociťují většinou jiné tresty. Je proto nutné vždy k danému jedinci přistupovat individuálně a v konkrétním případě vyhodnotit jaký trest a jaká opatření budou mít co nejefektivnější preventivní účinky.

Uložení trestu zákazu činnosti má přímo zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti. Jeho uložení je pachateli dočasně znemožněno zastávat a vykonávat určité zaměstnání, povolání, funkci nebo vykonávat činnosti, k nimž je zapotřebí zvláštního povolení či oprávnění. Tento druh trestu má výraznou generálně preventivní funkci, kdy uložení takového trestu může být velmi citelným zásahem do pachatelova života. Pachatel tak může ztratit zdroj obživy, je mu ukončena dosavadní profesionální kariéra, či může ztratit svou prestiž.

Podmínkou pro uložení trestu zákazu činnosti je spáchání trestného činu v souvislosti s činností, která mu je následně zakázána. Trest pak může být uložen v rozmezí jednoho až deseti let a je možno ho za splnění určitých podmínek uložit i jako trest samostatný. Nedodržení zákazu činnosti je pak možno postihnout jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle §337 odst. 1 písm. a) TZ.

Trest zákazu činnosti je vhodné uložit zejména v případech, pokud

se pachatel dopouští trestné činnosti pouze v souvislosti s danou činností. Shodně jako u zákazu trestu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je uložení tohoto trestu způsob jak zabránit specifické trestné činnosti. Efektivnost tohoto trestu je však bohužel omezena, jelikož na uložený trest nenavazuje žádná forma kontroly či dohledu, i když by bylo v některých případech možné využít kontrolní činnost probačního úředníka.

Trest zákazu pobytu a trest vyhoštění zasahují do svobody pohybu a pobytu zaručené ustanovením čl. 14 LZPS a mezinárodními dokumenty. Jako citelný zásah jsou tyto tresty pachateli vnímány, zejména pokud k danému místu mají i další citové vazby, například v daném místě bydlí jejich potomek, přítelkyně apod.

Účelem trestu zákazu pobytu je vyřadit pachatele z prostředí, s nímž souvisela trestná činnost. Pro možnost uložení tohoto trestu musí mít místo pro páčání určitý význam¹⁵⁶. U trestu vyhoštění je účel odlišný, zde je bezprostředním účelem zabránit páčání další trestné činnosti na území České republiky a zabránit tak ohrožení lidí, majetku a dalších obecných zájmů.

Trest zákazu pobytu je možné uložit v rozmezí jednoho až deseti let, kdy nemůže být pobyt zakázán v místě trvalého pobytu¹⁵⁷ pachatele. Oproti tomuto trest vyhoštění je možné uložit v rozmezí jednoho roku až deseti let nebo také na neurčito. Trest vyhoštění může být uložen pouze cizincům. Porušení obou trestů se považuje za maření výkonu úředního rozhodnutí.

Při ukládání těchto trestů, zejména trestu zákazu pobytu, je

---

¹⁵⁶ Např. pro pachatele krádeží či znásilnění budou významná městská centra s velkou mírou anonymity.

¹⁵⁷ Uložit zákaz pobytu v místě trvalého pobytu je přípustné, pokud se jedná pouze o formální trvalý pobyt. Je tak vždy nutné zjišťovat, kde se pachatel ve skutečnosti zdržuje (srov. R 1/1976 a R 52/1988).

zapotřebí vždy zvážit, zda nepřevládne jeho negativní efekt, kdy může být ztížena resocializace daného jedince. Uložení zákazu pobytu sice může mít generálně preventivní funkci, avšak je nutné vždy uvážit, zda ztráta případných pozitivních sociálních vazeb (k potomkovi, přítelkyni, rodině) a případná nutnost změnit místo zaměstnání nebudou mít na pachatele spíše negativní dopad.

Nejcitelnějším trestem zasahujícím do majetkové sféry pachatele je trest propadnutí majetku, který je jednou z výjimek nedotknutelnosti majetku jakožto základního lidského práva, které je zakotveno v článku 11 LZPS. Při uložení tohoto trestu propadá celý majetek či soudem určená část státu. Uložit tento trest lze vzhledem k jeho povaze pouze při ukládání výjimečného trestu, při odsuzování za zvlášť závažný zločin, nebo je-li to zákonem výslovně u daného činu připuštěno. *„Při ukládání tak citelného trestu, jakým je trest propadnutí majetku, musí soud pečlivě zvážit jak okolnosti spáchaného činu, tak i osobu a poměry pachatele, zvláště poměry rodinné a majetkové.“*¹⁵⁸ Účinnost tohoto trestu a jeho vliv na prevenci recidivy je však s ohledem na jeho nízké užívání těžko posouditelná.

Dalším trestem majetkové povahy je trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, případně náhradní hodnoty. Účelem tohoto trestu je odejmout pachateli věc či jinou hodnotu, která by mohla sloužit k páchání další trestné činnosti, ztížit případně další páchání trestné činnosti a případně mu odebrat prospěch z již spáchaného činu. Preventivní účinky tohoto trestu jsou velmi omezené, jelikož trest slouží spíše jako jakási forma nápravy spáchaného trestného činu.

Mezi poslední tresty, které jsou zakotveny v českém právním řádu,

---

¹⁵⁸ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 876-877

patří trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti. Na rozdíl od všech ostatních trestů nelze tyto tresty uložit samostatně, ale vždy pouze s nepodmíněným trestem odnětí svobody v minimální délce 2 let. I přes to však mohou mít určitou generálně preventivní funkci.

Oba tresty zasahují do nemajetkových práv pachatele, zejména do jeho osobní cti. Nad to u trestu ztráty vojenské hodnosti dochází také v důsledku degradace na vojína u vojáků z povolání k zániku jeho služebního poměru a dochází tak ke ztrátě zdroje obživy. Uložení tohoto trestu může mít na pachatele pozitivní účinek. Konstatování jeho morální nezpůsobilosti může pachatele vést k uvědomění si nežádoucího chování. Na druhou stranu může určitá etiketizace a případný pocit nespravedlnosti vést k další recidivní trestné činnosti. Při ukládání těchto trestů je tak nezbytné vždy jejich vhodnost individuálně posoudit a případně zkoumat osobnost pachatele a možné důsledky uložení těchto trestů před vynesením rozsudku o trestu.

Při ukládání jakýchkoliv trestů je pro jejich zefektivnění vždy nezbytné posuzovat jejich vhodnost a ukládat je i v návaznosti na eventuální příčiny páchaní trestné činnosti. Bylo by vhodné nadále rozšiřovat alternativní tresty. Inspirací by mohlo být rozšíření alternativních trestů po vzoru Anglie a Walesu, o kterém se zmiňují Marshall, Ramsay a Stewart.¹⁵⁹ Zde byl jako nový typ alternativního trestu v rámci Zákona o trestné činnosti a porušování pořádku (Crime and Disorder Act) zaveden trest nařízené léčby a testování drogové závislosti, který je zaměřen na snižování trestné činnosti spáchané s cílem získat prostředky na nákup drog.

---

¹⁵⁹ MARSHALL, R.E., RAMSAY, M., STEWART, D. *Alternativní přístupy k integraci pachatelů do společnosti*. In HARPER, G; CHITTY, CH. et al. Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009 s. 72

Současně je pro zefektivnění a větší využívání alternativních trestů a dalších alternativních opatření nezbytná zejména větší diferenciací v možnostech ukládání tak, aby odpovídala typové závažnosti spáchaného trestného činu. V současnosti jsou některé tresty v důsledku nejasného vymezení jejich závažnosti nedostatečně ukládány a není tak využit jejich potenciál (viz Příloha č. 6). Dle Ščerby¹⁶⁰ by měl systém alternativních opatření konstruován tak, aby „*byl jednak vertikálně odstupňován tak, aby přísnosti jednotlivého opatření odpovídal i okruh trestných činů, pro který bude tato alternativa určena, a jednak aby u každé takové kategorie trestných činů měl soud v horizontální rovině na výběr z různých alternativních opatření, z nichž pak může aplikovat to, které nejvíce odpovídá specifikům konkrétního případu.*“

K zefektivnění alternativních trestů by vedle jejich rozšiřování a diferenciací značnou měrou přispělo i jejich zkvalitnění, které nepožaduje legislativní úpravy. V rámci prevence recidivy se jeví nejvíce potřebné posílení Probační a mediační služby ČR, jak personálně, aby se bylo možné pachatelům, kterým byl uložen dohled, dostatečně individuálně věnovat, tak náplní, zejména rozšířením resocializačních programů zaměřených na odstranění příčin kriminální činnosti. Současně je zapotřebí zavést elektronický monitoring trestu domácího vězení. Bez elektronického monitoringu a tedy efektivní kontroly nebude tento trest dostatečně využíván. Je zjevné, že tyto změny budou finančně nákladné, avšak je nezbytné pamatovat na to, že v jejich důsledku by mělo dojít ke snížení počtu nepodmíněných trestů odnětí svobody a tedy ke snížení celkových nákladů vynaložených na výkon trestu odnětí svobody odsouzených osob.

---

¹⁶⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014, s. 38

3.3. Ochranná opatření

K trestním sankcím se vedle trestů řadí ochranná opatření. Na rozdíl od trestů jsou ochranná opatření výlučně preventivní povahy a mohou být uložena i za činy jinak trestné osobám, které nejsou trestně odpovědné (pro nepříčetnost či nedostatek věku).

Účelem ochranných opatření není působení újmy jako u trestů, nýbrž léčení, výchova, zajištění, případně zneškodnění (u zabránění věci či jiné majetkové hodnoty). Avšak, jak uvádí Šámal¹⁶¹ „přes rozdílnou teoretickou koncepci však často není možné praktický výkon trestů a ochranných opatření z tohoto hlediska výrazněji odlišit. Při výkonu ochranných opatření je nutno používat podobných donucovacích prostředků jako při výkonu trestů, přičemž při výkonu ochranných opatření může být intenzita těchto donucovacích prostředků někdy dokonce větší (v závislosti na postoji osoby, již je opatření uloženo). Proto je nutné při ukládání a výkonu ochranných opatření podobně jako u trestů uplatňovat zásadu přiměřenosti.“

Mezi ochranná opatření řadí trestní zákoník ochranné léčení, zabezpečovací detenci, ochrannou výchovu a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty je ukládáno v případech, nebylo-li možné uložit trest propadnutí věci. Ochranná výchova je ochranným opatřením ukládaným dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V rámci prevence recidivy mají největší význam ochranná opatření ochranné léčení a zabezpečovací detence.

3.3.1. Ochranné léčení

Ochranné léčení je jedním z ochranných opatření, které může být uloženo za spáchání trestného činu i činu jinak trestného, a tudíž může být uloženo i nepříčetným osobám. Jeho primární funkcí je prevence. Jednak působí preventivně svou represivní složkou, která omezuje

---

¹⁶¹ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 497

(v případě ochranného léčení v ambulantní formě), či plně zbavuje (v případě formy ústavní) osobní svobody a izolací jedince ochraňuje společnost před jeho recidivním jednáním. A preventivně slouží i složka zaměřená na nápravu pachatele, kdy je zapotřebí léčení daného jedince, bez kterého by byla pravděpodobnost recidivy velmi vysoká. Dle Šámala¹⁶² má ochranné léčení čtyři hlavní cíle, „*kteří tvoří vzájemně provázaný celek a jimiž jsou:*

- a) léčení duševní poruchy, kterou pachatel trpí a na jejímž základě spáchal trestný čin,*
- b) izolace společensky nebezpečného pachatele trestného činu,*
- c) prevence opakování trestného činu v důsledku duševní poruchy pachatele,*
- d) resocializace a zařazení pacienta do běžného života.“*

Institut ochranného léčení se obligatorně ukládá především těm osobám, které nejsou pro nepříčetnost trestně odpovědné a jejichž pobyt na svobodě je pro společnost nebezpečný, případně osobám se zmenšenou příčetností, u nichž bylo upuštěno od potrestání s tím, že ochranné léčení se jeví z pohledu jejich nápravy jako efektivnější. Vedle toho lze ochranné léčení uložit též fakultativně vedle libovolného trestu osobám, které se trestné činnosti dopustily ve stavu vyvolaném duševní poruchou, tedy schizofrenikům, oligofrenikům apod., nebo těm, jejichž kriminální činnost byla páchána pod vlivem či v souvislosti se zneužíváním návykových látek.

Omezení svobody takového jedince by mělo být přímo úměrné stupni jeho nebezpečnosti. V případě uložení ochranného léčení současně s trestem odnětí svobody musí být určeno, která sankce bude vykonána dříve. Při rozhodování o pořadí trestních sankcí je nutné přihlížet zejména k možnosti splnění jejich účelu. Upřednostňováno je ochranné léčení nařídit až po výkonu trestu odnětí svobody, a to vždy v případě,

---

¹⁶² ŠÁMAL, P. K. úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 4, s. 102

bude-li, jak praví Šámal¹⁶³, z okolností zřejmé, že výkon před nástupem trestu odnětí svobody by k účelu ochranného léčení nevedl. Výkon ochranného léčení po skončení výkonu trestu odnětí svobody navíc umožňuje kontrolovaný přechod jedince do života mimo vězení, kdy nejefektivněji působí postupné kroky, které na sebe navazují v pořadí – výkon trestu odnětí svobody, ústavní ochranné léčení zaměřující se i na revizi dosavadního životního stylu konkrétní osoby a navrácení se do běžného života na svobodě podporované doléčením v ambulantní péči. Všechny tyto fáze s výjimkou trestu odnětí svobody, který u osob nepříčetných či zmenšeně příčetných absentuje, jsou pro naplnění účelu ochranného léčení, a tedy i pro prevenci možné recidivy, nepostradatelné.

Vzhledem ke skutečnosti, že ochranné léčení je vykonáváno ve zdravotnickém zařízení v případě ambulantní i ústavní formy, kdy se pak nejčastěji jedná o psychiatrickou léčebnu, absentují při uložení tohoto ochranného opatření některé aspekty působící ve výkonu trestu odnětí svobody, se kterými se ti, jimž bylo uloženo pouze ochranné léčení, nesetkají. Pozitivně je nutno vnímat zabránění působení nepříznivého vlivu věznic, negativně na druhou stranu absenci některých penálních prvků, např. kázeňského režimu a nedostatečné ostrahy, která vede ke snadnému uprchnutí. Vedle odlišného výkonu těchto dvou sankcí, kdy se ochranné léčení soustřeďuje zejména na uzdravení pachatele trestného činu, bez kterého by byla vysoká pravděpodobnost následné recidivy a které je těžko uskutečnitelné ve věznici, je odlišná i délka výkonu. Ochranné léčení se vykonává po dobu, dokud to vyžaduje účel. Zákonné omezení maximálního trvání dvou let lze před ukončením opětovně prodlužovat. Na druhou stranu ho lze v případě, že již bylo dosaženo jeho účelu, kdykoliv ukončit, na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody, kde je jasně daná délka trvání, pomíneme-li instituty podmíněného propuštění, milosti apod.

---

¹⁶³ ŠÁMAL, P. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 4, s. 101 - 102

Je nepochybné, že z pohledu prevence recidivy, má institut ochranného léčení nenahraditelné místo, jelikož v mnoha případech je povinné léčení nezbytnou součástí možnosti nápravy pachatele. Po mnoho let však vyvstávala otázka, zda takový druh ochranného opatření bude v určitých případech dostačující. Mnoho odborníků se shodlo, že je potřeba zavedení přísnějšího ochranného opatření pro zvláště nebezpečné pachatele.

3.3.2. Zabezpečovací detence

Již Suchý¹⁶⁴ v roce 1984 uvažuje v zájmu ochrany společnosti a individuální prevence nad potřebou zřízení dalšího ochranného opatření, které by bylo podobné ochrannému léčení a jehož výkon by byl umístěn ve specializovaném ústavu. V tomto ústavu by byl dostatečný prostor k aplikování zvláštních léčebných postupů a zároveň by obsahoval některé prvky výkonu trestu odnětí svobody, jako je denní režim, kázeň, ale zejména náležitá ostraha chránící nejen personál a další chovance, ale také zabraňující útěku daného jedince, čímž by se předcházelo recidivě závažných trestných činů. Jednalo by se tak o hybridní formu ochranného léčení předem neurčitého trvání s přísnějším režimem, která by byla ukládána velmi nebezpečným pachatelům s výrazně psychopatickými rysy, mezi nimiž by byli jak těžce agresivní jedinci, tak sexuální devianti.

Požadavky na zřízení nového ochranného opatření se do právní úpravy promítly až na počátku roku 2009, kdy nabyl účinnosti zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, který k ochranným opatřením přidal možnost uložení zabezpečovací detence. Jejím cílem je ochránit společnost před pachateli závažných trestných činů, kterých se dopustili ovlivnění svým duševním stavem a u nichž je velmi pravděpodobná recidiva kriminálního jednání. Pro osoby, u kterých je

---

¹⁶⁴ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 154 - 157

vhodné nařízení zabezpečovací detence, je společná vysoká nebezpečnost pro společnost a obtížnost jejich léčení. Ta je způsobena odmítáním léčby, nemožností či nepravděpodobností danou anomálií léčit, případně také existencí vysoké míry rizika selhání v průběhu léčby, které by vedlo k závažnému ohrožení okolí.

Zabezpečovací detence přináší možnost izolovat konkrétní jedince od společnosti ve specializovaných ústavech pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy, a to dokonce i doživotně. Nejméně jednou za dvanáct měsíců (v případě mladistvého za šest měsíců) soud přezkoumá existenci důvodů pro pokračování výkonu tohoto ochranného opatření. Zabezpečovací detence potrvá až do doby, dokud to vyžaduje ochrana společnosti.

Existuje určitá analogie mezi zabezpečovací detencí a ochranným léčením. Na druhou stranu povinná léčba nemůže být v detenčním ústavu jedinou aktivitou, a to i s ohledem na její časté odmítání ze strany chovanců. Léčba je tak tedy pouze jednou ze součástí pobytu v ústavu zabezpečovací detence. K dalším činnostem, které se pozitivně osvědčily ve výkonu trestu odnětí svobody a které zvyšují psychickou pohodu odsouzených osob, patří tzv. zájmové aktivity a pracovní terapie. Na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody programy ve výkonu zabezpečovací detence nejsou zaměřeny pouze na resocializaci, která je zde spíše v obecné rovině. Jak upozorňuje Král¹⁶⁵, „u pacientů detenčního ústavu se každopádně neočekává zpracování resocializačních programů, ale spíše programů sledujících dosažení cíle, pro který byla zabezpečovací detence vyslovena. Takový program bude mít výrazně užší zaměření především na zlepšení psychické kondice pacienta a na dosažení žádoucí úrovně jeho sociálního chování.“

Vzhledem k faktu, že zabezpečovací detence představuje zbavení

---

¹⁶⁵ KRÁL, V. K institutu zabezpečovací detence v návrhu nového trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 12, s. 337

osobní svobody na předem neurčitou dobu, a je tak ohromným zásahem do osobnostních práv člověka, musí být pojímána jako ultima ratio trestněprávního systému. Každý případ, u kterého jsou splněny požadavky k uložení zabezpečovací detence, by měl být důkladně posouzen a zvážen, zejména s ohledem na stupeň ohrožení společnosti v případě jeho neuložení. Použití zabezpečovací detence pouze v krajních případech dokládá i relativně nízký počet chovanců a jeho mírný nárůst za dobu jeho existence. V roce 2009, kdy byl institut zabezpečovací detence zakotven v českém právním řádu, byli umístěni do detenčního ústavu celkem 3 chovanci, v roce 2010 čítal detenční ústav 6 chovanců, v roce 2011 stoupl počet na 17 chovanců¹⁶⁶ a do února 2015 se počet navýšil na 41 chovanců.¹⁶⁷ Zásadní nárůst počtu chovanců nelze zřejmě ani v budoucnu očekávat. Nastat by mohl pouze v případě výraznějšího přesunu nebezpečných pachatelů z věznic do detenčního ústavu, či při přeměně trestní sankce ochranného léčení na zabezpečovací detenci. V jiném případě by se jednalo spíše o nadměrné ukládání zabezpečovací detence a její špatnou aplikaci v rozporu s jejím účelem.

Tolik očekávané zahrnutí možnosti uložení zabezpečovací detence do českého právního řádu má z pohledu kriminální recidivy ohromně pozitivní význam. Kromě pokroku lékařské vědy, kterým by bylo možné duševní poruchy odstranit, by jinak bylo zcela nemožné zabránit duševně narušeným jedincům, kteří splňují podmínky pro umístění do detenčního ústavu, v páčání další trestné činnosti. Jejich izolace od společnosti je tak sice krajním, ale jediným řešením jak ochránit společnost.

---

¹⁶⁶ Údaje o počtu chovanců převzaté ze statistik Vězeňské služby ČR viz Statistické ročenky. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

¹⁶⁷ Rychlá fakta. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2015-03-06 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

3.4. Alternativy k potrestání a procesní alternativní opatření

Do systému alternativních opatření, jenž lze vymezit jako souhrn institutů, jejichž primárním účelem je nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody, lze vedle alternativních trestních sankcí (trestů a ochranných opatření) zařadit dále také alternativy k potrestání a procesní alternativní opatření, tzv. odklony v trestním řízení.

3.4.1. Alternativy k potrestání

Alternativy k potrestání jsou jakýmsi mezistupněm mezi alternativními tresty a procesními alternativami. Jsou založeny na tom, že soud uzná pachatele vinným za spáchání trestného činu, avšak neuloží mu trest. Toto rozhodnutí může mít jak definitivní povahu ve formě upuštění od potrestání, které je upraveno v § 46 TZ, případně § 47 TZ¹⁶⁸, tak mezitímní povahu ve formě podmíněného upuštění od potrestání dle § 48 TZ.

Upuštění od potrestání je prostředkem výchovného charakteru, který vychází z předpokladu, že je v určitých případech možné dosáhnout nápravy již samotným trestním stíháním a vyslovením viny, které v sobě obsahuje negativní zhodnocení spáchaného činu, aniž by bylo nutné uložit další trest. Uložení trestu v takových případech by bylo v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe a mohlo by být i příčinou následného recidivního jednání pachatele.

Soud o upuštění od potrestání může rozhodnout pouze odsuzujícím rozsudkem, a to i takovým, kterým se schvaluje dohoda o vině a trestu. Naopak je vyloučeno upustit od potrestání v rámci trestního příkazu, a to zejména s ohledem na skutečnost, že zde chybí projednání věci, které má vést k nápravě pachatele.

---

¹⁶⁸ Dle § 47 TZ má soud možnost upustit od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence.

Upustit od potrestání může soud u pachatele přečinu, který svého činu lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, jestliže lze vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a k dosavadnímu životu pachatele důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci před soudem (včetně samotného faktu, že trestný čin byl odhalen) postačí k jeho nápravě i k ochraně společnosti. Avšak, jak vyplývá z výzkumu¹⁶⁹, u některých osob, u kterých bylo upuštěno od potrestání s dohledem, lze na základě jejich dalšího postoje k výkonu stanoveného dohledu a jejich celkovému následnému chování vážně zpochybnit jejich projevený zájem o nápravu. Z tohoto důvodu je tak vždy nezbytné individuálně posoudit vhodnost takového postupu.

Jak již bylo naznačeno, vedle definitivního upuštění od potrestání mají soudy také možnost využít upuštění od potrestání s dohledem dle § 48 TZ, které je v rámci prevence recidivy mnohem efektivnějším prostředkem, jelikož je zde dán větší prostor pro výchovné působení na pachatele. Podstatou této alternativy je vyslovení viny s tím, že uložení trestu je podmíněně odloženo na zkušební dobu a trest je pak uložen pouze v případě, že se v této době odsouzený neosvědčí. Na rozdíl od podmíněně odloženého trestu odnětí svobody však případné neosvědčení se nemusí vést k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ale může být uložen i jiný alternativní trest, který je pro danou situaci nejvhodnější.

Využití této alternativy je možné ve shodných případech jako u prostého upuštění od potrestání, ale je zároveň potřebné sledovat po určitou dobu chování takového pachatele. Zkušební doba může být uložena v maximální délce jednoho roku na rozdíl od podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, kde může být uložena až v délce pěti let. Minimální délka zákonem stanovena není, avšak lze souhlasit se Ščerbou¹⁷⁰, že ukládání kratší lhůty než šest měsíců by mělo být zcela

---

¹⁶⁹ ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTĚCH, J. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 56

¹⁷⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014, s. 206

výjimečné, „neboť v kratším časovom horizontu se probační úředník jen stěží může podrobněji seznámit s poměry pachatele, posoudit dodržování jeho povinností a účinně vykonávat výchovné působení tak, aby bylo dosaženo účelu dohledu vyjádřeného v § 49 odst. 2 tr. zák.“

Dohled je stejně jako v ostatních případech vykonáván Probační a mediační službou ČR. Pachateli je zpravidla ukládána povinnost nahradit dle svých sil způsobenou škodu či odčinit nemajetkovou újmu. Dále mohou být pachateli uložena přiměřená omezení a povinnosti k vedení řádného života, díky kterým je možné reagovat na specifické problémy osobnosti pachatele, které mohou být příčinou páchaní trestných činů, a snížit tak riziko případné recidivy.

Upuštění od potrestání je v České republice málo využívanou variantou, což lze přikládat jeho nevhodnému vymezení. Upuštění od potrestání je možné využít u všech přečinů a jeho ukládání je tak vymezeno shodně jako u alternativních trestů a odklonů. Lze se tak domnívat, jak uvádí Ščerba¹⁷¹, „že pokud soud u kategorie přečinů již nevyužil z nějakého důvodu možnost odklonu, dá raději přednost uložení některého z alternativních trestů“. Z tohoto důvodu by tak bylo žádoucí úžeji vymezit, kdy je možné upustit od potrestání, například pouze u trestných činů s horní hranicí trestní sazby 3 roky, případně po vzoru německé úpravy takto trestné činy vymezit a současně omezit pouze na případy, kdyby soud v konkrétním případě ukládal trest odnětí svobody nepřevyšující jeden rok.

3.4.2. Odklony

Nejmladším prvkem v systému alternativních opatření jsou v rámci českého právního řádu tzv. odklony, tedy procesní alternativní opatření. Jak uvádí Ščerba¹⁷², „jejich zavádění v průběhu 90. let 20. století bylo

---

¹⁷¹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014, s. 195

¹⁷² ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014, s. 32

vyvoláno zejména potřebou racionalizace trestní justice, tedy snahou odbřemenit soudy od enormního nápadu trestních věcí. Zároveň však tyto procesní alternativy, označované jako odklony v trestním řízení, přispívají k lepší individualizaci trestněprávního postihu, jsou spojeny také s některými významnými výhodami pro poškozené trestnou činností, a jelikož je jejich aplikace významně spojena s prováděním mediace, lze využívání odklonů považovat za postup, který ve velké míře respektuje principy restorativní justice.“

Mezi odklony, tedy mezi procesní opatření, při kterých dochází k zastavení trestního stíhání, lze v českém právním řádu zařadit podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, které je specifickým odklonem pro zkrácené přípravné řízení, a odstoupení od trestního stíhání, které je využitelné výhradně v řízení proti mladistvým.

Možnost podmíněného zastavení trestního stíhání bylo do českého právního řádu zavedeno novelou trestního řádu realizovanou zákonem č. 292/1993 Sb. s úmyslem ušetřit orgánům činným v trestním řízení práci s prováděním celého trestního řízení v případech, kdy lze účelu dosáhnout jednodušším způsobem. Podmíněně zastavit trestní stíhání je možné se souhlasem obviněného u stíhání za přečin, ke kterému se obviněný dozná, pokud byla uhrazena škoda způsobená uvedeným činem či o náhradě škody byla uzavřena dohoda, pokud je takový postup vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu postačující. Jeho použití je vhodné zejména u nedbalostních trestných činů, kdy preventivně na pachatele působí již skutečnost, že k trestnému činu došlo. Použitím tohoto typu odklonu se zamezí negativnímu vlivu trestního řízení, zejména určité stigmatizaci pachatele.

O podmíněném zastavení rozhoduje v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud, zpravidla samosoudce. Státní zástupce či soud při rozhodnutí o podmíněném zastavení současně stanoví zkušební dobu v rozmezí 6 měsíců až 2 let a uloží případná

omezení a povinnosti k vedení řádného života. Jak uvádí Večerka¹⁷³ s odkazem na důvodovou zprávu vládního návrhu novely „*má podmíněné zastavení trestního stíhání povahu mezitímního rozhodnutí a nelze je vykládat jako rozhodnutí o vině. Pokud obviněný nevyhoví v této zkušební době uloženým podmínkám, v jeho trestním stíhání se pokračuje. Osvědčení, že obviněný ve zkušební lhůtě obstál, je možno vydat až po jejím celkovém uplynutí na rozdíl od rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání, jež lze vydat i v jejím průběhu.*“

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání je podmíněn souhlasem obviněného. Souhlas je nutný zejména s ohledem na skutečnost, že se spolu se zkušební dobou ukládají i omezení a povinnosti, avšak současně nebyla vyslovena vina. Bez souhlasu obviněného by se tak porušila zásada presumpce neviny a dále s ohledem na možnost podmíněně zastavit trestní stíhání státním zástupcem i článek 40 Listiny základních práv a svobody, který rozhodování o vině a trestu přenechává pouze soudům.

Mladším typem odklonu je narovnání, které se dostalo do českého právního řádu s účinností od 1.9.1995. Základem narovnání je dohoda mezi obviněným a poškozeným a tedy na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání tak tento institut není využitelný, pokud neexistuje poškozený. Narovnání je tedy využitelné u přečinů, pokud s tím souhlasí obviněný i poškozený, obviněný se ke skutku doznal a nahradil škodu či se na úhradě s poškozeným domluvil, případně jinak odčinil nemajetkovou újmu. Nad rámec těchto podmínek je zde také dána povinnost vyslechnout před rozhodnutím o narovnání obviněného a poškozeného. Dále je obviněný povinen složit na účet soudu, v přípravném řízení na účet státního zastupitelství, peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

O schválení narovnání rozhoduje soud a v přípravném řízení státní

---

¹⁷³ VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, s. 21

zástupce. Společně se schválením také rozhodne o zastavení trestního stíhání pro skutek, jehož se narovnání týká.

Institut narovnání je soudy a státními zástupci užíván pouze v omezené míře. Příčinou ojedinělé aplikace je povinnost složení finanční částky na pomoc obětem trestných činů¹⁷⁴ a také nutnost naplnění mnoha formálních podmínek pro rozhodnutí a s nimi spojená pracnost a náročnost. De lege ferenda by tak bylo vhodné odstranit přílišný formalismus a zejména odstranit podmínku povinnosti složit finanční prostředky na pomoc obětem trestných činů, když institut narovnání by měl primárně sloužit k náhradě škody a odčinění újmy u méně závažných trestných činů.

Dle Ščerby¹⁷⁵ je zapotřebí zabývat se do budoucna otázkou rozšíření typů odklonů, které by mohly zvýšit podíl jejich aplikace při vyřizování trestních věcí a přispět tak k racionalizaci trestní justice, umožnit diferenciovanější přístup a zohlednit individuální okolnosti daného případu. Mezi argumenty pro využívání odklonů řadí Rozum¹⁷⁶ vedle racionalizace systému trestní justice a odbřemenění soudů také *„řešení konfliktu mezi obviněným, poškozeným a státem, vyvarování se nadměrné stigmatizace obviněného, nalezení a používání méně intenzivních, ale dostatečně efektivních forem státního donucení, zabezpečení pomoci oběti poškozené trestným činem.“*

S ohledem na zásadu hospodárnosti, racionalizaci trestní justice i na zájmy poškozeného by měly být využívány spíše odklony než upuštění od potrestání, jelikož jsou pro jejich využití stanoveny přesnější podmínky a jsou spojeny s efektivnějšími sankčními prvky. Upuštění od potrestání by mělo být využíváno spíše v případech, kdy nebyly splněny

---

¹⁷⁴ Dříve byla zákonem dána povinnost složit finanční prostředky k obecně prospěšným účelům.

¹⁷⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014, s. 56

¹⁷⁶ ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA V. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy* In Vybrané problémy sankční politiky. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 42

podmínky pro odklon, např. pokud poškozený s aplikací odklonu nesouhlasí či nebyla uhrazena škoda. Upuštění od potrestání má tak v rámci českého právního řádu spíše doplňkový charakter, kdy se jedná spíše o subsidiární postup v případě nemožnosti využít odklon, a je tak využíváno ve velmi omezené míře (viz Příloha č. 6 - Přehled uložených trestních sankcí a jejich alternativ v letech 2011 - 2013).

Na druhou stranu v případě upuštění od potrestání proběhne celé trestní řízení na rozdíl od odklonů, u kterých zůstává otázkou, *„zda v určitých případech má obviněný ze spáchání méně závažného trestného činu nárok na méně kvalitní a méně garantovaný proces, než obviněný ze závažného trestného činu. Navíc na počátku řízení nemusí být ještě zcela jasné, o jak závažný trestný čin se může jednat.“*¹⁷⁷ Je tak vždy nezbytné zvážit účelnost využití odklonu, zejména zda nemůže být následně zjištěno, že se nejedná o přečin ale o zločin, a také zda v rámci preventivního působení není účelnější věc před soudem projednat a efektivněji tak působit na pachatele.

---

¹⁷⁷ PIPEK, J. Alternativní způsoby vyřízení trestních věcí. *Právní rádce*. 1999, č. 2, s. 21

4. Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a postpenitenciární péče

4.1. *Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody*

Po uplynutí doby stanovené v pravomocném a vykonatelném rozhodnutím soudu dochází, nebyl-li nařízen další výkon trestu odnětí svobody za jiný trestný čin, k propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Datum uplynutí uloženého trestu se označuje jako „pevný výstup“. Odsouzený se zpravidla 6 týdnů¹⁷⁸ před pevným výstupem umisťuje do tzv. výstupního oddělení, ve kterém by měl být připraven na propuštění.

V rámci přípravy na propuštění provádí s odsouzeným sociální pracovník výstupní pohovor, v jehož rámci mimo jiné zjistí, zda propouštěný z výkonu trestu odnětí svobody má zajištěné ubytování a práci. Současně sociální pracovník předá propouštěnému veškeré podstatné informace, a to jak má po propuštění z výkonu trestu postupovat, jaké mu přetrvávají povinnosti po propuštění (např. uhradit škodu způsobenou trestným činem, uhradit případný dluh za výkon trestu apod.). Dále mu doporučí nahlásit se na úřad práce či u svého zaměstnavatele, případně ho poučí o právech a povinnostech uchazečů o zaměstnání a zejména ho seznámí s možností kontaktovat sociálního kurátora a využít jeho bezplatné pomoci s adaptací na život mimo vězení, případně i s dalšími možnostmi postpenitenciární péče, například s různými formami pomoci poskytovanými ze strany neziskových organizací.

Jako přínos pro prevenci recidivy lze hodnotit v současnosti probíhající projekt Křehká šance (Komise pro podmíněné propuštění – posílení možnosti sociální integrace odsouzených a prevence

---

¹⁷⁸ Ve výstupním oddělení může v případě realizace resocializačního programu odsouzený být i po dobu šesti měsíců za účelem jeho přípravy na život po propuštění.

kriminality)¹⁷⁹. Projekt je ztělesněním dlouhodobé snahy o zefektivnění přípravy odsouzených na podmíněné propuštění a zavedení principů restorativní justice. Na základě parolového slyšení před komisí za účasti dalších osob (vychovatelé, psychologové, terapeuti, asistenti obětí, případně oběť) je komplexně posuzovaná otázka připravenosti odsouzeného na propuštění, včetně projednání informací o aktuální situaci oběti a stavu plnění škod, které odsouzený svým činem způsobil. Při parolovém slyšení jsou zkoumány otázky týkající se rodiny, pracovních zkušeností, zadluženosti, různých závislostí apod. Jak uvádí Roztočilová¹⁸⁰, „projekt se snaží od začátku svého působení nabízet odsouzeným pomoc při přípravě na jejich podmíněné propuštění, ale vyžaduje od nich angažovanost a upřímně míněnou spolupráci a připravenost k řešení problémů, jež je čekají pro propuštění na svobodu.“ S ohledem na kladení osobních otázek a nutnost spolupráce odsouzeného je účast založena na bázi dobrovolnosti, odsouzený tedy se svým zařazením do projektu musí souhlasit. Odsouzenému je také aktualizován program zacházení, kdy jsou doplněny aktivity související s účastí v projektu. Po parolovém slyšení vydá komise své stanovisko, kde doporučuje či nedoporučuje podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a současně se v něm zabývá celkovou připraveností odsouzeného na život na svobodě, zejména prověřením podmínek bydlení, rodiny, potencionálního zaměstnání a plánu řešení zadluženosti. Postup uplatňovaný v projektu před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody má velmi pozitivní přínosy, kdy zejména zvyšuje bezpečnost podmíněného propuštění pachatelů na svobodu a snižuje pravděpodobnost neúspěšné adaptace pachatele po propuštění. Díky parolovému slyšení jsou včas řešeny mnohé problémy, včetně těch, které si sám odsouzený do té doby nepřipouštěl. Vzhledem k pozitivním

---

¹⁷⁹ Projekt Křehká šance je realizovaný Probační a mediační službou ČR od 1.6.2012 do 31.8.2015 ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR a zástupci veřejnosti (státních i nestátních subjektů, laiků).

¹⁸⁰ ROZTOČILOVÁ, D., MATOUŠKOVÁ, A., DUŠEK, O. Projekt Křehká šance. *České vězeňství*. 2014, č. 3, s. 7

dopadům projektu je tak ke zvážení, zda by nemělo být obdobné parolové slyšení zavedeno ve všech případech žádostí o podmíněné propuštění.

Před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody je ze strany věznice vždy zajištěno, aby propuštěný opouštěl věznici s platnými doklady totožnosti a pokud v období výkonu trestu odnětí svobody došlo ke skončení platnosti, věznice zajistí vydání nového dokladu. Vedle toho je také vždy prováděna výstupní lékařská prohlídka, obvykle poslední pracovní den před propuštěním. Před propuštěním odevzdá odsouzený věci z majetku věznice, které měl ve své dispozici, a jsou mu vydány věci, jejichž je vlastníkem, včetně finančních prostředků, které měl ve věznici v úschově. V případě, že odsouzený nemá finanční prostředky na cestu do místa svého bydliště, věznice mu, jak uvádí Matoulek¹⁸¹, *„potřebné prostředky zapůjčí. Jedná se o příspěvek, který lze poskytnout až do výše 2 000 Kč, pokud odsouzený nemá ani jiné prostředky (např. v bance) nebo je nemůže získat jiným způsobem, např. od blízkých osob nebo od zastupitelského úřadu státu, jehož je občanem.“*

Některé výše uvedené náležitosti se uplatní vždy při propouštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody (např. vrácení a vydání věcí), avšak ne vždy dochází k umístění do výstupního oddělení spojeného s přípravou na život mimo vězení. Jedná se zejména o případy, kdy dojde k propuštění, aniž by uběhla doba uvedená v odsuzujícím rozsudku, tedy o případy, kdy dojde k propuštění před pevným výstupem. Sem spadá například podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, propuštění na základě nařízení státního zástupce či udělení milosti, případně vyhlášení amnestie. V těchto případech není propuštění z výkonu trestu odnětí svobody očekávané, někdy nastane takřka okamžitě¹⁸², a odsouzení jsou pak vystaveni mnoha situacím, které sami

¹⁸¹ MATOULEK, J., SEJKOROVÁ, H. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011, s. 170

¹⁸² Jedná se zejména o případy propuštění, kdy se odsouzený i státní zástupce vzdali po rozhodnutí o podmíněném propuštění práva na podání stížnosti, propuštění na základě nařízení státního zástupce při výkonu dozoru nad výkonem trestu odnětí svobody a o případy udělení milosti.

často neumějí řešit.

Nejrůznější problémy přicházející po propuštění jsou však zcela běžné i u odsouzených, kteří před svým propuštěním byli zařazeni do výstupního oddělení, jelikož ani v jeho rámci není možné všechny problémy eliminovat a vyřešit. Právě tato nejrůznější úskalí související s propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody dala vzniknout postpenitenciární péči, kdy mezi argumenty odůvodňující její potřebu řadí Černíková¹⁸³ mimo jiné nedokončení cílů penitenciárního procesu, krizi prvních dnů na svobodě, riziko recidivy¹⁸⁴, problémy spojené s obnovením vztahů partnerských i v rodině, větší bezradnost při řešení problémů, překonávání stigma kriminálního a další.

V rámci postpenitenciární péče je propuštěným vězňům napomáháno s adaptací na nové podmínky života, s integrací do společnosti, ale také v běžných záležitostech, které samy neumějí řešit a které mohou být pro další vývoj propuštěného a jeho případnou recidivu klíčové. Mezi tyto patří zejména otázka bydlení, zaměstnanosti a hmotného zabezpečení, jakož i související zadluženost.

S ohledem na uvedené je tak nezbytné předběžně řešit základní otázky, tedy bydlení a zaměstnání, již v rámci výstupního oddělení a vždy, zejména v případech okamžitého propuštění, tedy při absenci přípravy na propuštění v rámci výstupního oddělení, seznámit propouštěného s možností obrátit se bezplatně na sociálního kurátora včetně uvedení okruhů, se kterými mu sociální kurátor může pomoci.

---

¹⁸³ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 10

¹⁸⁴ Recidiva nastává nejčastěji v období prvního roku po propuštění. Současně jsou první dny po propuštění obdobím sociální rekonvalescence, kdy si propuštěný obnovuje sociální dovednosti a integruje se do společnosti. V tomto období může jedinec bez odborné pomoci lehce podlehnout negativním vlivům.

4.2. *Postpenitenciární péče*

4.2.1. **Pojem postpenitenciární péče a její vývoj**

Pojem postpenitenciární péče má základ v latinském výrazu „post“ a v latinském výrazu „penitencia“. Slovo post znamená následnost a slovo penitencia vyjadřuje lítost, pokání za čin. Význam postpenitenciární je tak možné vykládat jako označení něčeho, co následuje po trestní sankci. Samotné pojetí postpenitenciární péče se tak odvíjí od chápání trestní sankce, respektive trestu. Nejužší pojetí postpenitenciární péče je tak dáno, pokud jako trest chápeme pouze trest odnětí svobody, kdy by se tedy jednalo pouze o zacházení s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, a je založena pouze na principu dobrovolnosti, kdy sem spadá pouze sociální péče a sociální pomoc. Širší pojetí postpenitenciární péče zahrnuje vedle dobrovolné péče i nucenou péči, která je poskytována na základě státního donucení stanovením *„povinného dohledu (kontroly) nad zvláště narušenými osobami v oblasti sociální adaptace, reintegrace, kde je velké riziko opětovného selhání.“*¹⁸⁵ V rámci nejširšího pojetí je rozšířen okruh osob, kterým je péče poskytována na bázi dobrovolnosti, na veškeré osoby, které si odpykaly jakoukoliv trestní sankci, tedy jakýkoliv trest či ochranné opatření.

Postpenitenciární péče je zvláštním druhem sociální péče a ve svých počátcích byla poskytována pouze osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody a z ochranného léčení, případně z ochranné výchovy u mladistvých. Nezbytnost vytvořit komplexní systém péče pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody byla v Československu pocíťována již od konce padesátých let. První zákonná ustanovení o postpenitenciární péči se objevila v zákoně č. 59/1965 Sb., zákon o výkonu trestu odnětí svobody. V následujících letech se však ukázalo, že

---

¹⁸⁵ ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000, s. 90

pouze takováto obecná úprava je naprosto nedostatečná. Novotný¹⁸⁶ se v roce 1969 k tomuto vyjádřil ještě důrazněji: „*Soustavná postpenitenciární péče u nás neexistuje*“.

V návaznosti na takto nepříznivý stav, negativní zkušenosti a po zhodnocení poznatků ze zahraničí byl v roce 1970 vypracován systém péče pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, kdy péče o ně byla svěřena sociálním kurátorům, tedy specializovaným pracovníkům národních výborů. Jejich úkolem bylo „*pečovat o dovršení nápravy a převýchovy odsouzených, s níž bylo započato ve výkonu trestu odnětí svobody s cílem dosáhnout začlenění občana, vracejícího se z výkonu trestu odnětí svobody do řádného života.*“¹⁸⁷ Osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody tak byla dána možnost dobrovolně využít jejich péči a pomoc, zejména při obstarávání bydlení, zaměstnání a při řešení finančních či jiných problémů.

Až do roku 1973 byl systém postpenitenciární péče založen pouze na základě dobrovolnosti. Zákonem č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu, byla dobrovolná postpenitenciární péče doplněna o nucenou formu postpenitenciárního působení zaměřenou na zvlášť narušené pachatele. Ochranný dohled byl koncipován jako ochranné opatření, mohl být uložen na jeden rok až tři léta a jeho výkon byl započat po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Ochranný dohled byl ukládán v případě odsouzení zvlášť nebezpečného recidivisty, avšak mohl být uložen i dalším pachatelům, pokud se jednalo o úmyslný trestný čin. Osoba, které byl soudem uložen ochranný dohled, byla povinna sdělovat údaje o způsobu a zdrojích obživy, hlásit se u orgánu vykonávajícího dohled, kterým byla Veřejná bezpečnost, strpět vstup do obydlí a hlásit vzdálení se z místa pobytu. K tomu mohly být uloženy další povinnosti, jako zákaz navštěvovat určitá místa, akce, podniky či příkaz pobývat na

---

¹⁸⁶ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1969, s. 215

¹⁸⁷ VANTUCH, P. Vliv a perspektivy systému postpenitenciárního působení v Československu. *Právník*. 1990, č. 11, s. 1021

stanoveném místě.

Po zavedení ochranného dohledu měl být systém postpenitenciární péče dle společného návrhu zásad postpenitenciární péče ministrů práce a sociálních věcí, vnitra a spravedlnosti z roku 1979 rozšířen ještě o další dvě formy, kdy dle jejich návrhu pro vytvoření komplexního systému měla být vedle formy sociální a výchovné péče a formy ochranného dohledu zavedena forma sociálně výchovného dohledu a forma léčebně pracovní výchovy. Namísto dokončení navrhované úpravy postpenitenciární péče, která měla přinést její zefektivnění, však došlo v roce 1983 k naprostému obratu a dokončení navrhované úpravy z roku 1979 bylo zrušeno. Vysoký podíl recidivy, přibližně padesáti procentní, však nadále ukazoval nutnou potřebu vybudování efektivního systému postpenitenciární péče. Avšak namísto rozvoje postpenitenciární péče a budování nových orgánů zabývajících se postpenitenciární péčí docházelo k rušení těch, které již existovaly a byly osvědčené, a tím došlo k výraznému ztížení realizace postpenitenciární péče.

Veškerá negativa výše uvedeného nepromyšleného postupu a absurdního obratu ve vztahu k postpenitenciární péči se projevila po 1.1.1990, kdy bylo propuštěno přes 24 tisíc osob z výkonu trestu odnětí svobody po rozsáhlé amnestii prezidenta Václava Havla. Tento stav, kdy bylo během několika málo týdnů propuštěno velké množství osob, opětovně připoutal pozornost k problematice postpenitenciárního působení a jasně prokázal, jak uvádí Vantuch¹⁸⁸, že „nápravně výchovný proces nemůže u části odsouzených končit v nápravně výchovném ústavu, nýbrž až v prostředí běžného života na svobodě, v době, kdy jsou vyřešeny všechny problémy propuštěného občana a kdy skutečně dojde k jeho nápravě, převýchově a začlenění do řádného života.“

I přesto, že amnestie vyvolala zájem širší veřejnosti o tuto problematiku, nedošlo následně k výraznějšímu posunu ve smyslu návrhů

---

¹⁸⁸ VANTUCH, P. Vliv a perspektivy systému postpenitenciárního působení v Československu. *Právník*. 1990, č. 11, s. 1020

vytvoření komplexního systému. Naopak byl s účinností od 1.7.1990 zrušen i zákon o ochranném dohledu. V současnosti je tak postpenitenciární péče v České republice poskytována na základě dobrovolnosti, kdy propuštěné osoby nemají jakoukoliv povinnost se programů zúčastnit. Jako nucenou formu postpenitenciární péče lze v podmínkách české právní úpravy vnímat uložení dohledu v případě podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, tzv. parole¹⁸⁹, dle ustanovení § 89 TZ, a v případě nejširšího pojetí postpenitenciární péče také dohled uložený dle § 99 odst. 6 TZ při propuštění z ochranného léčení. Dohled je v obou případech vykonáván úředníkem Probační a mediační služby, jeho obsah je upraven v § 49 an. TZ a jeho náplň je obdobná jako v případě dohledu u podmíněného trestu odnětí svobody (viz kapitolu 3.2.1).

Pro zefektivnění boje proti recidivě je tak potřebné dobudovat systém postpenitenciární péče a navázat na úvahy z roku 1979 rozšířením forem poskytované postpenitenciární péče, zejména pak opětovně zavést ochranný dohled, avšak v modifikované formě, která by eliminovala jeho nedostatky, které vedly k jeho zrušení v roce 1990. Současná právní úprava, kdy je postpenitenciární péče poskytována na základě dobrovolnosti a nucený dohled je ukládán pouze v některých případech podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody či ochranného léčení, je nedostatečná. Je zapotřebí více zaměřit postpenitenciární působení na mnohonásobné recidivisty, u nichž je po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nepříznivá prognóza. U těchto pachatelů by bylo vhodné ukládání povinné postpenitenciární péče, jelikož představují trvalé nebezpečí pro společnost a pravděpodobnost další recidivy je vysoká. Pro tyto případy by bylo vhodné obnovit ochranný

---

¹⁸⁹ Pojem „parole“ pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznice pak slovem „parole“ rozumíme podmíněné propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib odsouzeného, že se bude řádně chovat.

dohled. Jako vhodný se jeví návrh Vantucha¹⁹⁰, dle kterého by ochranný dohled neměl být ukládán již v odsuzujícím rozsudku, kdy není možné předvídat vliv účinnosti trestu na nápravu pachatele, nýbrž až ve veřejném zasedání konaném v závěru trestu. Na možnost uložení ochranného dohledu po vykonaném trestu by pachatelé byli upozorněni a lze tak předpokládat, že alespoň určitá část odsouzených by se snažila svým chováním během výkonu trestu dokázat, že další postpenitenciární působení je nadbytečné. Dalším nedostatkem ochranného dohledu byl výkon dohledu ze strany policejního orgánu, kdy byl vnímán spíše jako prodloužení represivních opatření. V modifikované formě ochranného dohledu by výkon mohl být bezesporu svěřen Probační a mediační službě ČR¹⁹¹.

V rámci boje proti recidivě by však bylo vhodné zavést i další formy postpenitenciárního působení, které byly navrhovány již v roce 1979. Léčebně pracovní výchova by byla zaměřena na recidivisty s určitými psychickými poruchami a odchylkami, kdy mnoha výzkumy bylo prokázáno, že velká část recidivistů trpí různými psychickými poruchami a mají psychopatické rysy, avšak nejsou je schopni sami ovlivnit. Léčebně pracovní výchova by se tak pomocí speciálně léčebných metod důsledně zaměřovala na zjištěné psychické odchylky. Sociálně výchovný dohled by byl zaměřen na mladistvé pachatele a pachatele ve věku blízkém mladistvému a jeho podstatou „*by bylo osobní, přísně diferencované vedení těchto osob, dohlížení nad jejich způsobem života a nad řešením jejich sociálních, rodinných a pracovních problémů, při využívání metod moderně pojaté sociální péče a pomoci.*“¹⁹²

---

¹⁹⁰ VANTUCH, P. Nucené postpenitenciární působení a jeho možnosti po zrušení ochranného dohledu. *Justičná revue*. 1992, č. 8-9, s. 32

¹⁹¹ Dle návrhu Vantucha měl být výkon svěřen sociálním kurátorům, avšak nelze opomíjet, že v roce 1992, kdy jeho návrh vznikl, Probační a mediační služba ČR neexistovala.

¹⁹² VANTUCH, P. Nucené postpenitenciární působení a jeho možnosti po zrušení ochranného dohledu. *Justičná revue*. 1992, č. 8-9, s. 37

Za současného stavu právní úpravy by bylo vhodné více využívat parolu a ukládat nad podmíněně propouštěnými dohled. Pro vnímání odsouzeného je významný fakt, že u parole není dohled uskutečňován po skončení trestu, nýbrž v období, ve kterém by, nebýt podmíněného propuštění, stále vykonával trest. Pro prevenci recidivy je však více významná skutečnost, že v takovýchto případech je možné kontinuálně navázat postpenitenciární péči na péči penitenciární, čímž se zvýší pravděpodobnost úspěšné resocializace a reedukace pachatele.

Pro účinné předcházení recidivě však nejsou významné pouze formy postpenitenciárního působení, nýbrž i jejich obsahová náplň.

4.2.2. Náplň postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče je soustředěna v činnosti odborů sociálních věcí jednotlivých obecních úřadů a v aktivitách zájmových sdružení a charitativních či církevních společností. Péči o osoby po ukončení výkonu trestu odnětí svobody obstarávají zejména zaměstnanci odborů sociálního zabezpečení, tzv. sociální kurátoři, a to dlouhodobě či krátkodobě. Dlouhodobou péčí se rozumí souhrn aktivit směřujících k nalezení ubytování, zaměstnání, hmotnému zabezpečení i k déletrvajícimu výchovnému působení. Krátkodobá pomoc je spíše složena z jednorázových činností. Pro efektivnost postpenitenciární péče by bylo vhodnější, aby všem propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody byla poskytnuta právě pomoc dlouhodobého charakteru, ale bohužel však spíše narůstá počet těch, kterým je poskytnuta pomoc pouze krátkodobá. Převaha krátkodobé pomoci je zejména způsobena nedostatkem sociálních kurátorů. Jejich stav, zejména v některých krajích, je zcela nedostačující. Dle informačního portálu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR¹⁹³ je ke dni 8.3.2015 registrováno celkem 203

---

¹⁹³ Sociální kurátoři - počet. *Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením* [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&id=46&zpr=131>

sociálních kurátorů¹⁹⁴. Tento počet je z hlediska časové náročnosti péče o odsouzeného zjevně nedostatečný a zarážející je i nepoměr rozložení počtu sociálních kurátorů v krajích (viz Příloha č. 7 - Počet sociálních kurátorů v krajích) s ohledem na počet obyvatel v daném kraji (viz Příloha č. 8 - Počet obyvatel v krajích).

Převaha krátkodobé pomoci nad dlouhodobou bývá vedle nedostatku sociálních kurátorů způsobená často také nezájmem o dlouhodobější pomoc ze strany samotných propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Ti ji často chybně vnímají jako dohled a nikoliv jako činnost, která je vykonávána k jejich prospěchu a k usnadnění jejich návratu do společnosti. Vzhledem k faktu, že postpenitenciární péče je v České republice založena na principu dobrovolnosti, nelze se bez aktivní součinnosti propuštěných osob obejít.

U péče o propuštěné osoby z výkonu trestu odnětí svobody je velmi důležité, aby započala ihned po propuštění. Pro největší účinek resocializačního působení je vhodné započít s tvorbou resocializačního programu pro daného jedince ještě před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. Svobodová¹⁹⁵ na první besedě „u kulatého stolu“, která se konala dne 19.12.1995 na Generálním ředitelství věznic, vhodně upozornila, že u opakovaně odsouzeného pachatele, zejména mladého věku, je *„nutné se zabývat příčinami jeho recidivy. Výkon trestu odnětí svobody nastupuje bohužel už pouze jako výsledek vzniklé situace odsouzeného. V této situaci se tým specialistů (psychologů, sociologů, pedagogů apod.) pokouší vytvářet obraz jeho budoucí existence ve společnosti, přičemž řeší problém, jak vytvořit pro konkrétní osobnost odsouzeného optimální podmínky pro návrat do občanského života (resocializační program).“*

Důležitou otázkou, která by měla při tvorbě vhodného programu

---

¹⁹⁴ Ke dni 12.2.2012 bylo registrováno 288 sociálních kurátorů. Počet kurátorů tak v rozporu s potřebou rozvíjet postpenitenciární péči klesl během tří let o 27%.

¹⁹⁵ In REDAKCE. Jakou šanci mají propuštění vězni. *České vězeňství*. 1996, č. 1, s. 8

být zodpovězena, je, zda má jedinec pozitivní rodinné zázemí, do kterého se bude vracet a které by proces resocializace velmi usnadnilo. Recidivisté jsou však ve většině případů bez rodinného zázemí a často nemají po propuštění ani kde bydlet. Bez pomoci poskytované v rámci postpenitenciární péče by se většina z těch, kteří nemají rodinu, vrátila do sociálního prostředí, které bylo jednou z dílčích příčin jejich kriminální činnosti, a jejich možnost resocializace by se tak stala takřka nulovou.

Otázka bydlení tak patří při pomoci lidem propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody k nezákladnějším a prvotním krokem by mělo být zajištění jejich ubytování. Aktivita sociálních pracovníků by se neobešly bez pomoci zájmových sdružení a církevních společností, které jsou provozovatelem naprosté většiny ubytovacích zařízení, ať už se jedná o dlouhodobá pobytová zařízení, jako jsou azylové domy či domy na půl cesty, či o krátkodobá, jako jsou noclehárny. V posledních letech se situace možného ubytování po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody začala zlepšovat a ubytovacích zařízení přibývalo. I přesto by však bylo potřeba jejich počet navýšit a všeobecně zvýšit informovanost propuštěných o možnostech jejich využití.

Jako nejefektivnější přechodné ubytování pro prevenci recidivy se jeví tzv. domy na půl cesty, které poskytují přístřeší po delší dobu a umožní jedinci naučit se samostatnému způsobu života a celkově se aklimatizovat na život na svobodě. Domy na půl cesty v České republice byly dříve určeny spíše mladistvým do 26 let, kteří opustili ústavní výchovu. Nyní již na podobném principu začaly existovat i některé azylové domy či alespoň jejich část, jako je tomu například u azylového domu Armády spásy - centra sociálních služeb Bohuslava Bureše¹⁹⁶.

---

¹⁹⁶ Adresář zařízení sociálních služeb. *Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením* [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&zpr=13&krj=&obc=&id=73&slu=&krjz=&obcz=&nazev=&nazevz=&mesto=&mestoz=&ulice=&ulicez=&pforma=&pformaz=&ic=&icz=&druh=&prim=&charcs=&oblast=&bezb=&ucast=&veksk=&idp=116&ids=474>

Tento názor na domy na půl cesty při besedě na téma „Jakou šanci mají propuštění vězni“ zastává i Voňková¹⁹⁷, která konstatovala, že v roce 1995 u nás podobné typy zařízení neexistovaly, „ačkoli je zná řada států. Tam propuštěný vyjde ven a ví, kde bude první noc. Odpadá krize první noci a prvního dne, prostě krize prvního kroku za bránu. To tady chybí.“ Ideální situace by byla, kdyby existoval takový dostatek zařízení, který by pojmul všechny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, které nemají kam jít a které by v tomto zařízení mohly dlouhodoběji setrvat, než se aklimatizují na život mimo vězení.

Vedle problému s ubytováním je další komplikací otázka hmotného zabezpečení a zejména otázka předchozího zadlužení. Mnoho popuštěných z výkonu trestu odnětí svobody nemá, zejména pokud nebyli během výkonu trestu pracovně zařazeni, po svém propuštění žádné finanční prostředky. Návštěva sociálního kurátora po propuštění sice není povinná, avšak propuštěnému může sociální kurátor dát nejen cenné rady, ale také může rozhodnout o vyplacení dávky mimořádné okamžité pomoci ve výši 1.000,- Kč. Dávka není nároková a sociální kurátor ji v případě, že neshledá naplnění podmínky tzv. sociální potřeby, může nepřiznat či ji snížit.

Současně na téměř všechny propuštěné vězně čekají dluhy, ať již jde o dluhy přímo způsobené trestnou činností, které se mohou pohybovat jak v rámci desetitisíců, tak v rámci miliónů, dluhy vzniklé nedoplatky na veřejném zdravotním pojištění a na výživném, či dluhy vzniklé nezaplacením staré pokuty.¹⁹⁸ Vzhledem k faktu, že osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody jsou většinou bez jakýchkoliv peněžních prostředků, je jediným legálním řešením, které by jim pomohlo zbavit se dluhů a získat prostředky k uspokojování životních potřeb, získání zaměstnání. Mnoho propuštěných však vidí jako

---

¹⁹⁷ In REDAKCE. Jakou šanci mají propuštění vězni. *České vězeňství*. 1996, č. 1, s. 10

¹⁹⁸ Problémy propuštěných vězňů. *Za branou, o.s.* [online]. [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/problemy-propusteneho-vezne/>

problematické již jen zaevidování se na úřadu práce, jelikož často nevědí, jak a jaké doklady musí doložit. Bez zaregistrování nemají nárok na sociální dávky, a tudíž nejsou v daný moment ani částečně hmotně zabezpečeni.

Sami propuštění dle šetření občanského sdružení Za branou o.s.¹⁹⁹ připouštějí, že právě zadluženost a tedy i případné bezdomovectví komplikuje jejich situaci po propuštění. Zadluženost přináší vysoká sociální rizika, možnou ztrátu rodiny a psychickou zátěž a bylo by tak vhodné se na ni více zaměřit. Pozitivním přínosem by bylo zavedení, respektive rozšíření bezplatného finančního a dluhové poradenství, které by osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody mohly využít, a stejně tak rozšíření bezplatného právního poradenství, případně rozšíření informovanosti o možnosti jeho využití²⁰⁰. Současně by na prevenci kriminality mohly pozitivně působit alternativní způsoby oddlužení. Dle Aliance proti dluhům²⁰¹ by efektivní přínos mělo zakotvení tzv. dobrovolného vyrovnání, které je známo například v Anglii. U tohoto typu oddlužení nemusí být splněna podmínka úhrady 30% závazku během 5 let, ale je především založeno na dobrovolné dohodě mezi dlužníkem a věřitelem. Takovýto způsob oddlužení by pomohl snáze řešit situaci dlužníků a snížil by počet recidivistů, jelikož zadlužení bývá velmi častým motivem pro opakování trestné činnosti.

Dle šetření občanského sdružení Za branou²⁰² považuje většina vězňů za nejnutnější po svém propuštění rychlé nalezení zaměstnání.

---

¹⁹⁹ Vyhodnocení výsledků šetření u recidivujících vězňů. *Za Branou o.s.* [online] 10.12.2011 23:35 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/news/vyhodnoceni-vysledku-setreni-u-recidivujicich-veznu/>

²⁰⁰ Bezplatné právní poradenství organizuje například také Česká advokátní komora, kdy bezplatné porady jsou poskytovány dvakrát týdně určenými advokáty.

²⁰¹ Konkrétní cíle Aliance proti dluhům v roce 2014. RUBIKON centrum [online] [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.rubikoncentrum.cz/download/cile_APD_2014.pdf

²⁰² Vyhodnocení výsledků šetření u recidivujících vězňů. *Za Branou o.s.* [online] 10.12.2011 23:35 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/news/vyhodnoceni-vysledku-setreni-u-recidivujicich-veznu/>

V rámci postpenitenciární péče je tak sociálními kurátory poskytována pomoc nejen při jednání s úřady, ale také při samotném hledání zaměstnání. To je pro osoby se záznamem v trestním rejstříku čím dál více složité zejména s ohledem na skutečnost, že v době ekonomické krize, která je spojena s nárůstem nezaměstnanosti, vyžaduje stále více zaměstnavatelů čistý výpis z rejstříku trestů, a to často i u jednorázových brigád či krátkodobých úvazků, a to dokonce i u manuálních prací s minimem hmotné zodpovědnosti.

V roce 2011 uskutečnilo Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. průzkum²⁰³ mezi zaměstnavateli k otázce zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, ve kterém se zaměřilo na zkušenosti zaměstnavatelů se zaměstnáváním osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, na otázku zájmu o různé formy podpory a pomoci zaměstnavatelům ze strany organizací, které s těmito osobami pracují, a na to, jaké informace jsou pro zaměstnavatele podstatné pro přijetí osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody do zaměstnání. Jako výzkumný vzorek posloužilo 11 zaměstnavatelů, kteří byli shledáni jako potenciálně ochotní přijmout osoby se záznamem v trestním rejstříku. Závěry tohoto průzkumu vzhledem k omezenému vzorku nelze tedy plně generalizovat, ale přinášejí vhled do této situace. Je nesporné, že získání zaměstnání je pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody velmi podstatným momentem, který napomáhá jejich integraci do společnosti a slouží jako prevence recidivy. Průzkum ukázal, že *„jako jedním z užitečných nástrojů pro jejich sociální integraci se ukazuje věnovat pozornost rozvoji spolupráce s potenciálními zaměstnavateli těchto lidí, zvyšovat informovanost firem ve smyslu odbourávání předsudků vůči propuštěným, čerpat zkušenosti zaměstnavatelů, kteří již osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody zaměstnávají, a celkově*

---

²⁰³ SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, o.s. *Průzkum mezi zaměstnavateli: Zaměstnávání osob se záznamem v rejstříku trestů*. 2011. Dostupné z: http://www.spj.cz/media/file/Pruzkum_mezí_zamestnavateli_2011.pdf

otevřít toto téma diskuzi mezi odborníky i na celospolečenské úrovni. ²⁰⁴

Z rozhovorů se zaměstnavateli lze usoudit, že navázání kontaktů mezi zaměstnavatelem a organizacemi, které pomáhají propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody a které by zaměstnavatelům poskytly praktické informace o propuštěných osobách, by pomohlo k překonání neochoty zaměstnávat tyto osoby. K dalším prostředkům, které by dle vyjádření zaměstnavatelů měly pozitivní vliv na rozhodování o přijetí či nepřijetí do zaměstnání, patří reference od posledního zaměstnavatele, u kterého byl uchazeč zaměstnán před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody, a také možnost dalšího využití služeb sociálního kurátora či organizace poskytující postpenitenciární péči. K rozhodujícím kritériím, dle kterých by se zaměstnavatel ochotný potencionálně zaměstnat osobu se záznamem v rejstříku trestů rozhodoval o udělení práce konkrétnímu jedinci, náleží zejména okolnosti související s jeho trestnou činností, kde v popředí stojí povaha spáchaného činu a případná recidiva. Zaměstnavatelé se v této otázce shodují, že by pravděpodobně zaměstnali osobu, která spáchala méně závažný trestný čin, a naopak odmítli osobu opakovaně odsouzenou za násilnou trestnou činnost. Další faktory pro přijetí do zaměstnání osoby se záznamem v trestním rejstříku jsou totožné se standardně posuzovanými kritérii pro přijetí do zaměstnání (např. pracovní kvalifikace, vzdělání, věk aj., v pořadí relevance, které znázorňuje tabulka v Příloha č. 9).

Pro efektivnější prevenci recidivy tak bude důležité zvýšit informovanost zaměstnavatelů o možnostech zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody a prohloubit spolupráci zaměstnavatelů s neziskovými organizacemi i sociálními kurátory tak, aby došlo k odstranění předsudků, případně k navýšení počtu pracovních míst pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Tvorba specializovaných míst pro osoby ohrožené sociálním vyloučením, ke

---

²⁰⁴ SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, o.s. *Průzkum mezi zaměstnavateli: Zaměstnávání osob se záznamem v rejstříku trestů*. 2011. Dostupné z: http://www.spj.cz/media/file/Pruzkum_mezi_zamestnavateli_2011.pdf, s. 1

kterým se bezesporu řadí osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, je podporována Evropským sociálním fondem, který přináší možnost jejich dotování.²⁰⁵ Bylo by účelné šířeji informovat zaměstnavatele o existenci možné dotace a také zapojit do tvorby účelových pracovních míst stát.

Vedle komplikovaného získávání pracovního místa osobou se záznamem v rejstříku trestů je pro mnoho propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody problémem dodržování pracovního režimu. Často pak přicházejí o zaměstnání kvůli neomluveným absencím či častým pozdním příchodům na pracoviště. Většina recidivistů je nepřizpůsobivá společenským normám. Dle Svobodové²⁰⁶ se velmi těžko adaptují v civilu, ale životu ve věznicí a vnitřnímu režimu věznic se přizpůsobí velmi rychle. Pracovní zkušenosti a dovednosti získané ve vězení mají většinou jen nepatrný vliv na zaměstnání po propuštění. Odsouzení sice nepovažují dovednosti získané ve vězení za přenositelné do pracovního prostředí na svobodě, avšak „*existují důkazy, že účast v některých činnostech souvisejících se zaměstnáním v průběhu výkonu trestu odnětí svobody může být pro vězně přínosná.*“²⁰⁷ Mnoho recidivistů ve výkonu trestu odnětí svobody prokazuje, že jsou motivovatelní k práci, ale potřebují nastavený řád. Z toho lze usuzovat, že v případě, kdy by tomuto jedinci byl vytvořen a kontrolován pravidelný denní režim, byl by schopen a ochoten pracovat i v civilním životě. Zde je znovu viditelná potřeba pomoci sociálních kurátorů a neziskových organizací, které mohou pomoci překonat ztrátu pevného režimu po propuštění a naučit propuštěné vytvářet si samostatně denní režim, který by jim pomohl adaptovat se v životě mimo vězení.

---

²⁰⁵ Oblast podpory 3.3 - Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce. Evropský sociální fond v ČR [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/oblast-podpory-3-3-integrace-socialne-vyloucenych-skupin-na>

²⁰⁶ In REDAKCE. Jakou šanci mají propuštění vězni. *České vězeňství*. 1996, č. 1, s. 8

²⁰⁷ MARSHALL, R.E., RAMSAY, M., STEWART, D. Alternativní přístupy k integraci pachatelů do společnosti. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 69

V rámci postpenitenciární péče je důležité soustředit se zejména na tři hlavní body, kde vedle otázky bydlení a hmotného zabezpečení je neméně důležitá poradenská a konzultační činnost. Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody mohou své problémy konzultovat s vězeňskými psychology, právníky a dalšími pracovníky. Po propuštění pak mívají často pocit, že se nemají na koho obrátit, při tom potřeba konzultační a poradenské činnosti je oproti potřebě pocíťované ve vězení mnohem vyšší. Mnohé problémy odsouzené osoby totiž během výkonu trestu odnětí svobody nepokládají za důležité a spíše je potlačují. Ty pak po propuštění rychle vyplouvají na povrch. Jedná se již o dříve zmíněné dluhy, rozvrácenou rodinu, o různé závislosti a velmi často také o postrádání smyslu života. Tyto problémy zůstávají neřešené, jelikož mnoho propuštěných jedinců se s nimi nedokáže samo vyrovnat a na zaplacení odborné pomoci psychologa či právníka nemají finanční prostředky. To pak může vést k návratu k předchozímu stylu života, k alkoholismu, k drogové závislosti, trestné činnosti. Je tedy důležité, aby v souladu s doporučením Českého helsinského výboru²⁰⁸ bylo zajištěno bezplatné právní a psychologické poradenství pro klienty kurátorů a aby byla prohloubena spolupráce s nestátními organizacemi, z nichž mnohé konzultační i poradenskou činnost poskytují, např. Za branou, o.s.; Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.; Armáda spásy aj.

Po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody má také klíčový význam rodina, která může být jedním z faktorů, který zamezí propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody v páchání další trestné činnosti, jak vyplývá z proběhlého šetření občanského sdružení Za branou. Dotazovaní propuštění vězni označovali právě rodinu za nejdůležitější „pomáhající“ instituci, a to i v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Měl by tak být kladen větší důraz na rodinu a na práci

---

²⁰⁸ ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. Penitenciární a postpenitenciární práce: Shrnutí poznatků ČHV a navrhované změny. [online]. 2001-04-13 [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/76183/CLANEK.html>

s ní, která doposud probíhá ve velmi omezené míře. Lze tedy souhlasit s občanským sdružením Za branou, že „je tedy na místě pokusit se stran neziskových organizací, za podpory VS ČR, iniciovat vznik a materiálně podporovat svépomocná sdružení rodin vězňů.“²⁰⁹

S ohledem na všechny problémy, které souvisejí s propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, nelze než souhlasit se Suchým²¹⁰, že „postpenitenciární péče je jedním z prvořadých prostředků a metod prevence recidivy trestné činnosti. Je třeba ji nadále zdokonalovat a rozvíjet a odstraňovat stávající nedostatky spočívající zejména v nerovnoměrnosti péče dlouhodobé nebo jen krátkodobé.“ Pro zvýšení efektivity postpenitenciární péče bude nutné rozšířit počet sociálních kurátorů, zvýšit informovanost a zájem osob ve výkonu trestu odnětí svobody o takovou formu pomoci, rozšířit využití institutu podmíněného propuštění, který přináší možnost nucené postpenitenciární péče v rámci dohledu, a zejména dobudovat komplexní systém postpenitenciární péče, který by rozšířil formy postpenitenciární péče, zejména o ochranný dohled. Ke zlepšení by bezesporu přispělo i vybudování dalších přechodných ubytovacích zařízení, zejména resocializačních středisek s dílnami, ubytováním a stravováním, kde by osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody měly možnost začlenit se zpět do společnosti, naučit se opětovně žít mimo vězení a případně si navýšit pracovní kvalifikaci. Efektivní přínos by mělo také rozsáhlejší informování širší veřejnosti, které by napomohlo v boji proti sociálnímu vyloučení, kterým by se předcházelo předsudkům a které by umožnilo větší začlenění osob se záznamem v trestním rejstříku zpátky do společnosti, zejména rozšířením pracovních míst pro tyto osoby.

---

²⁰⁹ Vyhodnocení výsledků šetření u recidivujících vězňů. *Za Branou o.s.* [online] 10.12.2011 23:35 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/news/vyhodnoceni-vysledku-setreni-u-recidivujicich-veznu/>

²¹⁰ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983, s. 141

Závěr

Cílem mé rigorózní práce bylo nastínit možnosti prevence recidivy, představit preventivní složku jednotlivých trestních sankcí, poukázat na podstatnou roli postpenitenciární péče a na oblasti, na které je nezbytné se pro účinné předcházení recidivě zaměřit. Současně u jednotlivých preventivních opatření jsem se vedle jejich zhodnocení pokusila navrhnout vhodné zdokonalení a alternativy, a to jak praktické *de lege lata*, tak i návrhy *de lege ferenda*.

Problematika prevence kriminální recidivy je značně komplikovaná a vhodné prostředky k efektivnímu boji proti ní se volí značně obtížně. Zda je v boji proti recidivě účinnější uložení trestu odnětí svobody či alternativního trestu nelze plně generalizovat a je nutno postupovat vždy individuálně.

V rámci současného směru restorativní justice a snah o humanizaci trestního pořádku vstupují do popředí názory, s nimiž se lze ztotožnit, že tam, kde jen to je možné, je zapotřebí nahradit trest odnětí svobody alternativními tresty.²¹¹ V rámci boje proti recidivě je bezesporu nezbytné, zejména u prvopachatelů a méně narušených jedinců, nejprve vyzkoušet mírnější prostředky a oddálit tak zkušenost s vězeňským prostředím. Je nesporné, že u určité skupiny pachatelů, která se vyznačuje hlubokou narušeností, je možnost nápravy minimální a k trestné činnosti bude docházet nadále bez ohledu na výchovné působení. Tito pak ve výkonu trestu odnětí svobody zaujímají dominantní postavení a negativně ovlivňují ostatní odsouzené. Stálý kontakt s mnohonásobnými recidivisty, podmínky ve výkonu trestu odnětí svobody a sociální odloučení mohou být dokonce jednou z příčin následné recidivní činnosti, a trest odnětí svobody by tak skutečně měl být ukládán spíše jako *ultima ratio*.

Pro ukládání alternativních sankcí také mluví zahraniční

---

²¹¹ ŠPANKOVÁ, J. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 124

zkušenosti, které ukazují, že alternativy jsou při plnění cílů ochrany společnosti často účinnější než trest odnětí svobody a vyžadují nižší náklady. Rozum²¹² však připomíná, že toto platí pouze za předpokladu, jsou-li alternativy řádně připravené a realizované, což dle něj v České republice prozatím neplatí. Do budoucna tak bude třeba zaměřit se na dotvoření efektivních podmínek pro výkon alternativ, kdy například u trestu domácího vězení je nezbytné zavedení elektronického monitoringu, a dále na navýšení počtu probačních úředníků pro zefektivnění dohledu. Veřejné finanční prostředky jsou sice omezené, avšak je zapotřebí si uvědomovat, že v případě efektivních alternativních trestů dojde k úspoře prostředků ze sníženého počtu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody. Snížení počtu uložených trestů odnětí svobody by také pomohlo vyřešit dlouhodobou problematiku přeplněnosti věznic²¹³ a vedlo k možnosti lepšího resocializačního působení během výkonu trestu odnětí svobody.

V případech, kdy už je nepodmíněný trest odnětí svobody nevyhnutelný, je nezbytné po propuštění zajistit vhodnou a zejména dlouhodobou postpenitenciární péči. Za nevyhovující pro prevenci recidivy pokládám povinnost postpenitenciární péče pouze v případě podmíněného propuštění, kdy je poskytována v rámci uloženého dohledu. V současné právní úpravě je v případě vykonání celé délky trestu účast na postpenitenciární péči pouze dobrovolná. Jako negativum lze tak vnímat zrušení ochranného dohledu, který zabezpečoval nucenou postpenitenciární péči po vykonaném trestu. V rámci vývoje postpenitenciární péče byl tak učiněn krok zpět. V současné právní úpravě se tak jako účelné jeví zvýšené využívání institutu podmíněného propuštění. Do budoucna by však bylo žádoucí navázat na úvahy ze

---

²¹² ROZUM, J. Nové a alternativní formy trestání v České republice po roce 1989. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

²¹³ Před vyhlášení amnestie prezidentem Václavem Klausem začátkem roku 2013 byly kapacity věznic značně přesaženy. S ohledem na nadále se zvyšující stavy a meziroční navýšení osob ve výkonu trestu odnětí svobody lze předpokládat, že nejpozději v roce 2017 budou kapacity věznic opět přesaženy v obdobném rozsahu jako před uvedenou amnestií.

70. let 20. století a dovybudovat efektivní systém postpenitenciární péče a zejména opětovně zavést institut ochranného dohledu v modifikované formě.

Při ukládání trestu či užití jiné alternativy je v každém případě, jak správně upozorňuje Vejberová²¹⁴, „*nutné vždy přihlédnout ke konkrétním okolnostem případu a poměrům pachatele a náležitě zvážit další kroky. Boj s kriminální recidivou vyžaduje individuální přístup k jednotlivým pachatelům.*“ Pro možné resocializační působení na konkrétního pachatele je nezbytné vědět, proč ke spáchání trestné činnosti vůbec došlo a dle toho zvolit vhodná opatření k zabránění recidivní trestné činnosti.

Aplikování vhodných prostředků je však možné pouze na základě zobecněných poznatků vycházejících z bližšího zkoumání a provedených výzkumů, které však na našem území od 90. let v podstatě absentují. Výjimkou je zmiňovaný výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci²¹⁵, který dochází ke shodným závěrům, že nové výzkumy jsou pro boj proti recidivě nezbytné, jelikož zde zcela chybí kvalitativní informace o kriminální recidivě a recidivistech, jejichž kariéra začala až po roce 1990, tedy o tzv. novorecidivistech. Dle výzkumu se tzv. starorecidivisté a novorecidivisté v mnoha ohledech liší. Starorecidivisté vykazovali nižší inteligenci, která se nacházela pod normou, více psychopatologických nálezů a vyšší agresivitu. V rámci výkonu trestu odnětí svobody projevovali většinou nedobrovolnou mechanickou poslušnost, formálně plnili úkoly a fungovali jako vzájemně solidární skupina. Novorecidivisté jsou také pod inteligenční normou populace, avšak již nikoliv s tak významným rozdílem jako dříve. Jejich míra hostility a agresivity je nízká. V rámci výkonu trestu odnětí svobody se

---

²¹⁴ VEJBEROVÁ, A. *Kriminální recidiva* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. Vedoucí práce Dagmar Císařová. s. 167

²¹⁵ MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 247

projevují značně individualisticky a jsou značně citliví na omezování svého chování, což se projevuje i značnou nedisciplinovaností. Rozdílnost mezi starorecidivisty a novorecidivisty je tak velmi značná a další zkoumání je pro boj s recidivou nezbytný.

S ohledem na podíl recidivy na celkové kriminalitě je nepochybné, že snížení recidivy by následně vedlo ke snížení celkové kriminality. Prevence recidivy by tak do budoucna neměla být opomíjeným problémem trestní politiky, ale měla by jí být věnována patřičná pozornost, zaměřující se v počátku zejména na provedení longitudinálních výzkumů.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
LZPS	Listina základní práv a svobod
OSN	Organizace spojených národů
PMS	Probační a mediační služba
SARPO	Souhrnná analýza rizika a potřeb odsouzených
SVI	Systém včasné intervence
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
USA	Spojené státy americké
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZVTOS	Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu tretu odnětí svobody

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

- BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, ISBN 978-80-7338-115-8
- ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana : terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, ISBN 978-80-7380-138-0
- ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, ISBN 80-7251-104-1
- DEBIDIN, M., LOVBAKKE, J. Programy nápravy násilného chování ve vězení a probací. In HARPER, G; CHITTY, CH. et al. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, ISBN 978-80-7338-080-9
- CHITTY, CH. Dopad nápravných opatření na recidivu: závěry a cesta vpřed. In HARPER, G; CHITTY, CH. et al. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, ISBN 978-80-7338-080-9
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-49-3
- KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, ISBN 80-7179-813-4
- MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, ISBN 978-80-7338-119-6
- MARSHALL, R.E., RAMSAY, M., STEWART, D. Alternativní přístupy k integraci pachatelů do společnosti. In HARPER, G; CHITTY, CH. et al. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, ISBN 978-80-7338-080-9

- MATOULEK, J., SEJKOROVÁ, H. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-89-9
- MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada publishing, 2013, ISBN 978-80-247-4580-0
- MEZNÍK, J.; KALVODOVÁ, V.; KUČHTA, J. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, 1995, ISBN 80-210-1248-x
- NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1969
- ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA V. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy* In Vybrané problémy sankční politiky. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, ISBN 80-7338-042-0
- ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTĚCH, J. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, ISBN 80-86008-77-0
- SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, ISBN 978-80-7338-096-0
- SCHEINOST, M. a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, ISBN 978-80-7338-135-6
- SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1983
- SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie. I.* Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1971
- ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-428-5
- ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-87576-93-9
- VANDUCHOVÁ, M. *Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters

Kluwer, 2008, ISBN 978-80-7357-365-2

- VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, ISBN 80-85821-48-6
- VEČERKA, K. Úloha prevence v kontrole kriminality zejména ve vztahu k mládeži. In SCHEINOST, M. et al. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, ISBN 978-80-7338-096-0
- VEJBĚROVÁ, A. Kriminální recidiva [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. Vedoucí práce Dagmar Císařová.
- ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. Praha: Policejní akademie ČR, 2000, ISBN 80-7251-047-9
- *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2005
- *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, ISBN 978-80-7338-093-9

Odborné články

- BONTA, J. Ofender Risk Assessment: Guidelines for Selection and Use. *Criminal Justice and Behavior*, 29, 2002, ISSN 0093-8548
- CLARK, D. A.; FISHER, M. J.; MCDOUGALL, C. A new methodology for assessing the level of risk in incarcerated offenders. *British Journal of Criminology*. 1993, vol. 33, no. 3, ISSN 0007-0955
- ČADOVÁ, J. Domácí vězení není jen sankce, ale sociální práce. *České vězeňství*. 2010, č. 1, ISSN 1213-9297
- DREHER, G.; FELTES, T.; GRAMCKOW, H. Nové preventivní

programy v USA a v Anglii: Staré víno do nových měchů? *České vězeňství*. 1997, roč. 5, č. 1, ISSN 1213-9297

- HULÁN, P. Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku. *e-Advokacie* [online]. [cit. 2012-12-06]. Dostupné z: <http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/trest-domaciho-vezeni-v-novem-trestnim-zakoniku/>
- CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 11, ISSN 1213-5313
- JIŘIČKA, V., PETRAS, M. a kol. Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO. *Soudce*. 2013, ISSN 1211-5347
- KOZOŇ, A. Náhled na prevenciu recidivy jedinců v penitenciární a postpenitenciární starostlivosti. *Justičná revue*. 1992, roč. 44, č. 8 – 9, ISSN 1335-6461
- KRÁL, V. K institutu zabezpečovací detence v návrhu nového trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2004, roč. 3, č. 12, ISSN 1213-5313
- KREJČÍŘIKOVÁ, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení. *Státní zastupitelství*. 2009, č. 10, ISSN 1214-3758
- NAVRÁTILOVÁ, J. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, ISSN 1210-6348
- PETRAS, M. Predikce kriminality: nový nástroj SARPO 1 na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele. *Trestněprávní revue*. 2010, ISSN 1213-5313
- PIPEK, J. Alternativní způsoby vyřízení trestních věcí. *Právní rádce*. 1999, č. 2, ISSN 1210-4817
- PROTIVINSKÝ, M. Represe a prevence kriminality (názory a zkušenosti z USA, Německa a z České republiky). *Kriminalistika*. 1994, roč. 27, č. 2, ISSN 1210-9150
- REDAKCE, Jakou šanci mají propuštění vězni. *České vězeňství*. 1996, roč. 4, č. 1, ISSN 1213-9297

- RICHARDS, B. The experience of long-term imprisonment. *British Journal of Criminology*. 1978, Vol. 18, No. 2, ISSN 0007-0955
- ROZTOČILOVÁ, D., MATOUŠKOVÁ, A., DUŠEK, O. Projekt Křehká šance. *České vězeňství*. 2014, č. 3, ISSN 1213-9297
- ŘÍHA, J. Nové pojetí trestného činu krádeže. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 10, ISSN 1213-5313
- SUCHÝ, O., VÁLKOVÁ H. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4, ISSN 1210-6410
- ŠÁMAL, P. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, roč. 9, č. 4, ISSN 1213-5313
- ŠAŠTINSKÁ, M. Obecně prospěšné práce, jejich význam a význam v českém trestním právu. *Juristic* [online] [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://www.trestni.juristic.cz/489620/clanek/trest3.html>
- ŠČERBA, F. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, ISSN 1210-6348
- ŠČERBA, F. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, ISSN 1213-5313
- ŠEBESTA, K., DRÁBEK, P. Trest domácího vězení – připomenutí v souvislosti s jeho prvním využitím. *ELAW*. [online]. [cit. 2014-12-07] Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/trest-domaciho-vezeni-pripomenuti-prvni-vyuziti-v-praxi>
- ŠMAUSOVÁ, G. Kritická kriminologie. *Kriminalistika*. 1993, roč. 26, č. 3, ISSN 1210-9150
- VANDUCHOVÁ, M. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*. 1996, č. 7, ISSN 1211-0825
- VANTUCH, P. Nucené postpenitenciární působení a jeho možnosti po zrušení ochranného dohledu. *Justičná revue*. 1992, č. 8-9, ISSN 1335-6461
- VANTUCH, P. Vliv a perspektivy systému postpenitenciárního působení v Československu. *Právník*. 1990, č. 11, ISSN 0231-6625

- VEJBĚROVÁ, A. Návrh nového trestního zákoníku a recidiva. *Trestní právo*. 2008, roč. 13, č. 4, ISSN 1211-2860
- VEJBĚROVÁ, A. Trestní zákon a recidiva. *Trestní právo*. 2008, roč. 13, č. 1, ISSN 1211-2860

Právní předpisy

- zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- zákon č. 140 /1961 Sb., trestní zákon
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- zákon č. 4/1973 Sb., o ochranném dohledu
- usnesení Předsednictva české národní rad č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon
- zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Internetové zdroje

- Adresář zařízení sociálních služeb. *Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením* [online]. [cit. 2015-03-08].

Dostupné z:
<https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&zpr=13&krj=&obc=&id=73&slu=&krjz=&obcz=&nazev=&nazevz=&mesto=&mestoz=&ulice=&ulicez=&pformaz=&pformaz=&ic=&icz=&druh=&prim=&charcs=&oblast=&bezb=&ucast=&vevsk=&idp=116&ids=474>

- Co je SARPO. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/co-je-sarpo-1762/>
- ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. Penitenciární a postpenitenciární práce: Shrnutí poznatků ČHV a navrhované změny. [online]. 2001-04-13 [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/76183/CLANEK.html>
- ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Závěry projektu ČHV: Právo na soudní a jinou právní ochranu v detenci – monitoring a litigace 2003 – 2005.* [online] [cit. 2013-11-24] Dostupné z: <http://www.helcom.cz/download/sborniky/vezenstviOSI2005/monitoring.doc>
- Dopisování s vězni. Maltéžská pomoc obecně prospěšná společnost [online]. [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.maltezskapomoc.cz/kdo-jsme-my/nase-projekty/dopisovani-s-vezni/>
- Konkrétní cíle Aliance proti dluhům v roce 2014. RUBIKON centrum [online] [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.rubikoncentrum.cz/download/cile_APD_2014.pdf
- Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Probační a mediační služba ČR* [online]. [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf
- Oblast podpory 3.3 - Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce. Evropský sociální fond v ČR [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/oblast-podpory-3-3-integrace-socialne-vyloucenych-skupin-na>
- Problémy propuštěných vězňů. *Za branou, o.s.* [online]. [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/problemy-propusteneho-vezne/>
- Rychlá fakta. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2015-03-06 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

- SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, o.s. *Průzkum mezi zaměstnavateli: Zaměstnávání osob se záznamem v rejstříku trestů*. 2011. Dostupné z: http://www.spj.cz/media/file/Pruzkum_mezi_zamestnavateli_2011.pdf
- Sociální kurátoři - počet. *Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením* [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&id=46&zpr=131>
- SOU Vinařice. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 3.2.2010 [cit. 2013-11-28]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-vinarice-97/o-nas-1636/duchovenska-sluzba-a-nevladni-organizace-1025/sou-vinarice-1101/>
- Strategie prevence kriminality na léta 2012 až 2015 - Programy prevence kriminality. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>
- *StreetWork* [online]. [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=184
- Trest obecně prospěšných prací – průvodce pro pachatele. *Probační a mediační služba ČR* [online]. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/images/clanky/PMS_letak_ng_OPP_cz.pdf
- Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence - Agentura pro sociální začleňování. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>
- Údaje o počtu chovanců převzaté ze statistik Vězeňské služby ČR viz Statistické ročenky. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>
- Vyhodnocení výsledků šetření u recidivujících vězňů. *Za Branou o.s.* [online] 10.12.2011 23:35 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/news/vyhodnoceni-vysledku-setreni-u-recidivujicich-veznu/>
- Zavedení nástroje SARPO do praxe. *Vězeňská služba české republiky* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>

- Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: "Elektronický monitoring odsouzených" *Probační a mediační služba ČR* [online]. [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

Další prameny

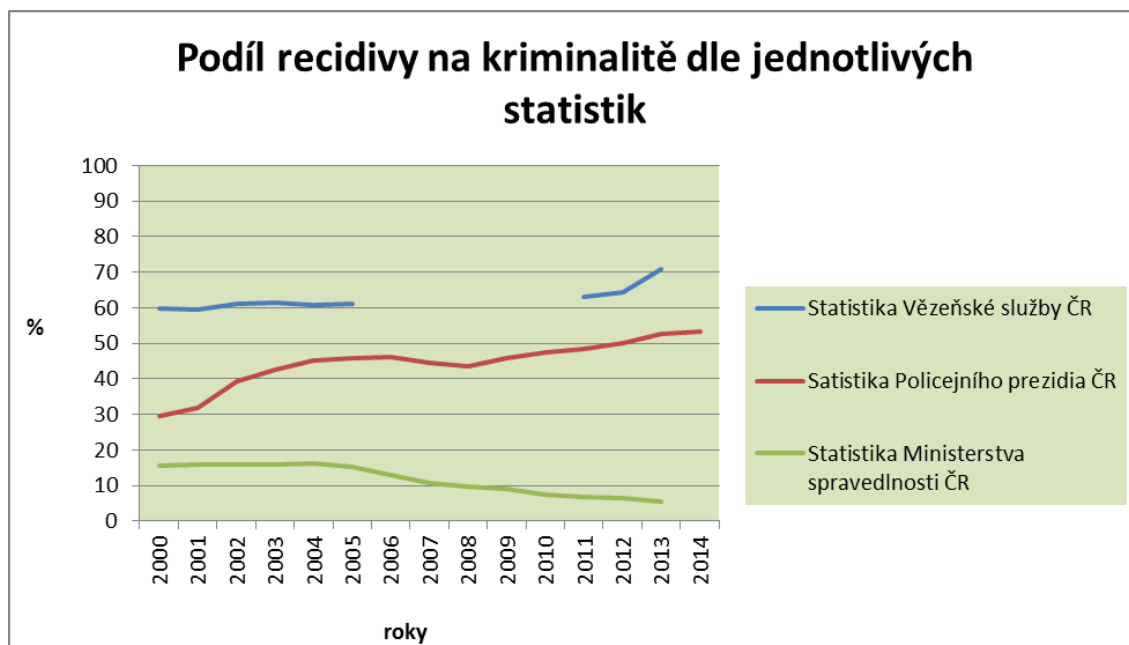
- PETRAS, M. *Program SARPO* [online] 4.12.2013 13:16 [cit. 2014-04_21]. Osobní sdělení
- RUT, J. *Žádost o sdělení informace* [online] 2.3.2015 7:14 [cit. 2015-03-05]. Osobní sdělení
- Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR, Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html;jsessionid=7cf0d8f188bd2354966c2db4f26b>
- Statistické přehledy kriminality Policejního prezidia ČR, Dostupné z: <http://www.policie.cz/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky.aspx>
- Statistické ročenky Vězeňské služby ČR, Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Porovnání podílů recidivy na kriminalitě dle odlišného chápání pojmu recidiva.....	I
Příloha č. 2 - Nástroj SARPO	II
Příloha č. 3 - Složení odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31.12.2013	III
Příloha č. 4 -Přehled vývoje obsazenosti věznic.....	III
Příloha č. 5 - Poměr zaměstnanců Vězeňské služby ČR k počtu vězňených osob	IV
Příloha č. 6 - Přehled uložených trestních sankcí a jejich alternativ v letech 2011 - 2013	V
Příloha č. 7 - Počet sociálních kurátorů v krajích	VI
Příloha č. 8 - Počet obyvatel v krajích	VII
Příloha č. 9 - Přehled důležitosti informací o uchazeči o zaměstnání pro zaměstnavatele	VIII

Přílohy

Příloha č. 1 - Porovnání podílů recidivy na kriminalitě dle odlišného chápání pojmu recidiva

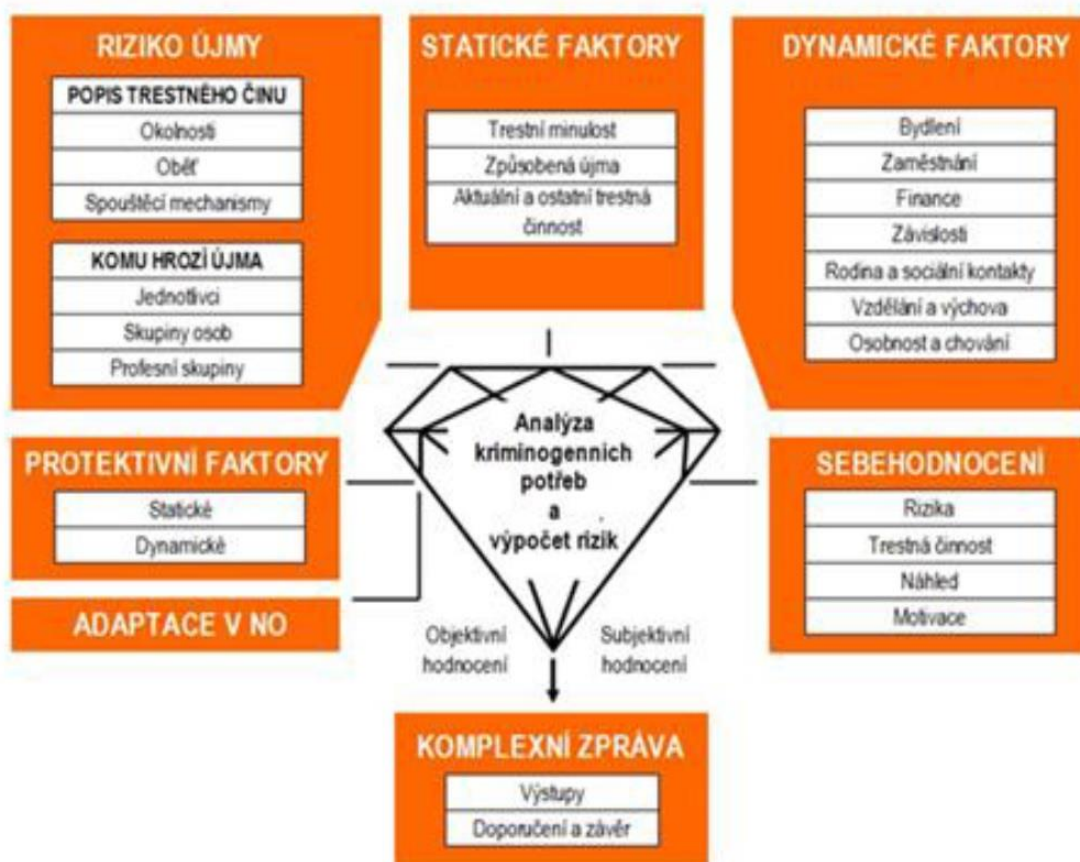
Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2001 – 2013, Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

Statistické přehledy kriminality Policejního prezidia ČR za rok 2000 – 2014, Dostupné z: <http://www.policie.cz/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky.aspx>

Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR za rok 2000 – 2013, Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html;jsessionId=7cf0d8f188bd2354966c2db4f26b>

Příloha č. 2 - Nástroj SARPO

Zdroj: PETRAS, M. *Program SARPO* [online] 4.12.2013 13:16 [cit. 2014-04_21].
Osobní sdělení

Příloha č. 3 - Složení odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31.12.2013

vzdělání	počet	podíl
zvláštní škola	361	2,52%
bez základního vzdělání	48	0,34%
nedokončené základní	328	2,29%
základní	6277	43,89%
vyučení bez maturity	5384	37,65%
vyučení s maturitou	355	2,48%
středoškolské vzdělání bez maturity	94	0,66%
středoškolské vzdělání všeobecné s maturitou	230	1,61%
středoškolské vzdělání odborné s maturitou	859	6,01%
vyšší odborné	14	0,10%
vysokoškolské vzdělání I. stupně (Bc.)	48	0,34%
vysokoškolské vzdělání II. stupně (Mgr., Ing)	149	1,04%
vysokoškolské vzdělání III. stupně (doktorát)	23	0,16%
neuveдено	131	0,92%
Celkem	14301	100,00%

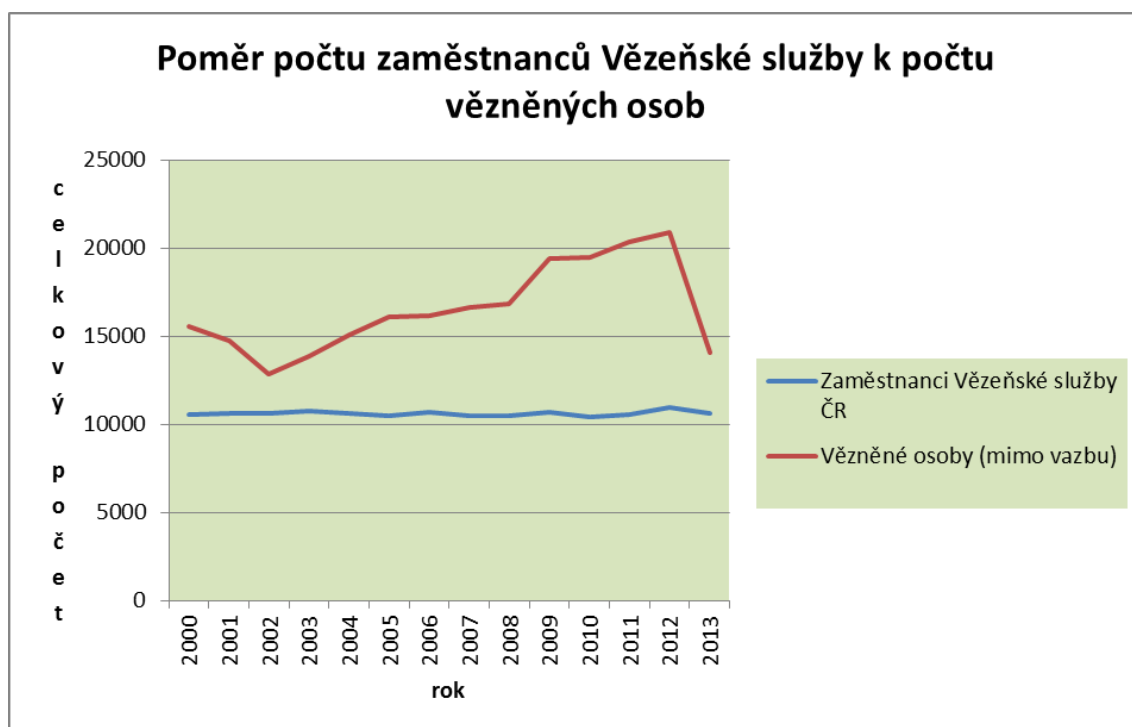
Zdroj: Statistická ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2013, Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

Příloha č. 4 - Přehled vývoje obsazenosti věznic

rok	2008	2009	2010
využitelnost v procentech	109,06%	116,80%	112,97%
rok	2011	2012	2013
využitelnost v procentech	115,59%	112,92%	75,80%

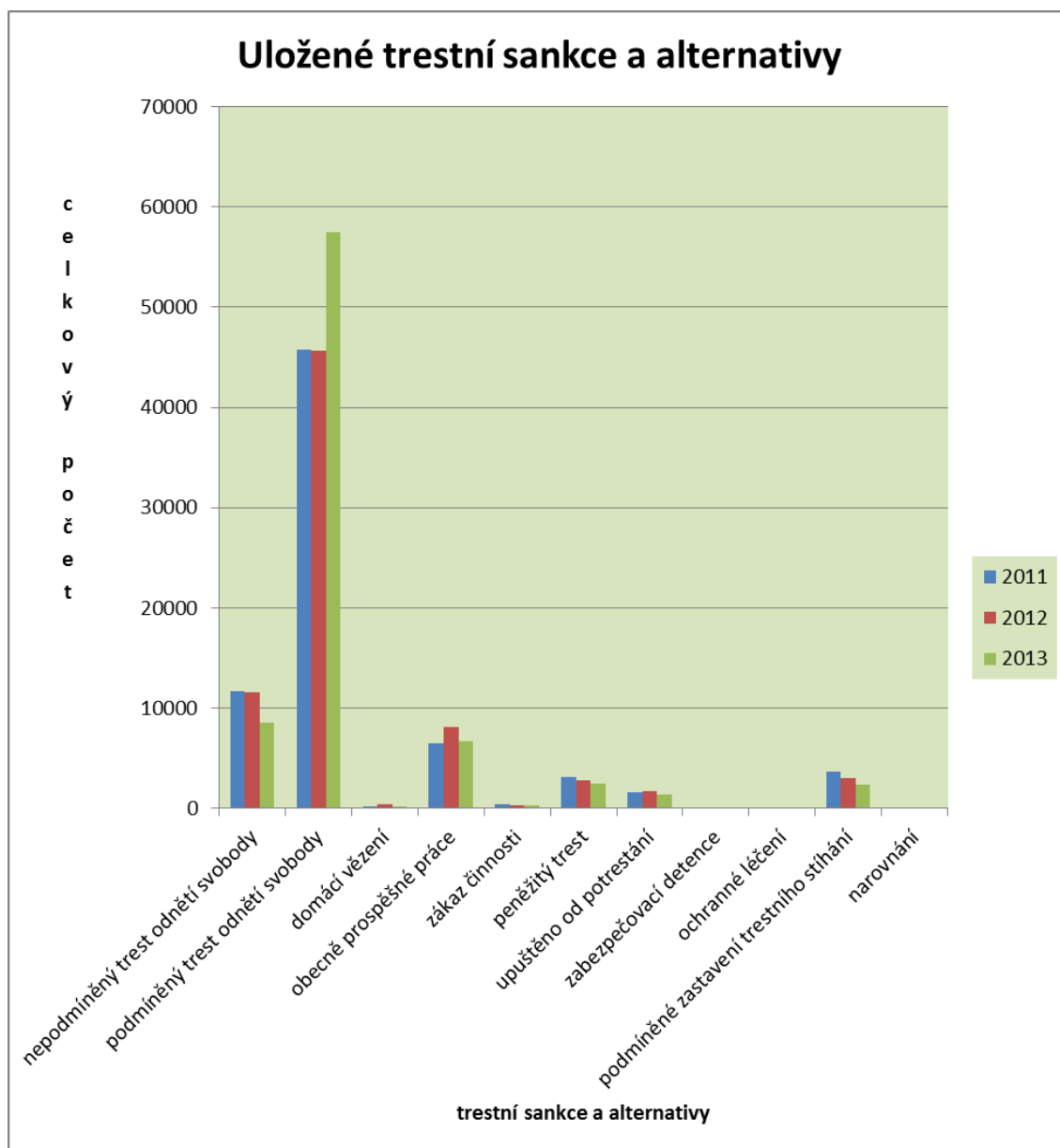
Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2001 – 2013, Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

Příloha č. 5 - Poměr zaměstnanců Vězeňské služby ČR k počtu vězňených osob

Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2000 – 2013,
Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

Příloha č. 6 - Přehled uložených trestních sankcí a jejich alternativ v letech 2011 - 2013

Zdroj: Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR za rok 2011 – 2013, Dostupné z:

<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html;jsessionid=7cf0d8f188bd2354966c2db4f26b>

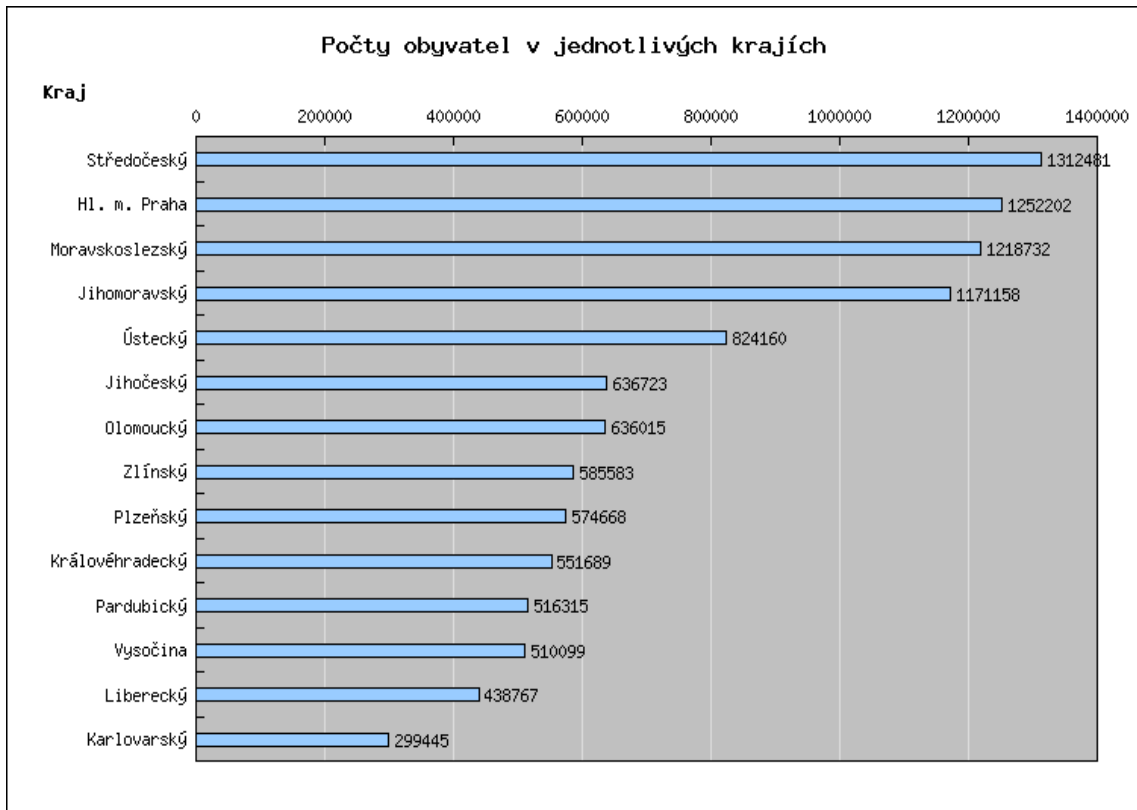
Příloha č. 7 - Počet sociálních kurátorů v krajích

Celkem sociálních kurátorů: 203 100%

Jihomoravský kraj	47	23.15%	
Moravskoslezský kraj	24	11.82%	
Jihočeský kraj	21	10.34%	
Středočeský kraj	18	8.87%	
Kraj Vysočina	15	7.39%	
Hlavní město Praha	15	7.39%	
Pardubický kraj	11	5.42%	
Zlínský kraj	10	4.93%	
Královéhradecký kraj	10	4.93%	
Olomoucký kraj	9	4.43%	
Karlovarský kraj	9	4.43%	
Ústecký kraj	5	2.46%	
Liberecký kraj	5	2.46%	
Plzeňský kraj	4	1.97%	

Zdroj: Sociální kurátoři - počet. Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&id=46&zpr=131>

Příloha č. 8 - Počet obyvatel v krajích

Zdroj: Počty obyvatel v jednotlivých krajích. Moravskoslezský kraj [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/pocty-obyvatel-v-jednotlivych-krajich-9737/>

Příloha č. 9 - Přehled důležitosti informací o uchazeči o zaměstnání pro zaměstnavatele

Informace o uchazeči	Pořadí dle důležitosti informace
Povaha trestného činu	1.
Recidiva	2.
Zdravotní omezení	3.
Potvrzení o léčebném programu v případě závislosti	4.
Celková délka pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody v případě recidivy	5.
Pracovní kvalifikace	6.
Posudek Vězeňské služby	7.
Rekvalifikační kurzy během výkonu trestu odnětí svobody	8.
Vzdělání	9.
Délka posledního výkonu trestu	10.
Potvrzení o spolupráci s neziskovou organizací v reintegračním programu	11.
Absolvované vzdělávací aktivity	12.
Věk	13.

Zdroj: SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, o.s. Průzkum mezi zaměstnavateli: Zaměstnávání osob se záznamem v rejstříku trestů. 2011. Dostupné z: http://www.spj.cz/media/file/Pruzkum_mezi_zamestnavateli_2011.pdf, s. 6

Abstrakt

Otázka kriminální recidivy představuje vážný společenský problém. Cílem rigorózní práce byla analýza současných prostředků sloužících k potlačení recidivy, jejich zhodnocení a navržení jejich zefektivnění.

Rigorózní práce se skládá ze čtyř hlavních kapitol, které se dělí do podkapitol. Kapitoly se zabývají představením problematiky recidivy a prevencí kriminality a dále jednotlivými opatřeními, která slouží k předcházení recidivní trestné činnosti.

Po úvodních slovech je zařazena kapitola představující pojem recidiva. V rámci kapitoly jsou nastíněny rozdílnosti v pojetí tohoto pojmu a představeny různé druhy recidivy právě dle jejich odlišného pojetí. Kapitola také ukazuje, jak je pojímána a postihována recidiva v českém právním řádu.

Kapitola druhá se zabývá otázkou prevence kriminality obecně a jejími dopady do prevence recidivní trestné činnosti s ohledem na specifické příčiny recidivy. V rámci kapitoly jsou vysvětleny rozdíly mezi prevencí primární, sekundární a terciární a představeny možné preventivní aktivity.

Kapitola třetí představuje jednotlivé trestní sankce a možné případné alternativy. První podkapitola se věnuje trestu odnětí svobody a aktivitám, které jsou v jeho rámci činěny pro eliminaci následné recidivní činnosti. Dále jsou představeny jednotlivé alternativní tresty a ochranná opatření, kdy jsou nastíněny jejich výhody a zhodnocen jejich význam v rámci boje proti recidivě. Součástí této kapitoly je také popis alternativ, a to jak alternativ k potrestání, tak procesních alternativ, jejichž využívání má v rámci předcházení recidivní trestné činnosti také svůj význam.

Kapitola čtvrtá se zabývá propuštěním z výkonu trestu odnětí

svobody a následným obdobím, kdy je riziko případné recidivy nejvyšší. Jsou zde představeny aktivity činěné ve výkonu trestu odnětí svobody, které by měly napomoci konkrétnímu jedinci s přechodem do života mimo vězení. Dále se kapitola zaměřuje na největší problémy, se kterými se propuštění potýkají a na hledání možností jejich řešení.

Závěrečná kapitola shrnuje uvedené poznatky, kdy jsou v práci průběžně uváděny jednotlivé návrhy de lege ferenda, které by mohly zefektivnit boj s recidivou a potažmo tedy s kriminalitou obecně. V této kapitole je zdůrazněna zejména nutnost individuálního přístupu k jednotlivým pachatelům a také potřeba zvýšeného využívání alternativních sankcí. Současně je zde apelováno na rozvoj výzkumu problematiky kriminální recidivy.

Abstract

The criminal recidivism is a serious social problem. The aim of the thesis is to analyze the existing means used to suppress recidivism, their evaluation and to propose how to make them more effective.

The thesis consists of four main chapters, which are divided into subsections. Chapters deal with the introduction of recidivism and crime prevention and also with the various measures that serve to prevent recidivist crime.

After the introduction follows the chapter introducing the concept of recidivism. This chapter outlines also the differences in conceptions of this concept and introduces different kinds of recidivism based on their different conceptions. This chapter also shows how recidivism is conceived and repressed in Czech law.

The second chapter deals with crime prevention in general and with its impacts on preventing recidivist criminal activity with respect to the specific causes of recidivism. This chapter also explains the differences between primary, secondary and tertiary prevention and also introduces the possible preventive activities.

The third chapter presents various possible criminal sanctions and their possible alternatives. The first subchapter is dedicated to imprisonment and activities that are made within it for subsequent elimination of recidivist activity. Furthermore the alternative sanctions and protective measures as well as their advantages are presented and their importance in the fight against recidivism is also evaluated. Part of this chapter is also description of the alternatives - alternatives to punishment and process alternatives; their use has also its significance in preventing of recidivist crime.

The fourth chapter describes the release from prison and subsequent time period when the risk of any recurrence is the highest. It

introduces activities done during the service of a term of imprisonment that should help to specific individuals with the transition to life outside the prison. This chapter also focuses on the biggest problems that the released person faced with and also on search of possible solutions of these problems.

The final chapter summarizes the findings and concludes that in the thesis are presented various proposals *de lege ferenda* that could bring more effectiveness to the fight against recidivism and therefore against crime in general. This chapter also highlights the particular need for an individual approach to individual offenders and the need for increased use of alternative sanctions. At the same time, there is appeal to the development of research of criminal recidivism.

PREVENTION OF RECIDIVISM

KLÍČOVÁ SLOVA

kriminální recidiva

prevence

postpenitenciární zacházení

KEY WORDS

crime recidivism

prevention

post-penitentiary treatment